

ΚΡΗΤΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Γ. Ν. Χατζιδάκι: αἱ τοπωνυμῖαι τοῦ Χωρίου Μύρθιο, Κ. Μ. Φούμη: τὸ γλωσσικόν μου, F. da Pettineo «χρονολογίαί τῶν ἐπισκόπων ἐν Κρήτῃ», Ν. Ι. Παπαδάκι: «τὸ οἰκόσημον τοῦ Χαρτοφύλακος καὶ ἡ μονὴ Χρυσοληγῆς», Ν. Β. Τωμαδάκι: Κρητικὰ Λαογραφικά, Σπ. Μυλοποταμίτη: οἱ Θεοτόκαι περὶ Καποδίστρια. Βιβλιογραφία (1927). Περιοδικὰ (1927). Σημειώσεις κ. λ.

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ δρ. 15

Ὀκτώβριος Νοέμβριος, Δεκέμβριος 1927

ΕΤΟΣ Α' ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΔΩΡΕΑ
ΤΑΜΕΙΟΥ ΕΦΕΔΡΩΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ-ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΔΙΣ ΤΡΙΣ Η ΤΕΤΡΑΚΙΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΛΗΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΙΣ εισηγητής

ΕΥΤ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΑΚΙΣ

ΦΩΦΩ ΜΙΤΣΟΤΑΚΗ

ΜΙΧ. Ν. ΡΑΠΤΗΣ διαχειριστής

ΣΠΥΡ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΙΤΗΣ γραμματέας

ΚΩΝΣΤ. Ν. ΒΑΛΑΚΙΣ βιβλιοθηκάρχος

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- ΧΑΝΙΩΝ -

- Περιοδικά 3800

Άξων έριθμός τόμου 442

ΕΤΟΣ Α' ΤΕΥΧΟΣ Α'
ΧΑΝΙΑ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1927

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ

Α' ΣΕΙΡΑ

ΟΙ Ἀκαδημαῖκοι Γ. Χατζιδάνις καὶ Γ. Καλιτσονάκης.

Οἱ Κκθ γ γ η τ α ἰ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου καὶ Ἀπ. Ἀρβανιτόπουλος.

Οἱ Ἰε ρ α ρ χ α ἰ ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Μεταξάκης, ὁ Μητροπολίτης Κρήτης Τίτος Ζωγραφίδης, καὶ οἱ ἐπίσκοποι Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Ἀγαθάγγελος Νινολάκης καὶ Ρεθύμνης καὶ Ἀδλοποτάμου Τιμόθεος Βενέρης.

Ὁ π ρ ῶ η ν Π ρ ω θ υ π ο υ ρ γ ὸ ς Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Οἱ Γυμνασιάρχαι Βαλάνις Παῦλος, Γενεράλις Ἐμμ., Κατσούλλις Ἀρ. καὶ Χελιδνάκης Κυρ.

Ὁ Ἀχειοφύλαξ Ζακύνθου Δ. Ζώης, ὁ Διευθυντὴς ἀρχείων Ἰονίου Γερουσίας Θεοτόκης Μ. Σπ., ὁ ἀρχαιολόγος καὶ Διευθυντὴς Μουσείου Ἡρακλείου Στ. Ξανθοῦδίδης καὶ ὁ Ν. Γ. Παπαδάκης Διευθυντὴς Ἱστορικοῦ ἀρχείου Κρήτης.

Οἱ κ α θ η γ η τ α ἰ Καταινεβάκης Πέτρος (θεολόγος), Κριθάκης Ἄνδρ. (διευθυντὴς Πρακτικοῦ Λυκείου Χανίων), Δελεδάκης Γεώργ. (φιλόλογος), Λουπάσης Φραγ. (τῶν μαθηματικῶν), Σπυριδάκης Χ. (φιλόλογος, ἐπιμελητὴς μουσείου Χανίων.)

Ἡ διευθύντρια τοῦ Παρθεν. Χανίων Χρ. Νικολοῦδη, ἡ καθηγήτρια τῆς γυμναστικῆς Κ. Μαζουροστάκη, καὶ ἡ διευθύντρια δημοτ. σχολείου Μαρίνα Λεκανίδου.

Οἱ Θεολογοὶ ἀρχ. Μελέτιος Τοράκης, ἀρχ. Ἀθαν. Ξηρουχάκης καὶ padre Felice da Pettineo.

Οἱ δεικ η γ ὀ ρ ο ἰ Μᾶρκος Μάντακας, Ναναδάκης Ἰωάν. (πρόεδρος ἀρχαιολ. καὶ Ἱστ. εταιρείας Χανίων), Πιθαράς Ν., Φούμης Κων., ὁ δημοσιολόγος καὶ συγγραφεὺς Παπαπρωτόνικος Γ. καὶ ὁ δημοσιογράφος χρονογράφος Φουρναράκης Κ.

Οἱ ἀξιοματικοὶ Παποντσάκης Γ. ταγμ. ἐν τιμ. ἀπ., Περανάκης Γ. ταγ. ἀρχ. ἐν τιμ. ἀποστρατία καὶ Πόρταλης Γ. ἀντ.ρχης Χωροφυλακῆς.

Οἱ Ζωγράφοι Κοκότσης Δημ., Καλλιόπη Σήφακα, ὁ μουσικὸς Μιχαηλίδης Γ., ἡ ποιήτρια Δώρα Μοάτσου καὶ ἡ λογία Βικτωρίνη Μιζωτάκη.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΥΡΘΙΟ

Ὅτι ἡ προσφυλῆς μας Κρήτη ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κατὰ πολλὰ ἀνεξερευνήτος καὶ ἄγνωστος εἰς τὴν ἐπιστήμην—ὄχι βέβαια πρὸς τιμὴν μας—εἶναι πικρὰ ἀλήθεια, ἀλλὰ πάντοτε ἀλήθεια. Μόνον ἡ προϊστορικὴ ἐποχὴ ἔχει μελετηθῆ ὀπωσδήποτε· ἀλλὰ ἂν ἐξαιρέσωμεν δύο διακεκριμένους καὶ λογίους συμπολίτας μας, τὸν κ. *Ἰωσήφ Χατζιδάκι*ν καὶ τὸν κ. *Στέφανον Σανθουδίδην* (ἐγκριτον ὡσαύτως ἐκδόστην Κρητικῶν ποιημάτων καὶ μελετητὴν τῆς νεωτέρας Κρητικῆς ἱστορίας), πάντες οἱ λοιποὶ ὅσοι εἰργάσθησαν εἰς ἔρευναν τῶν παλαιωτάτων ἐκείνων χρόνων, εἶναι ἀλλογενεῖς. Αἱ ἄλλαι περιοδοὶ τῆς Κρήτης πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι εἶναι ἐλλιπέστατα γνωσταὶ καὶ ἀτελέστατα ἐξερευνημέναι. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ δι' ἄλλας χώρας Ἑλληνικὰς μικροτέρας ἱστορικῆς σημασίας ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἢ χ. τὴν Ἄνδρον, τὴν Χίον καὶ τὴν Κύπρον, αἱ ὁποῖαι ἐξερευνηθήσαν ἐπιμελέστατα ἱστορικῶς ὑπὸ τοῦ Πασχάλη, τοῦ Γεωργίου Ζολώτα κ. λ. Ἐσχάτως καὶ ἡ εὐανδρος Ἡπειρος ἐπελήφθη γενναϊότατα τῆς ἐξερευνήσεως τοῦ παρελθόντος της διὰ τοῦ ἐγκρίτου καὶ ἀξιολογωτάτου ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «*Τὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικά*».

Ἐπιθυμῶν νὰ δώσω ἀφορμὴν εἰς τοὺς λογίους μας καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς Κρήτας δημοδιδασκάλους τῶν χωρίων νὰ περισυλλέξουν τὰς τοπωνυμίας των, ἀναγράφω ὅσας ἔχω προχειροὺς τοπωνυμίας τῆς γενεθλίου μου πόλεως *Μύρθιο* (ἐπαρχία Λάμπης ἢ Ἄγ. Βσιλείου).

Ἀναγράφω πρῶτον τοπωνυμίας τινὰς ἀνερχομένας εἰς ἀρχαίους χρόνους, ἢ χ. *Δαμνώνι* (Δαμνώνιον;), τοῦ ὁποίου τὸ Δα—εἶναι πάντως δωρικὸν ἀντὶ τοῦ ἀττικοῦ Δη—, *Ἀρκαλονέρι* (ἄρκαλος δωρ.,

ἀντὶ ἃ τ. ἄρκηλος), Δέσκα (=λέσχη, Χαλέπα, ἔς τοῦ Σκολάκου τοῦ πλάϊ (σκώλαξ δωρ. ἀντὶ σκώληξι). Ἐπειτα ἄλλης μεσαιωνικῶν χρόνων: ἔς τοῦ Καπνικάρι (καπνικάρις ἐκαλεῖτο ὁ εἰσπράκτωρ τοῦ καπνοῦ, δηλ. φόρου μεσαιωνικοῦ, ἐπὶ ἐκίστης οἰκίας), Ποντάκι (πόντος· οὕτω καλεῖται μικρὸς τις κόλπος), Πελεγρινές, ὁ (περηγρίνος), Καπίτρουλλας (ὑψηλὸς στρογγύλος λόφος· πάντως ἐκ τῶν Caput†trulla), ἔς τοὺς Ἐρθὸς Πόρους (ἑρθὴ καὶ λίαν ἰνωφερὴς δίοδος, διὰ τῆς ὁποίας ἀνέρχεται τις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ἰεσιμανοῦ), ὁ Ἐρθρος, ὁ Κάραβος, οἱ Γονατὲς (δύο μεγάλα καὶ ὄρθια ἐπὶ βράχου κοιλύματα, τὰ ὁποία λέγεται ὅτι ἐκαμην ὁ Διγενὴς γονατίσας ἐπὶ τοῦ ρηθέντος βράχου.)

Ἄλλαι τοπωνυμῖαι ἐσχηματίσθησαν βραδύτερον, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τὰ ἐπὶ τῶν τόπων ὑπάρχοντα φύσει ἢ τέχνῃ, ἤτοι φυτὰ, περῶματα κ. λ. λ. χ. Ἄγκουζές, Ἄστοιβιδές, Ἄσφενταμές, Θυμαρές, Δυναρές, Πρινές καὶ Πριναρές, Φτερές, ἔς τοῦ Φτερὲ τὸ πλάϊ (πτέρις), ὁ Πευκεάς, ὁ Ρεικεάς, ὁ Ἀσπалаθεῶνας, Καλαμεῶνας, Κυπαρισσεῶνας, ὁ Πετρές, ἔς τοῦ Πετρὲ τὴν καμάρα, ὁ Πλιθές, (ὅπου κατεσκευάζοντο πλίνθοι), ὁ Δρακονές (ὄδρ—ἀκόνη), ὁ Χαλασές, ὁ Χαβελαῖς (χαμ—ἐλαία;), οἱ Κριθαρές, ἢ Μπουμπουρὲ (περιληπτικὸν=ἡ φωνὴ τῶν μπουμπούρων, ἤτοι κινθάρων· ἢ λέξις ὠνιματοποιημένη: ὁ μπουμπουρας—οἱ μπουμπουροί), Ἄβδελαρὲ, ἔς τὸν Ὀμανταρέ, τὸ Πρινάρι, τὰ Πρινολάκκουδα, τὸ Κλαδερό, τὸ Κλήμα, ἔς τὴν Μοναχὴν Ἐλαί, ὁ Σκίνος, ἢ Μεγάλη Χαρουπέ, ἔς τὰ Χάλαρα, τὸ Λιβάδι, τὰ Λιβαδάκια, ἔς τὴ Βρῦσι, ἔς τὴ Βρυσίδα, τὰ Λαιοφυτάκια, Ἄμυγαλόλακκος, τὰ Φυλλαδάκια (φυλλάδα=πικροδάφνη).

Ἄλλαι πάλιν τοπωνυμῖαι ὠρμήθησαν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἤτοι ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ χόματος, ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν κτήτορα κ. λ. Ρουσσόλακκος, Ἄσπρουγας ἢ Ἄσπουργας (ἄσπρη γῆ, ἄργιλος), ἔς τὴν Πλάκα, ἔς τὴν Μαύρη Πλάκα, ἔς τὴν Πλακούρα, ἔς τοὺς Πλακοῦρες, ἔς τὰ Πλατὲ χωράφια, ἔς τὴν Πλάτη, ἔς τὸ Γκρεμνάρι, ἔς τὸ Σομάρι (σαμάρι), ἔς τοῦ Τσαρέλλα (=φαρέλλα), ἔς τὸν Ξερόκαμπο, ἔς τὴν Περβολέ, ἔς τὸν Κμιστό, τὸ Καμαράκι, ἔς τὸ Καμινάκι, ἔς τὴ Λίμνη, ἔς τὸν Πίρο, ἔς τὸ Ἀπάγκου, τοῦ Σταυρούλη ὁ Λάκκος, ἔς τοὺς Πετροπολύμπους, ἔς τὸ Κακοπέρατο, ἔς τοῦ Καράβου τὴν Κούρτα.—τὸ Σκουρί, τῆς λίμνης, ὁ Πλακεάς, τὸ Μουρί, τὸ Σταυρί, ἢ Χειρομύλα, τὸ Φουρνάκι, ἢ Τριβίδα ὑψομά τι ρομβοειδές, Τριβίδια δὲ καλοῦνται παρ’

ἡμῖν τὰ μικρὰ πέμματα τὰ κατασκευαζόμενα ἐκ τῆς ὀλίγης ζύμης, ἢ ὅποια ἀποξέεται ἀπὸ τὴν σκάφην μετὰ τὴν πλάσιν τοῦ ἄρτου καὶ πλάττεται εἰς σχῆμα ρόμβου, ἔπειτα δὲ ξηροτέρα πῶς τρίζεται), ἢ *Περδικόκοιτη*, ἢ *Κακαριανή* (μύλος ὀνομασθεὶς οὕτως, διότι κινούμενος παρήγε κρότον τινὰ παρεμφερῆ πρὸς τὴν λέξιν *κάκαρα*—*κάκαρα*. Διατὶ ὅμως θηλυκοῦ γένους;), *Γραι*—*Σκιανάδα*, [*Σκοτεινὸ Νερό*, οἱ *Κάτω Ρίζες*, *Πορτί* (τὸ), *Μικρὺλαγγος*, ὁ *Παλαιόγκρεμνος*, *Ἐγκρέμνας*, (ὁ), *Τζίγκουνας*, τὸ *Χοιρομάντρι*, *Ἀγκιναρομούρι*, ἔς τοὺς *Καρβονολάκκους*, ἔς τοῦ *Πουλιῦ* τὸ *Σελλί*, τὸ *Χωματοβούνι*, ἔς τὸν *Πασπαρόσπηλαιον*, ἢ *Πιταμίδα*, τὰ *Μυλοσώχωρα*, τὸ *Πετροκεφάλι*, ἔς τὰς *Δίμνες*, *Κατσούλιανὰ* ἀπότινος *Κατσούλλι*, ἔς τοῦ *Καλαϊτζῆ* τὴν *Δίμνη*, ἔς τοῦ *Σακκόρραφου* τὸ *Κεφάλι*, ἔς τοὺς *Πετρόκουρτες*, ἔς τὰ *Πρινολάκκουδα*, ἔς τοῦ *Σταυροῦ* τὸ *Βώλακα*, ἔς τοῦ *Μπούρδου* τὴν *Ἀχλάδα*, τῆς *Παππαδιάς* τὸ *Ἐλαίς*, ἔς τοῦ *Γιαννούλη* τὸ *Πορτί* τοῦ *Χατζῆ* ὁ *Μύλος*, ἔς τοῦ *Τζανῆ* τὸ *Χάλαρο*, ἢ *Ριζοπατέ*, ἔς τῶν *Ἑλληναγῶν* τὰ *Πεζούλια* κ. λ.

Πολλὰ τοποθεσίαι ἐξακολουθοῦν γὰ ὀνομαζόμεναι οὕτω, μολονότι ἢ τὸ κτήμα μετεβιβάσθη ἤδη πρὸ πολλοῦ εἰς ἄλλους ἢ διὰ τὴν πάροδον χρόνου μικροῦ ἢ δι' οἰανδήποτε ἄλλην αἰτίαν ἐξέλιπεν ἤδη ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον ὀνομάσθη ποτὲ τοιοῦτοτρόπως. Τὸ ὄνομα διατηρεῖται ὡς ἐπιγραφή τις ἄγραφος. Οὕτω λέγεται ἀκόμη ἡ *Συλόπορτα*, ἂν καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον σήμερον οὔτε ξυλίνη οὔτε ἄλλη τις πόρτα ἐκεῖ. Ὅμοίως οἱ *Σωχωῶρες*, τὸ *Σωχωριστό*, τὰ *Μυλοσώχωρα*.....ἂν καὶ κανεὶς τοῖχος δὲν περικλείει ταῦτα τὰ μέρη. Τὰ *Σάμπελα* (=ἔξω ἀμπέλια, ἂν καὶ ὄχι μόνον ἀμπέλια, ἀλλ' οὐδὲ ἐν κλήμα ὑπάρχει πλέον ἐκεῖ σήμερον. Στῶν *Βασιλεῶν* τὴν *Ρίζα*, ἔς τῆς *Καλογραῖς* τὴν *Τρυπα*, ἔς τὸ *Πορτί* τοῦ *Γουλά*, ἔς τῆς *Μανιουδόκαλης* τὸ *πρόβαρμα*, ἔς τὸν *Ἀτζιγκανόσπηλαιον*, ἔς τοῦ *Πατηγᾶ*, ἔς τὸ *Ἀγαδικὸς Ἐλαίς*.

Ἄλλαι τοπωνυμῖαι ἐλήφθησαν ἐκ συμβάντος τινός: ἔς τοῦ *Γισούφη* τὸ *μνήμα* (οὕτως ὀνομάσθη τόπος, εἰς τὸν ὅποιον ἐτάφη ἄλλοτε Ἀλβανὸς χωροφύλαξ ὀνομαζόμενος *Γισούφης*), τ' *Ἀγγελῆ* τὸ *Πήδημα* (οὕτω καλεῖται ἀπόκομητὸν τι μέρος, εἰς τὸ ὅποιον ἐκρημνήσθη καὶ ἀπέθανε κάποιος Ἀγγελῆς), τοῦ *Κούκλη* τὸ *Πήδημα* διὰ τὸν ἴδιον λόγον ὀνομασθὲν οὕτω), τῆς *Κωπέλλας* ὁ *Γκρεμνός* κ. λ. Ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως φαίνεται τὸ ὄνομα ἀξιολόγου ἑλαιῶνος: *Μυζηθρόλακκος*, περὶ τοῦ ὁποίου διηγοῦνται τὰ ἀκόλουθα:

«Κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 χρόνους μετέβη κάποιος ἀπλοϊκὸς ἐκ τοῦ χωρίου Μύρθιο εἰς τὴν μονὴν Πρέβελη. Ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς ταύτης, διὰ νὰ δισθέσῃ τὸν ἀπόνηρον χωρικὸν καταλήλως, ὥστε νὰ χαρίσῃ κτήμει τι εἰς τὴν Μονήν, διηγήθη εἰς αὐτὸν ἄλλας δωρεάς, ἐπήνεσε τὸν θεϊρεστον ζῆλον τῶν ἀφιερωτῶν καὶ προσέθεσεν, ὅτι τακτικώτατα κατὰ πᾶσαν λειτουργίαν ἐμνημονεύοντο τὰ ὀνόματά των. Ὁ χωρικὸς τότε ἐδήλωσεν ὅτι καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἐσκέπτετο τοιοῦτόν τι, ὃ δὲ ἡγούμενος, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ὑποδηλωθεῖσαν τοῦ χωρικοῦ διάθεσιν, διέταξεν νὰ βάλουν εἰς τὸ βουρτζάλι τοῦ ἀγαθοῦ χωρικοῦ μίαν μυζήθραν. Ἡ δωρεὰ δὲν ἐβράδυνεν. Ὁ χωρικὸς ἐδήλωσεν ὅτι χαρίζει εἰς τὸ Μοναστήρι τὲς ἐλαίς, ποῦ εἶναι μεταξὺ τῆς Ξυλόπορτας καὶ τῶν Βρουσιδιῶν. Καὶ οὕτως ὁ τόπος οὗτος ἐκλήθη *Μυζήθρολακκος* (λακκος παρ' ἡμῖν καλεῖται ὄχι μόνον βόθρος, ἀλλὰ καὶ περιωρισμένος ἀγρὸς ἐπίπεδος, ἐν μέσῳ ἢ πλησίον ἄλλων ἐπικλινῶν. Οὕτω λ. χ. *Ρουσσόλακκος*, τοῦ *Σταυρούλη ὁ Λάκκος κ. λ.*)

Μερικαὶ ἄλλαι τοπωνυμῖαι ὀφείλουν τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς ναοὺς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τοὺς δι' αὐτῶν διακριομένους τύπους: ἔς τοὺς *Ἁγίους Ἀναργύρους*, ἔς τὴν *Παναγιά*, ἔς τὴν *Κερά* (δηλ. Πανογία), ἔς τὸν *ἉΓεώργιον*, ἔς τὸν *ἉΓ Βλάσιον*, ἔς τὸν *ἉΓ Νικόλα*, ἔς τὴν *Ἁγία Μαρίνα*, ἔς τὸν *ἉΓ Νούμφρι*, ἔς τὴν *Ἁγία Ἀντωνίου τὰ Χάλαρα*. Ἐνεκα τῶν ἀγωνυμιῶν τούτων πολλαὶ ἀρχαῖαι τοπωνυμῖαι περιέπεσαν εἰς ἀχρησίαν.

Ἄξια σημειώσεως μοὶ φαίνονται τὰ ἀκόλουθα:

1) Πολλὰ ὑπολείπονται σήμερον ἀνεμνήνευτα. λ. χ. τὸ *Καρνί* (Κάρνειος Ἀπόλλων), *Ἀπάγκιον*, *Κιρμιανῶν*, τὰ *Ντούμια*, κ. λ. ἄλλων δὲ δὲν ἐννοεῖται ὁ λόγος, λ. χ. ἔς τῶν *Βασιλεῶν τῆ Ρίξα*, *Κάτω Ρίξες κ. λ.*, *Ριξοπατέ τοῦ Μούρκαλη*, *Ἑλληνιανῶν κ. λ.* (ἐπειδὴ διὰ τῆς καταλήξεως —*ιανοί* δηλοῦνται καὶ ἐθνικὰ καὶ οἰκογενειακά: *Σφρακιανοί*, *Κομιθιανοί*, *Χατζιδιανοί*, *Τζαννιδιανοί κ. λ.* εἶναι ἄγνωστον ποῖον ἦτο τὸ πρωτότυπον τοῦ *Ἑλληνιανῶν*. Ἦτο *Ἑλληνηες* ἢ ἄλλο τι;) Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον, ἀφοῦ οὔτε τῶν σήμερον ἐν χρήσει οὔτε τῶν παλαιότερων τὴν ἱστορίαν ἐμάθομεν μέχρι τοῦδε. Ὅστις ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι τὸ *Χρομοναστήρι* ἠδυνήθη νὰ ἐρμηνεύσω, ὅτε ἀνέγνωσα εἰς τὴν συνθήκην μεταξὺ Βενετῶν καὶ Καλλέργη (13ου αἰῶνος) τὸν πληρέστερον τύπον *Χωριό—Μοναστήρι* (ἐξ' οὗ κατόπιν ἐγίνετο τὸ *Χωρομοναστήρι*, ὅπως ἀπὸ τὸ *βαρσαναστενάζω*—*βαρσαναστενάζω*, καὶ ἐξ' αὐτοῦ *Χρομοναστήρι*, ὅπως ἀπὸ τὸ *σκόροδον* ἐγίνετο ὁ βραχύτερος τύπος *σκόροδον κ. λ.*), οὗτος

δύναται νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι πολλά, τὰ ὁποῖα φαίνονται σήμερον ἅλντα αἰνίγματα, θὰ διαφωτισθοῦν ἴσως ποτὲ διὰ τῆς ἱστορικῆς ἐξετάσεως.

2) Ἡ μεγεθυντικὴ κατάληξις—*ελλα* ἢ παρατηρουμένη εἰς τὸ *Τσαρέλλα* εἶναι σπανία σήμερον παρ' ἡμῖν, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω· παλαιότερον θὰ ἦτο πάντως συνηθεστέρα καὶ αὐτὴ καὶ ἡ—*έλλι*, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθε: *κωπέλλι*, *καμπανέλλι*, *καρκελλι* κ. λ.

3) Εἰς τὰς περιφραστικῶς ἐκφερομένας τοπωνυμίας διασώζεται ἀρχαία χρῆσις. ὅπως δηλ. τὸ κάλαϊ ἐλέγετο *Κυνὸς Κεφαλαί*, *Κυνὸς Σῆμα*, *Ἐλλης Πόντος*—*Ἐλλήσποντος* κ. λ., τοιουτοτρόπως καὶ σήμερον προτάσσεται ἡ γενικὴ: *᾽ς τοῦ Κούκλι τὸ Πήδημα*, *᾽ς τοῦ Γιαννούλλη τὸ Πορὶ*, *᾽ς τῆ Κωπέλλας τὸν Γκρεμνὸ* κ. λ. Ἡ χρῆσις αὐτὴ μαρτυρεῖ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν συνέχειαν τῆς γλωσσικῆς καὶ ἐθνικῆς παραδόσεως.

4) Ἡ ὑπαρξις Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλικῶν λέξεων, παντελῆς δὲ ἀπουσίας Τουρκικῶν ἢ Σλαβικῶν φαίνεται ἀξία προσοχῆς καὶ σημειώσεως.

5) Ὅμοίως ἢ διατήρησις εἰς τὰς τοπωνυμίας ἀφ' ἐνὸς μὲν λέξεων, αἱ ὁποῖαι, δὲν λέγονται πλέον εἰς ἄλλην χρῆσιν (*Ποντάκι*, *Πελεγρινὸς Καπνικάρις* κ. λ.), ἀφ' ἐτέρου δὲ σημασιῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἀγνοοῦνται σήμερον. Οὕτω λ. χ. λέγεται ἀκόμη καὶ σήμερον: *᾽ς τοῦ Πευκεᾶ τὰ Χάλαρα*, ὅπου ἀληθῶς ὑπῆρχον πρὸ ἔτων *πεῦκα* (δὲν ἦ ξεύρω, ἂν ὑπάρχουν καὶ σήμερον), ἂν καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος *πεῦκος* σημαίνεται παρ' ἡμῖν ἄλλο δένδρον, ἢ αἴγειρος.

6) Κανεῖς ποτε δὲν λέγει ὡς τοπωνυμίαν *᾽ς τὸν Ἅγιο Χριστό*, ἀλλὰ ὅμως λέγεται *᾽ς τὸν Ἄϊ Σταυρωμένο*, ὅπως λέγεται καὶ ἡ Ἡπειρῶ *᾽ς τὴν Ἄϊ Σωτήρα* (ἀντὶ *᾽ς τὸν Ἄϊ Σωτήρα*). Οὕτω δηλοῦται τὸς τῆς παρὰ τὴν Κόνιτσαν Γλυτονιαβίστης, ἐν ᾧ ὑπάρχει ναὸς τῆς *Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος*). Ἐπειδὴ δὲν λέγεται ρητῶς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἔγινε χρῆσις τοῦ γενικῶς τετιμημένου ὀνόματος *Ἅγιος*—*Ἄγια* εἰς προσδιορισμὸν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ *Ἐσταυρωμένου καὶ Σωτήρος*.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΜΟΥ

*Πῶς κατήντησα φανατικός; Μαλλιαρός—Ἐξωμότης ἀπὸ ὀρθόδοξος, φανατικὸς ὀπαδὸς τῆς καθαρανεύσεως.—
Ποῖος μὲ ἐπανέφερεν εἰς τὴν Γλωσσικὴν μου θρησκείαν. Ποία ἦτο ἡ κατάστασις μου μετὰ τὴν ἐπάνοδόν μου ταύτην; Τί εἶμαι σήμερον.*

Ἀπὸ παιδί, εἶχα κι' ἐγὼ ἀνατραφεῖ εἰς τὴν ὀρθόδοξον Σχολὴν τῆς καθαρανεύσεως. Ἦκουα καὶ ἐπίστευα ὅτι τὸ ἄκρον ἅγιον τῆς τελειοποιήσεως τῆς γλώσσης μας θὰ ἦτο ὅταν θὰ ἐφθάναμεν νὰ ὁμιλοῦμεν καὶ νὰ γράφωμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ξενοφῶντος. Τινὲς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς παραδείγματος χάριν ἡ «Τεργεσταία Ἡμέρα» τοῦ μακαρίτου Βυζαντίου, ἐθεωροῦντο ὅτι εἶχον, πλεόν, προσεγγίσει εἰς τὸν σκοπὸν τούτου, ἐπιστεῦτο δ' ὅτι, μετὰ μίαν ἀκόμη, τὸ πολὺ, δύο, γενεάς ἡ ἐπιτυχία τούτου θὰ ἦτο, σχεδὸν πλήρης.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἐδημοσιογράφουν καὶ ἐγώ, συντάττα τὰ δικόγρατά μου μὲ τὸ ἀπαραίτητον ἔξαιτομαί, τοῦ αἰτητικοῦ μέρους τοῦ δικογράφου καὶ προσεπέθουν νὰ κανονίσω τὰς πρὸς τοὺς, τότε, Συλλόγους καὶ Σωματεῖα καὶ δημοσίας συναθροίσεις (ἦσαν καὶ τότε εὐλογία θεοῦ) ὁμιλίας μου, ἔσκεπτομην δὲ νὰ ἀρχίσω καὶ τὰ εἰς τὴν Βουλὴν (εἰσῆλθον δυστυχῶς εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1884 εἰς ἡλικίαν μόλις 23 ἐτῶν) ῥητορικά μου γυμνάσματα. Μετ' αὐτὸ τὸ γλωσσικὸν καθεστὼς διέσραιε, γαλήνιος καὶ ὀμαλός, ὁ γλωσσικὸς μου βίος, ὅτε δεινὴ τρικυμία ἐπῆλθεν νὰ συνταράξῃ τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατάστασιν. Εἰς γλῶσσαν θαυμασίως γλαφυρὰν καὶ πειστικὴν, εἶχον ἐκδοθεῖ τὰ Εἴδωλα τοῦ μακαρίτου Ροῦδου. Διὰ τοῦ βιβλίου τούτου καὶ δ' ἐπιχειρημάτων γραμμένων εἰς λαξευτὴν καθαρανεύσαν, ἐζήτηι, ὁ εὐλογημένος, νὰ φονεύσῃ τὴν καθαρανεύσαν τὴν ἁποῖαν τόσον τελείως ἔγραφε.

Ἡ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν «Εἰδώλων» εἰσαγωγή μου εἰς τὰ καινὰ δαιμόνια τῆς Μαλλιαρῆς μου ἐπροξένησε τοιαύτην πνευματικὴν ἀναστατάωσιν, ὥστε ἐπὶ ἑβδομάδας, εἰς τίποτε ἄλλο δὲν ἤμην ἱκανὸς νὰ ἀπασχολοῦμαι παρὰ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπανάγνωσιν τῶν Εἰδώλων καὶ παντὸς σχετιζομένου μὲ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης. Ὅταν κατεκλινομένη, ἐπὶ ὥρας ἢ αὐτὴ ἔμμονος σκέψις μὲ κατεῖχεν. Ἐκοιμώμην ἀνήσυχον ὕπνον καὶ ὄνειρευόμην τὸν Ἐφιάλτην τῶν Εἰδώλων, ἡ πρώτη μου δὲ σκέψις, ἅμα ἀνοίγα τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἦσαν τὰ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἔξωτικοῦ τούτου βιβλίου ἐγειρόμενα ζητήματα. Ἐστὶ τέλους, μίαν πρωΐαν, ἡ ἀμφιταλάντευσις ἐπαυσεν εἴμην, πλέον, φαντακὸς μαλλιαρὸς καὶ ἱκανὸς νὰ ἐπαναστατήσω κατὰ τῆς Τουρκίας ἀν μου προσέβαλλε κανεὶς τὴν νέαν μου θρησκείαν ὅπως οἱ Μπολσεβίκοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ σφάζουν ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα χάριν τῆς, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἰσότητι διαβιώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐσηκώθην μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ συντάττω τὰ δικόγραφα μου, καὶ τὰς ἐπιστολάς μου, νὰ ὀμιλῶ καὶ νὰ ρητορεύω εἰς τὴν Βουλὴν καὶ νὰ ἐκθέτω ἐν γένει τὰς ἰδέας μου εἰς Μαλλιαρὴν διάλεκτον. Πρωτὶ, πρωτὶ ἐπῆγα εἰς τὸ δικηγορικὸν μου γραφεῖον καὶ ἡ εὐκαιρία, ἀμέσως μου παρουσιάσθη. Ἐνας Ἀγιοερηνιώτης πελάτης μου μου ἀνέθεσεν ὑπόθεσιν ἀφορῶσαν ζωοκλοπὴν (ἢ ζωοκλοπίαν κατὰ τὸν μακαρίτην Γιάνναρην).

«Ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον.» Ἐκάθησα καὶ συντάξα τὸ πρῶτον μου μαλλιαρὸν δικόγραφον. Ἦτο συντεταγμένον, περίπου ὡς ἑξῆς:

—Στὸ Ἐγγελεῖα τοῦ Πρωτοδικείου τῷ Χανιῶ.

Ἐστὶ τῆ 15 τοῦ Πρωτογούλη 188.....

Καταγγελία Μανώλη Κἄτη, κατοικοῦ Ἁγιάς Ἐρῆνης Σελίνου κατὰ Νικόλα Β....κατοικοῦ Σαρακίνας Σελίνου.

Ἐστὶ τῆ 10 τοῦ Πρωτογούλη 188...ἄφηκα τὰ ὄζα μου καὶ βόσκαφε, ὄρνικα, στὴν τοποθεσίαν Ἀρόλιθος ἀπὸ τῆς Νεροβολάκκου καὶ κάτω Δίπλα μου ἐβόσκαε καὶ ὁ ἀντίδικος Ν. Κ. ὅπου εἶναι, δά, γνωστὴ ἡ διαγωγή του, πῶς δὲν ἀφήνει τὰ ζωντανὰ νὰ πχαίνουσι τὰ δυὸ μαζί. Σὰν ἐγύρισα, ἐβεβαιώθηκα πῶς μου λίπανε ἕνας μπροστάρης βαρβατόκρουος καὶ 12 στεῖρα μὲ σαμὶ δεξιὸ σκιζαύτη καὶ ξεροβὸ πισσοκόκι. Ἐλίπε καὶ τὸ ἀρίσαιο μὲ σαμὶ δεξιὸ πιροῦνι καὶ ξεροβὸ ξεραύτη, ὅπου ἦταν ἐναγκαλιάρικο στὰ ὄζα μου ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ διακόψανε τὰ ὄζα τοῦ γειτόνου μου τοῦ Δ. Παίρω ὄρκο πῶς κανεὶς ἄλλος δὲν μου τάκλεψε παρὰ ὁ Ν. Κ. καὶ ζητῶ νὰ παιδευτῆ σύμφωνα μὲ τὸ νόμον καὶ νὰ μου ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ ὄζα μου ἢ νὰ μου πληρώσῃ τὴν ἀξίαν των κ. λ. π. Κατὰ τὸ πρότυπον τοῦτο ἐξηκολούθησα, σοβρῶτα, καὶ ἀ-

παρασιαιώτατα, νὰ συντάττω, ἐπὶ πολὺ διάστημα, τὰ δικόγραφα μου, καὶ ἐν γένει, νὰ γράφω καὶ νὰ ὀμιλῶ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ σπῆτι μας. Μὴ παρουσιάσθῃ, μάλιστα, μὰ ἔκτακτος εἰκαιρία.

Ἐκαθήμεθα εἰς τὸ Μειντάνι τῆς Χαλέπας, ὅπου ἐκάθητο καὶ ὁ Καπετὰν Γιωργίος, Γεωργιακάκης ἀπὸ τὸ Κοροτογέρακο. Ἐνας του ἀνεψιὸς νεανίας ξανθὸς καὶ ὠραῖος, ἡλικίας 25—28 ἐτῶν ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὸν οἶκον του. Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ περυσγάζετο ἐν ρεβόλβεφ ἐνὸς Πωλιουδάκι, ἐλῆγε τοῦτο φωτιὰ καὶ τὸν ἐκτόωσεν ἕξ ἀπροσεξίας, τοῦ Πωλιουδάκι. Ἠγρύπνησα καὶ ἐγὼ, μὲ ἄλλους φίλους, εἰς τὸ σπῆτι τοῦ νεκροῦ ὅπου καθ' ὅλην τὴν νύκτα, τὸν ἐμοιρολόγουν, ἢ θεία του καὶ ἄλλαι γυναικες, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ὄρειων μας καὶ ἰδίως τῶν Σρακιανῶν. Πολλὰ ἀπὸ τὶ μοιρολόγια αὐτὰ ἦσαν ἀληθοῦς ἐμπνευσμένης Μούσης. Αὐτὶ ἐνέπνευσαν καὶ εἰς ἐμὲ τὸν ἐπικήδειον λόγον τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησα, εἰς καθαρὰν Μιλλιαρῆν, εἰς τὸν, ἀσφυκτικῶς πληρωθέντα Ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου Χαλέπας.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπιτυχία μου, ὥστε ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἄνδρες ἐδάκρυον καὶ αἱ γυναῖκες ἐξεφώνησαν, οἱ δὲ μανιώδεις διώκται τοῦ ἀκουσίου φονέος, συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ, ἐμιλλίχθησιν καὶ ἐδήλωσαν ὅτι παραιτοῦνται τῆς μηνύσεως. Ἡ ἐπιτυχία μου αὕτη μὲ κινέσθητε τολμηρώτερον εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς Μαλλιαρῆς τὸ δὲ πρᾶγμα ἔφθασεν πλέον νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν σκάνδαλον. Ἀναγινώσκων τὰς ποινικὰς δικογραφίας περισυνέλεγον, ὡς ἐπιμελὴς μέλισσα, ὅλας τὰς κτυπητὰς λέξεις καὶ φράσεις τῶν ἀγροτῶν καὶ ἰδίως τῶν βοσκῶν καὶ εἶχον καταρτίσει λεξιλόγιον τὸ ὁποῖον ἐδώρησα εἰς τὸν γλαφυρὸν συγγραφεὰ Σπυρίδωνα Παγανέλην. Ὁ ἀδελφός μου Γεώργιος μετὰ τοῦ ὁποῖου συνεργαζόμην εἰς τὸ κοινὸν δικηγορικόν μας γραφεῖον, ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐμπράκτου ἐκδηλώσεως, τῆς ἀλλαξοπιστίας μου ταύτης, εἶχε ταραχθῆναι καὶ δὲν εἴξευρε ποῦ νὰ ἀποδόσῃ τὴν τοιαύτην κατάστασιν.

Ὅσο, ὅμως, τὸ πρᾶγμα ἐπροχώρει, μαῦραι, ὡς φαίνεται, σκέψεις τὸν ἐβαοάνιζον περὶ τῆς διανοητικῆς μου καταστάσεως, ἐφ' ὅσον μάλιστα, βλεπεν ὅτι ἡ κατάστασις μου κατήντα ἔμμονος καὶ καθ' ἐκείτην ὤζυνετο. Ἐπὶ τέλος τοὺς φόβους του τούτους ἀπεφάσισε καὶ ἐξεμυσικώθη πρὸς στενοὺς του φίλους. «Μὴ δὲν μοῦ λέτε, τῶν εἶπε, ἐκαταλάβατε σεῖς τίποτε γιὰ τὸ μυαλὸ τοῦ Κωστή; Τοῦτο, γελῶντες, μοῦ ἀνεκοίνωσαν ὁ κ. Βενιζέλος ὁ κ. Χ. Φανδρίδης καὶ ἄλλοι τῆς ἐποχῆς δικηγόροι, φίλοι μας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν μακαρίτην πατέρα μου, ὄντα ὀπαδὸν τῆς καθ' ἱεροσύνης, κατέτρυχεν, ὡς φαίνεται τοιοῦτος φῶς

ρος και, μετ'ι πολλῆς ἐπιδεξιότητος και λεπτότητος, μοῦ ἔκανε σχετικὰ παρατηρήσεις.

«Εἰδώλων κατάλυσις»

Ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη μέχρι τῆς ἐκδόσεως «τῆς Εἰδώλων καταλύσεως» ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γεωργίου Χατζιδάκι.

Διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς τὴν ψυχικὴν και πνευματικὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθη, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ καταλύοντος τὰς ἰδέαι τῶν «Εἰδώλων τοῦ Ροῦθου» βιβλίου τούτου πρέπει νὰ φαντασθῇ ἕκ πεποιδήσεως ἀλλαξοπιστήσαντα φανατικόν, τοῦ ὁποίου τὰς πεποιδήσεις ἔρχεται νὰ προσβάλῃ ἄλλος ἰσχυρότερος παράγων. Δὲν εἶναι ἔκτονον νὰ παραστῇ κανεὶς ἀπαθὴς θεατῆς τῆς καταστροφῆς οἰκοδομήματος τὸ ὁποῖον, μετὰ τίσου κόπου, ἐπιμονῆς και πεποιδήσεως διὰ τὴν ὠραιότητά του ἐδημιούργησε

Και ἐν τούτοις τὸ κακὸν εἶχεν ἐπέλθει. Ἡ περὶ γλώσσης νέα μου πίστις εἶχεν ὑπονομευθῆ και γλονισθῆ ὑποσυνειδήτως. Δὲν τὸ ὠμολόγουν μὲν, ἀκόμη, φανερά, ἀλλ', ὁ πρῶν ἐνθουσιασμός μου εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐλαττοῦται, ἕως ὅτου ἐξέλιπε τελείως. Εὐρισκόμην, πλέον, εἰς τὴν τραγικὴν θέσιν ἀνθρώπου, ὅστις εἶδεν ἀλληλοδιαδόχως νὰ καταρρέουν ἐνώπιόν του, δύο οἰκοδομήματα ἀντιθέτων πεποιδήσεων τὰς ὁποίας εἰλικρινῶς, ἕκαστοιτε, εἶχε σχηματίσει και εἶχεν ὑψηροτέθει και αἰτινες, ἀκουσίως του, ἐκλονίζοντο και κατέπιπτον χωρὶς νὰ δύναται μετὰ τῆς αὐτῆς, ὡς ἄλλοτε πεποιδήσεως και τοῦ αὐτοῦ φαντισμοῦ νὰ σχεδιάσῃ πλέον νέον δημιούργημα. Ἐγεννᾶτο και πρὸς τοῦτο ἡ αὐτὴ ἀμφιβολία και ὁ σκεπτικισμός ὅστις και διὰ τόσα αἰετα ζήτηματα, εἶναι ὁ κλῆρος τοῦ αἰῶνος μας.

Τὸ μόνον θετικὸν κέρδος τὸ ὁποῖον ἀπεκόμιζον ἐκ τούτου, ἦτο ἡ ἀνοσία μου. Ἐμβολιασθεὶς, ἀλλεπαλλήλως, τὸ ἐμβόλιον τοῦ κλασικισμοῦ και τοῦ μαλλιαρισμοῦ δὲν ἤμην, πλέον, ἐπιδεκτικὸς ὑποτροπισμοῦ οὔτε εἰς τὴν κλασικὴν οὔτε εἰς τὴν μαλλιαρὴν νόσον. Ἀκινδύνως θὰ ἠδυνάμην νὰ εἰσερχομαι εἰς τὰς κλινικάς τῶν δυστυχῶν πασχόντων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν νόσων τούτων και νὰ παρέχω εἰς αὐτοὺς τὴν περίθαλψιν και παρηγορίαν μου, ὡς ὁμοιοπαθὴς αὐτῶν ἄλλοτε.

Τι εἶμαι τώρα;

Οὔτε κλασικιστῆς οὔτε μαλλιαρὸς

Πιστεύω εἰς τὴν γλῶσσαν ὡς εἰς ἕνα ζωντανὸν ὄργανισμὸν ὅστις αἰξάνει και ἀναπτύσσεται μαζί με τὴν, ἐν παντὶ ἀνάπτυξιν ὄλου τοῦ

ἔθλους. Ὁ Λαός, ὁ μέγας Δημιουργὸς τῆς γλώσσης, ἔξακολουθεῖ νὰ τὴν πλουτίζει καὶ πλίτεν ταύτην λαμβάνων, πανταχόθεν, τὸ ὑλικὸν του καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν καὶ ἀπὸ τὴν δημώδη καὶ ἀπὸ ξένας, ἐν ἀνάγκῃ, γλώσσας. Ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν εἶναι ἐκλεκτικὸς.

Ἐξακολουθεῖ χρησιμοποιῶν τὸν πλοῦτον τοῦ τοπικοῦ καὶ τῆς δημώδους καὶ τῆς ἀρχαίας μὴ ἀποκρύβων οὐδὲ τὰ τριτόκλιτα συμβουλευόμενος πάντοτε τὸ αὐτὶ τοῦ τὴν μουσικὴν τῆς γλώσσης καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν του ἰδιοφυΐαν. Καὶ αὐτὸ θὰ πρᾶττε περισυλλέγων ἄπειρον πλοῦτον ὑλικὸν ἕως οὗ γεννηθῆ ὁ μεγαλοφυῆς ποιητὴς ὁ παράκλιτος τῆς γλώσσης, ὁ Ἕλλην Δάντης ἢ Σαίξπηρ ὅστις ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τόσου γλωσσικοῦ πλούτου καὶ διὰ τῆς μεγαλοφυΐας του θὰ διαπλάσῃ καὶ διαμορφώσῃ τὴν νέαν ὄραϊαν γλώσσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ θὰ ἐπιθέσῃ ἐπ' αὐτῆς τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας του.

Ἐν Χανίοις τῆ 9—8—1927.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Μ. ΦΟΥΜΗΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΕΝ ΚΡΗΤΗ

(Κατὰ τὸν ἱστορικὴν τῆ; Sacra Greta Φλαμμίνιον, τῆ;
 Κρητικῆς Ἱστορίας Μεούρσιον καὶ ἄλλους.)

ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

Γόρτυνος καὶ Ἡρακλείου	Κνωσοῦ
1) Ἅγιος Τίτος	1) Ἅγιος Πινέτος...
2) Ἄλιος Φίλιππος	2) Ζηρόβιος 431
3) Διόδωρος	3) Γεννάδιος 451
4) Ἅγ. Κύριλλος Μαρτιανὸς	4) Ἀναστασιος 787.
5) Εὐμένιος ὁ θαυματουργὸς	Ἀρκαδίας
6) Ἅγ. Πέτρος (οὐ ἀπεκόπησαν αἱ κνήμαι.) Ἔως τὸ 431.	1) Ἰωάννης 787
7) Ἰκόνιος 431	Ἰεραπέτρας
8) Μαρτῖνος 451	1) Εὐφρόνιος 460
9) Θεόδωρος 453	Δάμπης
10) Ἰωάννης Α΄. 598	1) Παῦλος 431
11) Παῦλος 668	2) Δημήτριος 451
12) Βασίλειος Α΄. 680	3) Προσδόκιος 460
13) Ἅγ. Ἀνδρέας Δμασκηνός, ὀ- νομασθεὶς Κρητικὸς 712	4) Ἰωάννης 467
14) Ἡλίας 787	5) Ἐπιφάνιος 787.
15) Ἅγ. Κύριλλος Β΄. Μαρτ. 822	Φοινίκος
16) Βασίλειος Β΄. 879	1) Λέων 787
17) Στέφανος 1028	Ἡρακλειουπόλεως
18) Ν. Ν. 1163	1) Θεόδωρος 787
19) Ἰωάννης Β΄. 1171	Συβρίτου
20) Νικηφόρος Ἀνδρόνικος....	1) Κύριλλος 451
21) Παῖσιος 1439	2) Θεόδωρος 487
22) Κωνσταντῖος 1721.	Ἀπολλωνίας
	1) Εὐσέβιος 451

Ἐλευθέρας

- 1) Εὐφράτης 451
- 2) Ἐπιφάνιος 787

Χερρονήσου

- 1) Ἀνδριῶν 431
- 2) Εὐφράτης 460
- 3) Σισίνιος Α' 612
- 4) » Β' 692
- 5) Πέτρος (Coletto)....

Κυδωνίας

- 1) Σήβων 460
- 2) Νικήτας 692
- 3) Μελίτων 787

Κισάμου

- 1) Θεόπεμπτος 692
- 2) Λέων 787
- 3) Γεράσιμος 1590

Κανιάνου

- 1) Παῦλος 451
- 2) Νικαία, 460
- 3) Γρηγόριος 680
- 4) Φωτεινός 787
- 5) Μύρων ὀνομασθεῖς Θαυματουργός.

Οἱ προηγηθέντες ἦσαν Ἑλληνοκαθολικοί. Οἱ ἀκολουθοῦντες εἶναι Λατίνοι καθολικοὶ μετὰ τὸ σχίσμα τοῦ Φωτίου κατὰ τὸν καιρὸν τῶν Ἑνετῶν καὶ ἦσαν ἀρχιεπίσκοποι ἢ Ἐπίσκοποι.

Λατίνοι ἀρχιεπίσκοποι

Ἡρακλείου

- 1) N. N. 1213
- 2) Ἰωάννης Α'. Κυρίνος Ἑνετὸς 1252
- 3) Ἄγγελος Α' Δομινικανὸς Ἑνετὸς 1253
- 4) Ἄγγελος Β' Δομινικανὸς Ἑνετὸς 1253
- 5) Λεονάρδος Α' Ἑνετὸς 1307
- 6) Ἀλέξανδρος Α' Αὐγουστ. 1325
- 7) Ἀλέξανδρος Β' Δομινικανὸς 1332
- 8) Egidio ἐκ Βολωνίας Δομινικανὸς 1340

κανὸς 1340

- 9) Φραγγίσκος Α' Ἑνετὸς 1341
- 10) Οὐρσος Δελφίνος Ἑνετὸς 1349.
- 11) Πέτρος Θωμᾶ Καρμελιτᾶνος 1362
- 12) Β. Φραγγίσκος Α' Ἑνετὸς 1364.
- 13) Ἀντώνιος Δε Νιγρίς Ἑνετὸς 1368
- 14) Πέτρος Α' 1375
- 15) Χριστόφορος Κολλίνος Ἑνετὸς 138..
- 16) Ἀντώνιος Κονταρήνος Ἑνετὸς 1385
- 17) Λεονάρδος Δελφίνος Ἑνετὸς 1387
- 18) Μάρκος Α' Ἑνετὸς 1392
- 19) Φραγγίσκος Γ' Ἑνετὸς 1400
- 20) Μάρκος Β' » 140..
- 21) Λεονάρδος Δελφίνος ἐκ νέου γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος 1408
- 22) Πέτρος Β' Ἑνετὸς 1418
- 23) Φαντίνος Α' » 1425
- 24) Φαντίνος Β' Ἑνετὸς 1444
- 25) Φίλιππος Ν. 1448
- 26) Γρηῶλος Ἑνετὸς 1459
- 27) Ἀνδρέας » 1503
- 28) Ἰωάννης Β' Ἑνετὸς 1503
- 29) Λαφρέντιος Cavaseggio Βολωνὸς 1534
- 30) Πέτρος Γ' Ἑνετὸς 1535
- 31) Θωμᾶς Κονταρήνος Ἑνετὸς 1598
- 32) Ἀλοΐσιος Ἑνετὸς 1610
- 33) Πέτρος Δ' » 1619
- 34) Λεύκος Στέλλας Ἑν. 1622
- 35) Λουδοβίκος Β' Ἑνετὸς 1633
- 36) Ἰωάννης Γ' Κυρίνος 1644
- 37) Λουδοβίκος Καναβὸς Καπουκίνος 1874
- 38) Φραγγίσκος Σεμνάσα Καπουκίνος 1910—1925

Ἐπίσκοποι Χερρονήσου

- 1) Βονιφάτιος ὁ κήρυξ ἐκ Το

σκήνης 1297

- 2) Ἰωάννης 1358
- 3) Ἰουλιανὸς 1351
- 4) Φραγγίσκος Α΄ Ἐνετὸς 1404
- 5) Νικόλαος Α΄ 1442
- 6) Φραγγίσκος Β΄ Ἐνετὸς 1443
- 7) Νικόλαος Β΄ » 1483
- 8) Βικέντιος » 1537
- 9) Διονύσιος 1538
- 10) Τίτος ὁ κανονικὸς 1548
- 11) Ἰωάν. Φραγγίσκος Α΄ 1549
- 12) Ἰούλιος Κοινοβιακὸς 1572
- 13) Ἰωάννης Βαπτιστῆς 1582
- 14) Ἰωάννης Φραγγίσκος Ἐνετὸς 1590
- 15) Δομένικος Ἐνετὸς 1604
- 16) Πέτρος » 1637

Ἐπίσκοποι Σητείας

- 1) Μᾶρκος 1225
- 2) Ἀνδρέας 1350
- 3) Ἰωάννης Α΄ dei Minori 1352
- 4) Ἰωάννης Β΄ Δομινικανὸς 1364
- 5) Οὐῖος Βερόλης 1384
- 6) Δομένικος Καρμελιτανὸς 1395
- 7) Ματθαῖος Ρεθύμνου Αὐγουστ. 1399
- 8) Ἰωάννης Γ΄ 1466
- 9) Λέων dei Minori 1467
- 10) Γάβριος Ἐνετὸς 1567
- 11) Γεώργιος Ἐνετὸς 1634
- 12) Πέτρος 1642

Ἀρκαδίας

- 1) Δανιὴλ 1330
- 2) Ραφαὴλ Α΄ 1332
- 3) » Β΄ 1349
- 4) Ἀνδρέας Αὐγουστιανὸς 1369
- 5) Γουλιέλμος Δομινικανὸς 1400
- 6) Μιχαὴλ 1424
- 7) Πέτρος Δομ. 1424
- 8) Μᾶρκος Ἐνετὸς 1470
- 9) Γεώργιος Ἀλέξανδρος 1470
- 10) Ματθαῖος 1511
- 11) Φραγγίσκος 1538
- 12) Βενέδικτος Σταυροφόρος 1538

Ρεθύμνης

- 1) Λέων 1187
- 2) Πέτρος 1307
- 3) Ἰουλιανὸς 1355
- 4) Ἰωάννης Balli Ἐνετὸς 1387
- 5) Ἀντώνιος Α΄ 1399
- 6) Λουκάς τοῦ Ἡρακλείου 1418
- 7) Κλήμης Ἐνετὸς 1445
- 8) Ἀλέξανδρος Κανταρῆνος 1471
- 9) Ἀντώνιος Β΄ Ἐνετὸς 1493
- 10) Βαρθολομαῖος 1530
- 11) Ἀλβέρτος Δομινικανὸς 1537
- 12) Βικέντιος Ἐνετὸς 1551
- 13) Τιμόθεος Δομινικανὸς 1552
- 14) Βερνάρδος Osservante (α-ρατηρητῆς) 1590
- 15) Φερδινάνδος Ἐνετὸς 1592
- 16) Ἰωάννης Δομινικανὸς 1613
- 17) Λουκάς Στέλλας Ἐνετὸς 1615
- 18) Σεβαστιανὸς παρατ. 1618
- 19) Στέφανος Ἰερωνυμιακὸς 1624

Χανίων ἢ Κυδωνίας

- 1) Ἰάκωβος 1313
- 2) Θωμᾶς 1325
- 3) Φίλιππος 1336
- 4) Ἀντώνιος Α΄ 1350
- 5) Ραϋμόνδος παρατ. 1351
- 6) Βαρθολομαῖος 1368
- 7) Μᾶρκος 1389
- 8) Κανταρῆνος Minore Osser (1) Ἐνετὸς 1390
- 9) Ἀνδρέας Α΄ 1402
- 10) Παῦλος Βιοράκιος 1411
- 11) Λουκάς τοῦ Ἡρακλείου 1418
- 12) Μιχαὴλ τοῦ Ἡρακλείου 1451
- 13) Ἀντώνιος Β΄ Ἐνετὸς 1503
- 14) Φραγγίσκος Osser. 1523

Ὁ Σ. Τ. Μ. Ἀφήνομεν ἀμετάφραστα τὰ τμήματα τῶν Φραγκισκανῶν καὶ Λουκῶν καλογήρων. Κατὰ λέξιν ord. Min. Osser. = τῆς τάξεως τῶν μικρῶν παρατηρητῶν.

15) Αὐγουστῖνος Δονάτος Ἐνε-
τός 1524

16) Φίλιππος Δονάτος Ἐνετ. 1539

17) Λουδοβίκος Δελφῖνος 1586

18) Δομένικος Δεμενικάνος 1588

19) Ἀνδρέας Β'. 1613

20) Γεώργιος Περιπιγιανός 1619

21) Βερνάρδος Σταυροφόρος 1642

Τώρα ὁ ἐπίσκοπος Χανίων με
αὐτὸν τὸν τίτλον ἔδρευε ἐν Δου-
βλίνῳ (Ἰρλανδίας) ὁ δὲ Ἡρακλεί-
ου ἐν Χανίοις.

Κισιάμου

1) Belleto 1346

2) Γουλιέλμος Α'. ord. Min. 1346

3) Νικόλαος Α'. 1349

4) Γουλιέλμος Β'. ord. Min. 1349

5) Ἰωάννης 1362

6) Νικόλαος Β'. Ἐνετός 1366

7) Ριχάρδος Αὐγουστ. 1366

8) Σίμων Ἐνετός 1366

9) Μάρκος Marcant. Ἐνετός 1371

10) Ἄγγελος Βαρθάδικος » 1387

11) Φραγγῖστος Οὐρσος Ἐνετός
1427

12) Ἐμμανουὴλ Ἐνετός 1470

13) Θωμᾶς » 1480

14) Ἀντώνιος » 1496

15) Δομένικος Aleppo 1508

16) Ζήνων Δομένικος 1522

17) » Μιχαὴλ 1544

18) Αὐγουστῖνος Κανονικός, ὁμα-
λός 1560

19) Πρόσπερος Πολυκόλας 1566

20) Γερολάμος Ragazono Ἐνε-
τός 1576

Καντάνου

1) Φραγγῖστος τῆς τάξεως τῶν
Minores 1346

Ἐπίσκοποι Ἀγρίου

1) Λαζαρος 1348

2) Εὐαγγέλιος τῆς τάξεως τῶν
Min. 1349

3) Γεώργιος Αὐγουστ. 1367

4) Ἀντώνιος Α'. Κανταρῆνος
Ἐνετός 1384

5) Φραγγῖστος Καρμελιτανός
1400

6) Φραγγῖων Μυστικός ὁ Κρή;
1400

7) Ρολάνδος Ἀτίεσε τῆς τάξεως
Min. 1401

8) Βερτονίνος τῆς τάξεως Min.
1414

9) Ἀντώνιος Β'. Φλωρεντῖνος
1419

10) Ἰωάννης Α'. Δομινικανός
1421

11) Ἰωάννης Β'. τῆς τάξεως ἁδ.
Min 1439

12) Νικόλαος τῆς Κρήτης τῆς
τάξεως ἁδ. Min. 1433

13) Βενέδικτος Δομινικανός 1434

14) Ἀντώνιος Γ'. Κρήτης τῆς τά-
ξεως ἁδ. Min. 1438

15) Βαρθολομαῖος Κρήτης 1520

16) Λουδοβίκος Δομινικανός Ἐ-
νετός 1538

Μυλοποτάμου

1) Ματθαῖος 1212

2) Ἰωάννης 1307

3) Μιχαὴλ τῆς Βερώνης Δομι-
νικανός 1342

4) Νικόλαος τῆς τάξεως ἁδ.
Min. 1349

5) Ἰάκωβος τῆς τάξεως ἁδ. Min.
1349

6) Βίκτωρ τῆς τάξεως ἁδ. Min.
1390

7) Δομένικος Καρμελ. Ἐνετός
1399

8) Φραγγῖστος Κρήτης τῆς τάξεως
Min. 1414

9) Ἀντώνιος Surraco Ἐνετός
1438

10) Γεώργιος 1498

11) Φραγγῖστος 1512

12) Βικέντιος Ἐνετός 1533

13) Διονύσιος ὁ Ἕλληνας τῆς τά-

14) Ἰάκωβος Sarr. Osserv. 1555	5) Δομένικος	1364
15) Νικόλαος Σταυροφόρος Ἐνετὸς 1580	6) Ἰουλιανὸς Δομιν.	1367
16) Ὀκτάβιος > >	7) Φραγγίσκος	1389
15888	8) Ἰωάννης Κυρῖνος	1389
17) Λοιδοβίκος > >	9) Φίλιππος	1520
15..	10) Ἰππόλυτος di Mantovi	1542
18) Ζεφβῖνος Λουκᾶς Βασσάριος	11) Σοφριανὸς	1592
1615	12) Ἀλέξανδρος Dellatorre	1592
19) Gorradiño Βολανὸς 1641	13) Γεώργιος Ἐνετὸς	1635
Ἰεραπέτρας	14) Πέτρος	1642
1) Ν. Ν. 1240	(Βλέπε Φλαμμινίου Ἰερὰν	
2) Ἀντώνιος	Κατήτην γ' μέρος σελ. 1—183.	
3) Θωμᾶς	Τὸ ἐτος τὸ ὁποῖον σημειοῦται	
4) Γεράρδος	δηλοῖ τὸ ἔτος τῆς ὀνομασίας ἢ	
	χειροτονείας τοῦ ἐπισκόπου).	

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Μετὰ τὴν Ἐνετικὴν κυριαρχίαν ἤλθον οἱ Τοῦρκοι. Τότε αἱ Λατινοκαθολικαὶ ἐπισκοπαὶ δὲν διετηροῦντο πλέον ἀλλὰ μίνον κατὰ τὸν τίτλον καμῶν μὲ τὸν Σεβασμ. Λουδοβ. Καναβὸν ἀνετέωσαν ἢ ἐπισκοπὴ Ἡρακλείου τὸ 1878. Μετὰ τὸν Σεβ. Καναβὸν περισσότερα ἀπὸ 16 ἔτη ἐκ νέου ἔμεινεν ἄνευ ἐπισκόπου Λατινοκαθολικοῦ ἡ Ἔδρα, ἕως οὗτο τὸ 1910 ἐγένετο ἐπίσκοπος ὁ Σεβ. Φραγγίσκος Σεμινέρα ὁ ὁποῖος ἀπεχώρησε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1923.

Οἱ πατέρες Καππουκῖνοι εἶναι ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν Ἐνετῶν εἰς Κρήτην καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἐπὶ τῆς νήσου ποτέ, καὶ μέχρι σήμερον εἶναι ὑπὸ τὸν Ἀποστολικὸν ἀπεστολμῖνον Μ. Ρ. P. Isidoro da Smirne (αἰ. δεσμοῦτατον πατέρα Ἰσιδώρον Σμύρνης). Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Σεβ. Καναβοῦ προϊστάμενος ἀποστολικὸς ἐν Χανίοις ἦτο ὁ αἰδεσ. πατήρ Ἀντώνιος ἐκ τοῦ Πετινέο ἐπὶ 9 ἔτη, καὶ πρὸ τούτου ἐπὶ 9 ἔτη ὁ αἰδεσ. πατήρ Ἀγγελος ἐκ τοῦ ὄρουσ Rotondo. Τὸν πατέρα Ἀντώνιον διεδέχθη ὁ Σεβ. Σεμινέρας καὶ τούτου ὁ αἰδ. Ἰσιδώρος.

Ὑπῆρξεν εἰς Πάτρας Κορῆς ὀνόματι Ἀλέξανδρος Ε'. ὀνομαζόμενος Πέτρος Φιλάργυρος, Παπύσας ἐπὶ 10 μῆνας. Ἦτο πρότερον καρδινάλιος καὶ ἦτο σοφός.

Ἐκτός τοῦ Ἀ. Τίκου ὅστις ἦτο ἐν γονέων εἰδωλολατρῶν καὶ ἔλεγον δι' ἐγενήθη εἰς Κορινθὸν καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλην πόλιν, ὑπῆρξαν καὶ οἱ Ἅγιοι λεγομῖνοι Δέκα καὶ ἄλλοι Ἅγιοι Κοήτες.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἑνετῶν ἦσαν διάφορα μοναστήρια τῶν καλογή-
ρων καὶ τῶν καλογραιῶν. Ὅσων δ' ἔφυγον οἱ Ἑνετοὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην
(1669—1670) ἦτο εἰς τὴν περιχὴν τῶν Χανίων μοναστήριον μὲ 80 μο-
ναχάς. Καὶ ἐκκλησίαι Ἑνετικαὶ Καθολικολατινικαὶ εἶναι παντοῦ εἰς ὅλην
τὴν νῆσον.

ΠΑΤΗΡ ΕΥΤΥΧΙΟΣ ΕΚ ΠΕΤΤΙΝΕΟ

(Μετάφρασις Ν. Β. Τ.)

Σημειώσεις μεταφρατοῦ. Ἡ μελέτη αὕτη μετεφράσθη ἐκ τοῦ Ἰταλι-
κοῦ τὴν τελευταίαν στιγμὴν καθότι προωρίζετο νὰ δημοσιευθῇ Ἰταλιστὶ ὡς
εἶχε συνταχθῆ. Ἀλλὰ λόγῳ τυπογραφικοῦ ἐμποδίου ἢ ξυλόγιστος δημοσί-
ευσις της παρεκάμφθη, ἀπεδόθη δὲ ἀπὸ τὸν εἰσηγητὴν κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς
τὸ Ἑλληνικόν. Ἡ πρόχειρος αὕτη μετάφρασις θὰ εὐκολύνη καὶ τοὺς μὴ
Ἰταλομιθεῖς εἰς τὴν πληρετέραν κατανόησιν τοῦ κειμένου. Μερικαὶ λέξεις
δὲν ἀπεδόθησαν Ἑλληνιστί. Ἐν τούτοις καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀμετα-
φράστου κάθε κειμένου, ἐπεχειρήσαμεν τὴν μετάφρασιν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν
ὅτι καὶ ὁ συνεργάτης μας μετέφρασεν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ εἰς τὸ Ἰταλικόν, καὶ
ὁ Φλαμίνιος ἐξ Ἑλληνικῶν εἰς Λατινικά.

Ν. Β. Τ.

Ν. Ι. ΠΑΠΑΔΑΚΙ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΟ ΟΙΚΟΣΗΜΟΝ ΤΟΥ ΧΑΡΤΟΦΥΛΛΑΚΟΣ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΧΡΥΣΟΠΗΓΗΣ

Ὁ τὴν ἔξωθι τῶν Χανίων Μονὴν Χρυσοπηγῆς ἐπισκεπτόμενος δύναται εὐλόω; ν' ἀντιληφθῆ ὑπερῶν τῆς ἀδελφείου θύρας αὐτῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν μίαν λαξευτὴν ἐπιγραφὴν ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνάγλυφον θυρεὸν κάτωθι τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης.

Ἡ μὲν ἐπιγραφὴ, καλῶς διατηρουμένη καὶ εὐανάγνωστος, μὲ γράμματα Βυζαντιὰ καὶ ἀρχαῖα κεραλαιώδους τύπου, ἀποτελοῦσα δὲ δύο ἔλεγχοι καὶ διόστιχα, ἑκάτερον εἰς μίαν σειρὰν, ἔχει καὶ ἄλλοτε δημοσιευθῆ καὶ εἶναι γνωστὴ. (1) Τὴν μεταγράφομεν ἔν τούτοις καὶ ἑν αὐθὰ κατὰ τὴν τάξιν τῶν ἐλεγείων αὐτῆς.

ΠΗΓΗ ΖΩΗΣ ΟΥΣΑ ΔΟΧΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΕ ΚΟΣΜΩ
ΖΩΩΝ ΥΔΩΡ ΠΡΟΧΕΕΙΣ ΟΥ ΠΟΤΕ ΠΑΥΟΜΕΝΟΝ
ΑΙΕΝ ΓΑΡ ΡΕΙ ΝΟΥΣΟΥΣ ΤΑΣ ΠΙΚΡΑΣ ΘΕΡΑΠΕΥΟΝ
ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΜΕΡΟΠΩΝ ΠΙΣΤΕΙ ΕΠΕΡΧΟΜΕΝΩΝ

Ἄλλ' ὁ ἀνάλυρος θυρεὸς ἔχει ἀτοξεσθῆ ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἢ μᾶλλον ὑπὸ κακοποιῶν χειρῶν, κατὰ τὸ σπουδαιότερον μάλιστα καὶ σημαντικώτερον μέρος αὐτοῦ, ἦτοι κατὰ τὴν ἐν τῷ κέντρῳ αὐτοῦ παράστασιν, καὶ ὧς ἐκ τούτου παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας εἰς τὸν ἐξετάζοντα, ἀδυνατοῦντα νὰ διακρίνῃ πῶς κατὰ τὸ μέρος τοῦτο εἶχεν ἀρχικῶς ὁ θυρεός. Βεβαίως πρόκειται περὶ οἰκοσήμου, ὧς ἄλλωστε διέγνωσαν καὶ ἀπερίνευσαν οἱ κύριοι G. Gerola, ὁ γνωστὸς διάσημος ἐνετολόγος, καὶ ὁ ἡμέτερος Στ. Ξανθουδίδης. Καὶ τὸ οἰκοσημον τοῦτο θὰ ἀνῆκεν ἀναμφιβόλως εἰς τὸν ἰδρυτὴν ἢ ἀνακαινιστὴν

(1) Ὁρα Χριστιανικὴ ἐπιγραφὴς Ξανθουδίδου ἐν Ἀθηνῶν τόμ. ΙΒ'.

τῆς Μονῆς, τὸν ἰατρὸν Ἰωάννην Χαρτοφύλακα, ὁ ὁποῖος δὲι Δουκε-
κοῦ Διατάγματος τοῦ 1603 εἶχεν ἀποκτήσει τὸν τίτλον τῆς Κρητικῆς
Εὐγενείας (Nobilitas Cretensis), τίτλον συναπαγομένον τὸ δικαίωμα
ἰδίας σημαίας καὶ οἰκοσήμεου.

Ἄλλ' ὅποιον εἶναι τὸ ἀντικείμενον δι' οὗ εἰκονίζεται τὸ οἰκόση-
μον τοῦτο; Εἶναι διπλοῦν μελανοδοχεῖον, καθὼς ἐκ τῶν δυσδιακρι-
των ἰχνῶν τῆς παραστάσεως ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸ ἐπώνυμον τοῦ
Χαρτοφύλακος ἢ καὶ πρὸς τὴν περὶ τὰ γράμματα διατριβὴν αὐτοῦ,
ἐξήγαγεν ὁ κ. Ξανθουδίδης, ἢ εἶναι ἄλλο τι; Δύσκολον ἦτο νὰ ἐξασχι-
βωθῆ τοῦτο ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς τῆς ἐν τῷ θυρεῷ κεντρικῆς παραστά-
σεως.

Ὁ κ. Gerola ὁ ὁποῖος, κατ' εὐτυχίαν, φαίνεται ὅτι ἔσχε πάλιν
εὐκαιρίαν νὰ ἐπιληφθῆ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀφθόνου ἐπιγραφικοῦ ὄλι-
κοῦ, τὸ ὁποῖον πρὸ εἰκοσιπενταετίας καὶ πλέον περισυνέλεξεν ἐν Κρή-
τη, καὶ νὰ παρασκευάζῃ αὐτὸ πρὸς ἐκδοσιν, ἠρώτησε περὶ τοῦ ἐν προ-
κειμένῳ οἰκοσήμεου καὶ ἐξήτησε λεπτομερειακὴν τινα περιγραφὴν.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐρωτήσεως ταύτης τοῦ κ. Gerola ἐθεώρησα ἐ-
πιβεβλημένον νὰ ἐπιχειρήσω, μετὰ πλείονος ἢ ἄλλοτε ἐπιμελείας καὶ ἐ-
πιμονῆς, τὴν ἐξέτασιν τοῦ οἰκοσήμεου τούτου, ἔξ οὗ μάλιστα ἦτο ἐνδε-
χόμενον νὰ διαφωτισθῆ περισσότερο καὶ ἡ ὅλη τῆς Μονῆς Χρυσολη-
γῆς ἱστορία, ἐφ' ἧς ἄλλοτε εἶχον ἐπὶ μικρὸν ἀσχοληθῆ.

—ο—

Ἡ ἐξέτασις ὑπῆρξε μακρὰ καὶ κοπιώδης· ἐχρειώθη νὰ γίνῃ αὐ-
τὴ ἀπὸ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως, τῆ βῆθρα κλίμακος, διὰ γυμνῶν ὀ-
φθαλμῶν καὶ διὰ φακοῦ καὶ διὰ τῆς ἀφῆς ἐπὶ τε τοῦ θυρεοῦ καὶ ἐπὶ
ἀποτυπώματος αὐτοῦ.

Ὁ θυρεὸς εἶναι γεγλυμμένος ἐπὶ εὐξέστου λίθου, τοποθετημένον
ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἡμικυκλίου τόξου τῆς καμαρωτῆς πύλης. Διακρίνον-
ται δ' ἐν αὐτῷ πρῶτον μὲν διακοσμητικὸν περιθώριον ὕψους 0.48 μ.
καὶ πλάτους 0,31 ι., εἶτα δὲ ἐντὸς τοῦ περιθωρίου τούτου καρδιό-
σχημον ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε γίνῃ ἡ τοῦ οἰκοσήμεου παράστασις.
Ἄλλ' ἡ παράστασις αὕτη εἶναι σήμερον ἢ ὀλιγώτερον ἐν τῷ ἀναγλύ-
φῳ προέχουσα καὶ ἡ μᾶλλον ἐφθαρμένη.

Περὶ διπλοῦ μελανοδοχεῖου ἐλείσθην ταχέως ὅτι δὲν ἐπρόκειτο.
Ἐπεὶ μᾶλλον ὅτι ἡ παράστασις θὰ ἠδύνατο νὰ παρομοιωθῆ πρὸς
τὸ ἐροπετὸν σάβαν, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω, τῆς ὁποίας ὁ ἕτερος
τῶν ὀπισθίων ποδῶν ἔχει ἀποκοπῆ ὡς καὶ ἡ οὐρά. Ἐπὶ τῆς ὑποθέ-
σεως ταύτης ἐβάσιμα τὴν ἐξέτασιν. Ἄλλ' ἐκ τῆς λεπτομεροῦς ἐπὶ ἑνὸς

ἑκάστου μέλους τοῦ ὑποτιθεμένου ἔρπετοῦ ἐξετάσεως ταύτης δὲν ἐπιβεβαιώθη ἡ ὑπόθεσις αὐτή. Ἀπεδείχθη ὅτι τὸ μὲν ὡς κεφαλὴ ἐκληφθὲ ἄκρον, τὸ ἀκρόμενον ἑξακτίνου ἀστέρος, σαφῶς διακρινόμενον, ἀπολύγει τοσοῦτον ὀξέως ὥστε νὰ μὴ ὁμοιάσῃ πρὸς ῥύγχος σαύρας. Οἱ δὲ ὡς ἐμπρόσθιοι πόδες θεωρηθέντες θὰ ἠδύναντο μᾶλλον νὰ παραβλη-

θῶσι πρὸς δύο ἀνθρωπίνους βραχίονας κεκαμμένους κατὰ τοὺς ἰσῶνας. Καὶ ὁ ὑποτιθεὶς κορμός, ὁ πρὸς τὰ ἄνω, ὡς εἶπον, γωνιωδῶς ἀπολήγων, ἐφάνη ὅτι καὶ πρὸς τὸ ἕτερον τῶν πλαγίων αὐτοῦ μερῶν σχηματίζει ἐπίσης γωνίαν. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τοιγόνου καὶ ἡ ἐξέτασις ἐστραφῆ ἀμέσως πρὸς τὸ ἕτερον πλάγιον μέρος, τὸ ἀριστε-

ὅα τῶ ὀρώωντι, πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τρίτης γωνίας, ἀλλὰ γωνία ἐκεῖ δὲν παρατηρήθη, παρατηρήθη ὅμως φθορῶ, προσενηθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ κτυπήματος καὶ ἀποκόψασα τὴν ἐκεῖ γωνίαν μετὰ μέρος τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὴν πλευρῶν. Παρατηρήθη, τέλος, ὑπὸ τὴν βάσιν τοῦ ἑξακροβωθέντος τριγώνου ταινία τις, περισσότερον τοῦ τριγωνικοῦ ἀναγλύφου ἐξέχουσα, διεπλασμένη ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ κτυπήματος καὶ αὐτῆ, ἂν μὴ ἐξ ἀρχῆς εἶχεν οὕτω κατασκευασθῆ.

Κατόπιν τῶν παρατηρήσεων τούτων, αἱ ὁποῖαι ἐρίνησαν ὡς αἱ μᾶλλον πρὸς τὴν πραγματικότητα ἀνταποκρινόμεναι, κατηρίσθη με μικροτέρας διωστίσεις τὸ ἐν τῇ παρουσίᾳ εἰκόνι ἰχνογράφημα. Ἐν αὐτῷ φαίνεται ὅτι ἡ ἐν τῷ καρδιο γήμῳ ἐδίφει, παρίστασις περιλαμβάνει, α) τριγώνον ἰσοσκελὲς με στήριγμα ὑπὸ τὴν βάσιν αὐτοῦ ἢ με στήριγμα κατὰ τὰ ἄκρα τῆς βάσεως

Β.) Δύο ἀνθροπίνους βραχίονας νεκαμένους εἰς ὀρθὴν γωνίαν κατὰ τοὺς ἀγκῶνας καὶ ἀιτομένους τοῦ τριγώνου κατὰ μέσον περιπυ τῶν πλαγίων αὐτοῦ πλευρῶν.

Γ.) Ἐξάκτινον ἀπέρα παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ τριγώνου.

Ἄλλὰ ποῖαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσι πρὸς ἄλληλα τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ ὁποῖαν ἔννοιαν δυνάται νὰ συμβολίζῃ ἡ τοῦ συνόλου αἰτῶν παρίστασις δὲν μὴ εἶραῖνετο πολὺ εὐκόλον νὰ ἐξηγηθῆ. Διὰ τοῦτο, παρ' ὄλην τὴν ἐπισταμένην ἐξέτασιν, ἐμενέ τις ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς διὰ τοῦ παρασκευασθέντος ἰχνογραφήματος ἀποδόσεως τῆς πραγματικῆς παραστάσεως, Πρὸς ἄριστὴν πάσῃς ἀμφιβολίας ἐνδεδειγμένη ἐφάνη μοι καὶ ἐπιβεβλημένη μία ἢ καὶ πλείονες ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς Μονῆς ἐρευναί, Διὰ τοιούτων τῶ ὄντι ἐρευνῶν τὸ ζήτημα διεσαφηνίσθη κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν καὶ ἐπεβεβαιώθη ἡ ἀκρίβεια τῶν ἐπὶ τοῦ θυρεοῦ γενομένων παρατηρήσεων καὶ τῶν ἐξαχθέντων συμπερασμάτων.

Ἐν τῇ Μονῇ διασφίξει Κώδιξ Χαρτῶς, ἀπὸ παλαιότερου κώδικος μεταγραφεῖς τῷ 1843 μετὰ τινα φιλοκαλίαν καὶ μετὰ τὴν συνήθη ἔγχομον διίστιξιν ἐπὶ τῶν κερταῖων ὀλῶν γοιμμάτων. Ἐν τῷ Κώδιξ, τοῦτο εὐρέθη κατ' εὐτυχίαν εἰκὼν ἐγχομος εἰκοίχουσα τὸν εἶα τῆς πύλης τῆς Μονῆς; θυρεῶν. Τὸ τρίγωνον, οἱ κρατοῦντες αὐτὸ βραχίονες καὶ ὁ ἐξάκτινος ἀπὲρ διακρίνονται σαφέστατα. Ἐπὶ πλεόν διαικρίνονται δύο ἄλλοι ὅμοιοι ἀστέρες, εἰς ἑκατέρωθι τοῦ κορυφαίου μὴ ὑπάρχοντες ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τῆς πύλης θυρεῶ. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἐπιγραφὴ ἐπεξηγηματικὴ, με γράμματα κεφαλαία, ἀρχαῖκά, εἰς στίχους δωδεκασυλλάβους, ἡ ὁποῖα διατέμνεται ὑπὸ τῆς εἰκόνος καὶ ἐχει ὡς ἐξῆς.

**Σημαία πέλει
Χαρτοφύλακος**

**δίου δαπάνοις
οὕτο αἰ νεῶς**

**τοῦ πάνυ σοφωτάτου
κυροῦ τοῦ Ἰωάννου**

**οἰκειοῖς ἀνηγέρθη
τῆς πανάγνου Μαρίας.**

Τὸ χρώμα τῆς εἰκόνης εἶναι ἐρυθροκίτρινον κατὰ τε ἐξώτερον διακοσμητικὸν περιθώριον καὶ κατὰ τὸ τρίγωνον. Τῶν βραχιόνων μόνον, ἢ μᾶλλον τοῖ ἐνδύματος τοῦ καλύπτοντος τοὺς βραχίονας, τὸ χρῶμα εἶναι κάπως διάφορον εἰς τὰς πτυχὰς πρὸ πάντων τοῦ ἐνδύματος κατὰ τὴν γωνίαν τῶν ἀγκῶνων, εἰς ἃ μέρηδηλονότι δὲν γίνεται πολλὴ τοῦ φωτὸς ἀνάκλασις καὶ ὡς ἐκ τούτου διαφαίνεται εἰς αὐτὰ περισσότερον τὸ πραγματικὸν τοῦ ἐνδύματος χρῶμα. Ἐκεῖ τὸ χρῶμα ἀποκλίνει μᾶλλον πρὸς τὸ ἐρυθρὸν, παρουσιάζει δὲ ἐλαφρὰ ἀντανείας δλοσηρικῶς λεῖον ὑφάσματος Ὁ ζωγράφος ἠθέλησεν ἀναμφιβόλως νὰ ἀπομιμηθῇ τὸ πραγματικὸν τῆς σημαίας χρῶμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο καὶ αὐτὸ ἀπομίμησις τοῦ ἐπισήμου ἐνδύματος τοῦ Χαρτοφύλακος, τῆς ἐρυθρᾶς δηλ. *τηβέννου* (toga) τὴν ὁποίαν ἐπέβαλλεν ἢ συνεπῆγεν ὁ τίτλος τῆς *Κρητικῆς εὐγενείας* αὐτοῦ.

Ἡ εἰκὼν ὑποθέτω ὅτι θὰ ἀντεγραφήθη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τοῦ παλαιότερου Κώδικος. Ὡς πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ἀμφιβάλω. Πιστεύω μᾶλλον ὅτι εἶναι κατασκευάσμα τοῦ ἀντιγραφέως τοῦ 1848. Σιναίω τοῦτο οὐ μόνον ἀπὸ τὴν γλωσσικὴν μορφήν τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Ὅμιλεῖ περὶ ναοῦ ἀντὶ περὶ τῆς ὅλης Μονῆς καὶ φαίνεται ὅτι ὁ γράψας παρεσύρθη ἀπὸ παραδόσιν ἀναφερομένην ἐν τῷ αὐτῷ Κώδικι ἀμφιβόλου δὲ ἱστορικῆς ἀκριβείας. (2)

(2) Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ Ἰωάννης Χαρτοφύλαξ, βῆκὸς Ἡρακλείου εἰς Κίσαμον μεταβαίνων ἵνα ἐκεῖ νυμφευθῇ, ἀνελαύθη ἐν ἡ θέσει εὐρίσκειται σήμερον ἡ Μονή, «ὑπὸ δένδρον μέγιστον βέλανον,» καὶ ἐκοιμήθη. Ἐμφανισθεῖσα καὶ ὑπνοῦς ἡ Θεοτόκος προέπρεψεν αὐτὸν νὰ ἀνακαινίσῃ τὸν ἐκεῖ ὑπάρχοντα μικρὸν ναὸν αὐτῆς καὶ νὰ ἰδρῦσῃ παρ' αὐτὸν Μονήν. Τοῦτο καὶ ἐπραξεν ὁ Χαρτοφύλαξ ὁ ὁποῖος καὶ κατοῖκιν ἀγοράσας ἀπὸ τῆς Βενετικῆς Κυβερνήσεως τὰ λειψάνια ἐδώρησεν αὐτὰ εἰς τὴν Μονήν.

Ἡ παράδοσις, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶναι πλαστὴ, προσελθούσα ἐξ ἄ. πομμήσεως τῶν ἐν ἄλλαις Μοναῖς ἱστοριολογηθέντων. Πάντως θὰ γίνεταί σύγχυσις τοῦ Ἰωάννου Χαρτοφύλακος πρὸ τὸν πατέρα (Χριστόφορον) ἢ πρὸς τὸν Πάππον.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν κατὰ θεῖαν ἐπιταγὴν ἰδρῦσαι τῆς Μονῆς σημειώτεον ὅτι καὶ εἰς ἄλλας Μονὰς, τὴν τῆς Γωνιάς, τὴν τοῦ Τοπλοῦ καὶ Φανερώς, μένης ἐν Σητεῖα καὶ ἄλλας, ἡ θεῖα ἐπιταγὴ διαφοροτρόπως εἰς τοὺς ἰδρυτάς μεταδιδόμενη, (δι' ὀράματος, δι' ὄνειρου, δι' εὐρέσεως εἰκόνης κλ.), παρουσιάζεται ὑπ' αὐτῶν ὡς δικαιολογία τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱεροῦ τόπου αὐτῆς. Καὶ εἶχε βεβαίως τὸν σκοπὸν τῆς ἡ ἐπιπόσης τοιαύτης δικαιολογίας. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ Ἑνετικῆ Κυβερνήσις, ἡ ὁποία, διὰ λόγους δυναμένους ν' ἀποτελέσωσιν ἰδίαν πραγματείαν, περιλαμβανομένους δὲ καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ πραγματεία διὰ συντόμων, δὲν ἀντέτασσε μὲν πλέον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἰδρύσεως τῶν Μονῶν τούτων ἐπιμονὸν ἀρνησιν καὶ δὲν παρενέβαλλε πλείστας δυσκολίας εἰς τοὺς ζητοῦντας τὴν ἄδειαν τῆς, θὰ ἀπῆται ὅμως πάντοτε καὶ λόγον τινὰ τῆς ἐπιζητουμένης ἰδρύσεως τῆς Μονῆς, ἀφ' ἑτέρου ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανικὸς λαὸς ἀπὸ τοῦ ὁποίου θὰ ἐξητηγῆτο τὰ χρηματικὰ μέσα τοῦ ἔργου καὶ ἡ προσωπικὴ ἐργασία, θὰ ἐφάρνετο προθυμότερος καὶ γεναιοδωρότερος, ἀν ἐμάνθανεν ὅτι τὸ ἔργον ἐπεβάλλετο ἄνωθεν.

Ἄφ' οὗ διὰ τοῦ Κόδικος τῆς Μονῆς ἀφῆρηθη πᾶσα πλέον ἀμφιβόλια ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ διὰ τοῦ ἰχνογράφηματος τοῦ θυρεοῦ ἀπόδειξιν τῆς παραστάσεως τοῦ οἰκοσῆμου, ὡς ὑπελείφθη εἰμὴ ἡ ἐρημνεία αὐτῆς.

Ὁ Ἰ. Χαροφυλάξ, ἀπόγονος ἀρχαίας οἰκογενείας Χαροφυλάκων ἐν Χανίοις (β), διὰ ἰκεσθῆς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἱατρικῆς προσέφερε καλῶς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν Χανίων καὶ εἰς τὴν ἐν αὐτῇ στρατιωτικὴν φρουρὰν ἐν καρῶ παρωλικῇ ἐπιδημίας ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ 1595. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ λόγους οἰκογενειακῶν πρὸς τὴν Ἑνετικὴν Κυβέρνησιν ἐκδοουέουσων, συνισταμένων εἰς χρηματικὴν συνεισφοράν αἱ ἐν λίγων ἡμερῶν ἐν ἔτει 1603 τοῦ τίτλου τῆς *Κρητικῆς Εὐγενείας* εἰς μέτρον τοῦ Δουκῆ τῆς Ἑνείας, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη. Ἐφ' οὗ 1611 ἔλαβε διὰ Δουκικῆ ἐπίσης Διατάγματος τὴν ἄδειαν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Μονὴν Χρυσοληγῆς κτήματα αὐτοῦ τσαῦτα ὥστε μὲθ' ὅσον εἶχε ὥστε ἡ Μονὴ νὰ συμπληρωθῇ ἑκτασίς 50 μισθῶν (cinquante mires o campi), ἰσοδυναμουσῶν πρὸς 166,33 στρέμματα γῆς. Διὰ τῶν κτημάτων τούτων φαίνεται ὅτι ἡδυνήθη μὴ μόνον νὰ συντηρητῆται ἐπαρκῶς ἡ πτωχὴ Μονὴ ἀλλὰ καὶ νὰ συμπληρωθῇ ἡ νὰ ἀνακαινίσῃ τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς, τὸ ὁποῖον πρόγονοι αὐτοῦ τούτου τοῦ Χαροφυλάκου εἶχον ἀρῆς πενήτη-κονταετίας περίπου ἐγείρη.

Τὸ οἰκόσημον λοιπὸν τοῦ Χαροφυλάκου πιθανότατον εἶναι νὰ εἴη σχέσιν καὶ ἀναφορὴν εἴτε πρὸς τὸ οἰκογενειακὸν αὐτοῦ ἐπόνυμον, εἴτε πρὸς τὰς ἐπιστάμας αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν Ἱατρικὴν, εἴτε πρὸς τὴν τῆς Μονῆς Ἱδρυσιν καὶ ἀνακαινίσιν, ἀφ' οὗ καὶ ἐξ αὐτοῦ οἰκοδομήματος αὐτῆς εὐρίσκειται τὸ οἰκόσημον τοῦτο.

Πρὸς τὰ δύο πρῶτα οὐδεμίαν τοῦ οἰκοσῆμου σχέσιν ἡδυνήθη νὰ εὔρω. Κατέληξα λοιπὸν νὰ συσχείσω αὐτὸ πρὸς τὴν Μονὴν καὶ μὲ βάσιν τὴν σχέσιν ταύτην νὰ ζητήσω τὴν συμβολικὴν αὐτοῦ ἐρημνείαν.

Ἐλαβον ὑπ' ὄψιν:

Α'.) Ὅτι ἐν τῇ γνωστῇ λαξυτῇ σφραγίδι ἢ «τυπώσει», διὰ τῆς ὁποίας σφραγίζεται ὁ κατὰ τὴν *Θεῖαν Εὐχαριστίαν* προσφερόμενος εἰς θυσίαν ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἄτομος, παρίσταται ἡ *Δέσποινα* Θεοτόκος διὰ τριγώνου ἢ Δ(έλτα) κεφαλαίου, φέροντος πλαγίως τὰ γράμματα ΜΡ. ΘΥ (=Μήτηρ Θεοῦ).

Β'.) Ὅτι ἐν τῇ εἰκόνι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰκονίζεται ἐν πρώτοις μὲν ἀναβρυτικῶν ὡς μεγάλη κυκλικὴ λεκάνη ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ὁποίας ὑψοῦται στυλὴ ὕδατος τὸ ὁποῖον καταπίπτει ἐν τῇ λεκάνῃ σχηματίζει ὡσεὶ κῶνον, εἶτα δὲ ὑπεράνω τοῦ ἀναβρυτηρίου τούτου παρίσταται ἡ Θεοτόκος ἐν νεφέλαις ἐπιφαινομένη καὶ εὐλογοῦσα τὸ ὕδωρ καί.

Γ'.) Ὅτι ἡ Μονὴ τιμᾶται ἐκ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

[β Ὁμώνυμος καὶ ἀρχαία ἐπίσης οἰκογένεια ὑπῆρχε καὶ εἰς Χάνδακα. (Ἔορα ἐμὴν Πραγματείαν εἰς «Κήρυκα» Χανίων 22 Ὀκτωβρίου 1924).

καλουμένης καὶ Χρυσοπηγῆς.

Καὶ συνεπέρανε ἐκ τούτων ὅτι τὸ ἐν τῷ οἰκοσήμεῳ τρίγωνον ἢ Δ(έλτα) κεραλαῖον ἢ κῶνος μετὰ τῶν ὑποστηρικμάτων αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν δύο ἀνθρωπίνων βραχιόνων παριστῆ τὴν Θεοτόκον ἢ τὴν εἰκόνα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ, κατ' ἐπέκτασιν, ἀπὸ τοῦ μέρους εἰς τὸ ὄλον, αὐτὴν τὴν Μονὴν τῆς Ζ. Π. ἐγειρομένην διὰ τῶν χειρῶν *ἐργενοῦς Κρητός* (τοῦ Ἱ. Χαρτοφύλακος).

Κίριος βαβιασμένη θέλει ἴσως φανῆ ἡ τοιαύτη τοῦ οἰκοσήμεου ἔρμηνησία. Ἄν δὲ αὕτη θεωρηθῆ ἐπιτυχῆς, ἐμβάλλει τὴν ιδέαν ὅτι οὐχὶ ἢ τοῦ Χαρτοφύλακος ἀλλὰ μῆλλον καλλιγρηκὴ διάνοια, ἐπιερασμένη ἀπὸ παραδόξους καὶ δυνοήτους τῆς Ἐκκλησίας συμβολισμοῦ καὶ ἀπὸ αἰνιγματώδεις γραφῶν καὶ ἐπιγραφῶν, συνήθει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐπενόησε τὸν τύπον τοῦ οἰκοσήμεου. Τὸν τύπον ὅμως τοῦτον θὰ ἀπεδέχθη καὶ ἐ χρησιμοποίησεν ὁ Χαρτοφύλαξ, διότι δὲν πιστεύω ὅτι δύναται νὰ στηρικθῆ ἀμφιβολία τις περὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ οἰκοσήμεου ὡς οἰκοσήμεου τοῦ Χαρτοφύλακος. Λόγοι κατωτέρω ἐπιτεθήσασμενοι ἀποκλείουσι, νομίζω, τοιαύτην ὑπόνοιαν εἰς βάρος τῶν Μοναστῶν τῆς Χρυσοπηγῆς.

Δυσεξήγητον μοι φαίνεται καὶ τὸ νὰ εὐρίσκειται τὸ οἰκόσημον τοῦ Χαρτοφύλακος εἰς τὴν τῆς Μονῆς, ἐνῶ μόνον εἰς τὴν θύραν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ οἴκου ἤρμοσε καὶ ἐπετρέπετο νὰ τοποθετηθῆ. Δὲν παραδέχομαι τὴν ἐξήγησιν τὴν ὁποῖαν προχείρως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ γεγονός τοῦτο, ὅτι δηλ. οἱ Μονασταί, πρὸς εὐγνώμονα ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Χαρτοφύλακος προικοδοτήσεως ἢ καὶ ἀνακαινίσεως τῆς Μονῆς, ἐνετείμισαν ἐπὶ τῆς αὐλείου θύρας αὐτῆς τὸ οἰκόσημον τοῦ δωρητοῦ τούτου ἢ ἀνακαινιστοῦ. Δικαίωμα χρησιμοποίησεως τοιούτων ἐμβλημάτων οὐδεὶς ἄλλος θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη εἰμὴ ὁ ἐπιτυχῶν διὰ Δουκιῶν Διατάγματος τὸν τίτλον τῆς *ἐργενείας* καὶ δι' ἰδιαιτέρας ἐπισήμου προέξως τὴν ἔγκρισιν τοῦ τύπου τοῦ οἰκοσήμεου. Ὅπως δὲ καὶ σήμερον προκαμένῃ περὶ πιασμάτων συμβαίνει, τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως τίτλου *Εὐγενείας* καὶ τῶν σχετικῶν ἐμβλημάτων θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως *προσωπικὸν καὶ ἀμεταβίβαστον*.

Ἐπιγραφὴν μόνον κτιτορικὴν ἠδύνατο οἱ Μονασταὶ νὰ ἐντεχίσωσιν εἰς τὴν Μονήν, ὡς ἐγένετο ἀπαραιτήτως καὶ εἰς ἄλλας Μονάς. Ἐν Χρυσοπηγῇ δὲ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνακαινίσεως αὐτῆς δὲν ὑπῆρχεν ἄλλοις λογίου ἀνδρὸς δυναμένου νὰ παρασκευάσῃ τὴν προσήκουσαν κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν. Πειθόμεθα περὶ τούτου ἐκ τῆς καθ' ὅλα ἰμέμπετου ἐπιγραφῆς τῆς χαραχθείσης ὑπεράνω τῆς πύλης ΠΗ-

Ἐτι πλέον δὲν μοι φαίνεται ὀρθὸν νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐντί-
 χις τοῦ οἰκοπέλου ἐγίνε μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Κρήτῃ Ἑνεϊκῆς
 Κυριαρχίας, ἥτοι ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν οὐδεμία πλέον ἀπὸ τῶν πολιτικῶν
 Ἀρχῶν ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ παρατήρησις ἐπὶ οἰκειοποιήσῃ ἄλλο-
 τρίου δικαίωματος. Διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θὰ ἔδει καὶ νὰ πα-
 ραδεχθῶμεν ὅτι ἡ σχετικὴ ἐπισκευὴ ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος τῆς Μο-
 νῆς θὰ ἐγίνε δύο καὶ πλέον αἰῶνας βραδύτερον τοῦ νομιζομένου χρό-
 νου, ἥτοι κατὰ τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ ἔτους 1831, ὁπότε μόνον
 ἐξεδόθη τὸ σχετικὸν *ἐπιτρεπτικὸν* τῶν τοιούτων ἐπισκευῶν Διάταγμα
 (*Μπουγιουρουλτοῦ*) τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως (4), τῆς ἐπὶ
 μικρὸν διαδεχθείσης ἐν Κρήτῃ τὴν Τουρκικὴν καὶ τοῦ ἔτους 1843,
 χρονολογίας, ὡς προσέειπον, τῆς ἀνανεώσεως τοῦ Μοναστηριακοῦ Κώ-
 δικος ἐκ τοῦ ὁποίου νομίζω ὅτι ἐξυπνοεῖται συμπληρωμένη ἡ τῆς
 Μονῆς ἀνακαινίσις, ἐκτὸς μικρῶν τινῶν προσθηκῶν ρητῶς ἐν τῷ Κώ-
 δικῇ ἀναγερομένων. Θὰ ἔφερετο δ' ἀκόμη ἀνά στόμα τῶν γεροντοτέ-
 ρων Καλοήρων ἡ ὄψιμος αὐτῇ ἐπισκευὴ καὶ ὑπὸ τῶν εἰδημόνων θὰ
 ἀνεγνωρίζετο εὐκόλως ὡς τοιαύτη. Ἐξ ἐναντίας ὁμως ἔχομεν τὸ σπου-
 δαῖον γεγονός ὅτι ὁ κ. Gerola, καταγράφων τὰ ἐν Κρήτῃ Ἑνεϊκὰ
 μνημεῖα, κατέταξε μετὰ αὐτῶν καὶ τὴν πύλην τῆς Μονῆς.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους νομίζω ὅτι ἄλλην ἐξήγησιν δὲν ἐπιδέχε-
 ται τὸ πρᾶγμα εἰμὴ ὅτι αὐτὴ ἡ Μονὴ Χρυσοπηγῆς ἦτο καὶ τοῦ Χαρ-
 τοφύλακος ἢ κυριωτέρα καὶ ἡ ἐπίσημος κατοικία. Αὐτὴν καὶ θὰ ἐδή-
 λωσεν εἰς τὰς Ἀρχὰς ὡς κατοικίαν αὐτοῦ δικαιουμένην τοῦ σεβασμοῦ
 καὶ τῆς προστασίας τῆς ἀπὸ τοῦ τίτλου αὐτοῦ ἀπορροεούσης.

Διὰ τὸ πρόσημα μόνον πιθανὸν εἰς ἄλλο τοῦ περιβόλου μέρος
 νὰ ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρα τις πύλη διὰ τοὺς Μοναχούς. Καὶ τῷ ὄντι, με-
 ταβίς ἐπὶ τούτῳ καὶ πάλιν εἰς Χρυσοπηγὴν ἀπεκόμισα παρατηρήσεις
 ἐπιβεβαιούσας ἢ δικαιολογούσας τοιαύτην σκέψιν. Παρέστησα δη-
 λονότι παρὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς αὐτῆς βορείας τοῦ περιβόλου
 πλευρᾶς ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ μετὰ τοῦ θυρεοῦ πύλη, ὅτι ὑπάρχει
 ἐκεῖ ἕτερα τοιούτη. Φαίνεται μὲν ἔργον νεώτερον ἢ δευτέρα αὐτῆ πύ-
 λη, ἀλλὰ κατὰ πληροφωρίαν τῶν Μοναχῶν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ὑπῆρχε
 παλαιὰ πύλη ἡ ὁποία πρὸ τινῶν ἐτῶν κατηδαφίσθη διὰ νὰ εἰσρηθῇ

[4] Ὅρα τὸ Διάταγμα τοῦτο εἰς ἴδιον φάκελλον τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου
 Κρήτης.

ὥστε καὶ φορητὰ ζῶα νὰ εἰσέρχονται μὲ τὸ φροτρίον των εἰς τὸ παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Μονῆς προαύλιον, τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ δι' ἰδίας θύρας. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ πύλη τοῦ προαυλίου καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ θύρα ἐχρησίμευον διὰ τοὺς Μοναχοὺς, ἢ μᾶλλον διὰ τὰ ἀπέναντι τῶν Ἀρχῶν προσήματα.

Εἰς τὴν ξηγήσειν καθ' ἣν ἡ Μονὴ ἐχρησιμοποιοῖτο καὶ ὡς κατοικία τοῦ Χαρτοφύλακος δυνάμεθα γὰ θεωρήσωμεν ἐπίκουρον καὶ τὸ γειονὸς δι' οὐδαμοῦ μέχρι τοῦδε ἀνευρέθη ἄλλη οἰκία φέρουσα οἰκοσημῶν τοῦ *Εὐγενεὺς* τούτου.

Ὅτῳ πιστεύω ὅτι ἐνισχύεται καὶ ἡ γνώμη τὴν ὁποῖαν ἄλλοτε ἐν σχετικῇ πραγματικῇ ἐξήνεγκον ὡς πρὸς τὴν ἰδρυσιν τῆς Μονῆς («Κί. ρυζ» Χανίων, 23 Ὀκτωβρίου 1624). Ἔλεγον ἐκεῖ ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ 1560, ὅπῃτε ἐξίγεται ἐκ τοῦ προειρημένου Διατάγματος τοῦ 1611 δι' ἰδρύθη ἡ Μονὴ (5), ὑπῆρχεν ἐν τῇ θέσει αὐτῆς ναὸς *οἰκογενειακὸς* μὲ οἰκήματα τῆς οἰκογενείας Χαρτοφύλακος. Αἱ οἰκοδομαὶ αὗται ἢ μέρος τῶν οἰκοδομῶν τούτων παρεχωρήθησαν εἰς Καλογήρους ἀποστερηθέντας ἕως τῆς ἐαυτῶν Μονῆς, πρὸς ἐγκατάστασιν αὐτῶν, εἴτε ἐκ λόγων εὐσεβείας καὶ συμπαιθείας εἴτε καὶ ἐκ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν.

Τοιαύτη ὑποθέτω ὅτι ὑπῆρξεν ἡ ἀρχικὴ ἰδρυσις τῆς Μονῆς καὶ ὅτι ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἕως καὶ μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῶν Χανίων (1645 μ. Χ.) ἐχρησίμευε καὶ ὡς κατοικία τῆς οἰκογενείας Χαρτοφύλακος (3).

Τὸ ὅτι ἡ Χρυσή τε γὰρ δὲν ἰδρύθη ἀπ' ἀρχῆς ἀλλ' ἐξειλίχθη βαδ-

---

(5) Ζητῶν τὴν ἀδειαν νὰ προικοδοτήσῃ τὴν Μονὴν ὁ Ἰ. Χαρτοφύλαξ ἔγραψεν ἐν τῇ αἰτήσει του (τῇ 1608) ὅτι τὸ Μοναστήριον ἰδρύθη πρὸ πεντηκονταετίας περίπου ἐκ τῆς εὐσεβείας τῶν προγόνων του (eretto già 50 anni ni circa deela pietà deimiei progenitori.)

(6) Ὑπάρχει παράδοσις καθ' ἣν οἱ κητόρες τῆς Μονῆς ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν Τούρκων ἐκρυψαν ὑπερίσως τοὺς θησαυροὺς των ἐν τῇ Μονῇ καὶ εἴτα εἰσῆλθον εἰς τὰ Φρούριον τῶν Χανίων. Ὑποσημείωσις δέ τις τοῦ Κώδικος ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 1836, ὅτε ἡ Μονὴ ἦτο ἔρημος καὶ κατὰ τὸ πλείστον κατεστραμμένη ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἐλθόντες τρεῖς Εὐρωπαῖοι ἐξέθαψαν καὶ παρέλαβον τοὺς θησαυροὺς τούτους, 36.000 φλωρία Ἐνετικά. Οἱ ἐπιζῶντες δὲ σήμερον Μοναχοὶ ἐπιπληροφοροῦν ὅτι καὶ ἄλλος Εὐρωπαῖος ἦλθε βραδύτερον καὶ διεκρίνετο ὅτι εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ Ἱεροῦ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ μεγάλου «Βελάνου» διάστημα ὑπάρχει καὶ ἕτερος θησαυρός. Ἄλλὰ δὲν συνήρσαν οἱ Μοναχοὶ γὰ γίνῃ ἀνασκαφή.

μηδὸν εἶ; Μοῆν ἀπὸ ἐαυτοῦ ἰδιωτικῆς ἀποδεικνύεται, πιστεύω, καὶ ἀπὸ τὴν πικρὰ τὴν πόλιν Χανίων θέσιν τῆς Μοῆς, καὶ ἀπὸ τὸ οἰκοδομικὸν αὐτῆς σχῆμα καὶ ἀπὸ τὴν σμικρότητα τοῦ ἀρχικοῦ της ναοῦ, τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σημερινοῦ ναοῦ διακρινομένου.

—οο—

Ἱστορικὰ στοιχεῖα ἐν τῇ Μοῇ ἔχουσι διασωθῆ ἑλάχιστα. Οὐδὲ ἐπιγραφὴ κριτορικὴ ἢ ἄλλῳ χρονολογικῇ, ἀναφερομένη εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἰδρύσεως ἢ τῆς ἀνακαινίσεως, δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς καμμία ἐν τῇ Μοῇ. Εἶναι καὶ τοῦτο μία ἀπόδειξις τῆς ἀπὸ ἐπαύλεως εἰς Μοῆν μετατροπῆς τοῦ οἰκοδομήματος.

Μία χρονολογία 1650 (αἰρπ') ἐν τῷ Κώδικι τῆς Μοῆς, ὅπισθεν τῆς εἰκόνας τοῦ οἰκοσήμου, ὡς χρονολογία τῆς ἐγέρσεως τῆς Μοῆς σηματουμένη καὶ θεωρουμένη, χαραχθεῖσα δὲ καὶ ἐπὶ ἀργυρᾶς σφραγίδος, δὲν δύναται νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Ἐξήχθη ὑπὸ τινος Δουκικοῦ Διατάγματος φέροντος τὴν χρονολογίαν ταύτην (MDLXXX), τὸ ὁποῖον Διάταγμα ἐθεωρήθη, κατὰ τινα ἐπ' αὐτοῦ σημείωσιν, ὡς σχετιζόμενον πρὸς τὴν ἰδρύσιν τῆς Μοῆς. Ἄλλ' οὐδεμίαν ἐπολύτως ἔχει σχέσιν πρὸς αὐτήν (7).

Μόναι λοιπὸν ἀθθεντικαὶ πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Μοῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἐν πρώτοις μὲν τὰ δύο Δουκικὰ Διατάγματα τὰ

---

(7) Διὰ τοῦ Δ. τούτου παραχωρεῖται ὁ τίτλος τῆς Κρητικῆς Εὐγενείας εἰς τρεῖς ἀδελφοὺς Πομπονάτους (Ἰάκωβον, Φραγκίσκον καὶ Γεώργιον.) Δὲν ἔρχετο μέχρι τοῦδε γνωστὸν ὅτι διήρξεν τις οἰκὸς οἰκιστὴς τῶν ἀδελφῶν τούτων πρὸς τὴν Μοῆν καὶ γενᾶται εὐλόγως ἡ ἀπορία πῶς τοιοῦτον καὶ τοσαύτης σπουδαιότητος ἔγγραφοι αὐτῶν εὗρεθῆ εἰς ξένας χεῖρας. Ἐκ διαφόρων στοιχείων τὰ ὁποῖα κατέχει τὸ Κρητικὸν Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον ἐξάγεται ὅτι οἱ δύο τῶν τῶν ἀνωτέρω ἀδελφῶν ἦσαν Ἴατροι ἐν τῇ πόλει Χανίων, ἦτοι συναδέλφοι τοῦ Ἰ. Καρτοφύλακος. Τὸ πολῦτιμον λοιπὸν ἔγγραφον εἴτε ἐντός θανεισθέντος βιβλίου εἴτε κατ' ἄλλον τρόπον θὰ περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Χρ. Καρτοφύλακος καὶ ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ ἐν τῇ Μοῇ μετὰ τῶν ἐκείνου εὑρεσις καὶ τοῦ Διατάγματος τοῦ ἀφορῶντος τοὺς ἀδελφοὺς Πομπονάτους.

Σημειώσαντες ὅτι τὸ Δ. τούτου εἶναι σήμερον πολὺ ἐφθιμμένον, περισσότερον τῶν δύο ἄλλων, καὶ ὀλίγον ὑπολείπεται πλέον γεγραμμένον μέρος δυνάμενον νὰ ἀναγνωσθῆ. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἄλλα Διατάγματα δύνανται νὰ συμπληρωθῶσιν κατ' ὀλοκληρίαν ἐκ τῶν τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχεῖου στοιχείων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει γέρας καὶ πληρεστέρας ἐκδόσεως τῶν σπουδαίων τούτων Ἱστορικῶν κειμηλίων εἶναι ἀνάγκη.

οι κὶ προηγουμένως ἀνέφερα, ἔπειτα τρία σιγίλλια πατριαρχικά Γράμματα (1681, 1703 καὶ 1797), δύο ἄλλα ἀπὸ τῶν Πατριαρχείων ἔγγραφα ἀπλᾶ τοῦ ἔτους 1778 καὶ τέλος, μία ἐπιστολὴ προσωπικὴ τοῦ Μελετιίου Πηγᾶ, τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, δημοσιευθέντα πάντα τῷ 1911 ὑπὸ Στ. Ξανθοῦδίδου (Χρ. Κρήτη Β' Β').

Χρονολογίαί σχετικαὶ πρὸς τὸ οἰκότημον εἶναι αἱ τῶν Δ. Διαταγμάτων, ὧν τὸ δεύτερον, τὸ τοῦ 1611, τὸ ἀφορῶν τὴν προικοδότησιν τῆς Μονῆς, φέρει ἐν περιθωρίῳ καὶ ἑτέραν χρονολογίαν 1620, χρονολογίαν τῆς εἰς τὰ ἐπίσημα Βιβλία τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης καταχωρήσεως τοῦ Διατάγματος. Ἀπὸ τῶν Διαταγμάτων τούτων δύναται νὰ ὀρισθῇ κατὰ προσέγγισιν ἡ χρονολογία τοῦ οἰκοσήμου. Δικαίωμα χρησιμοποήσεως αὐτοῦ ἐγγενήθη βεβαίως μετὰ τὸ Δ. τοῦ 1608, τὸ ἀπονέμον τὸν τίτλον τῆς Εὐγενείας μετὰ τὴν ἐγκρισιν τοῦ τύπου τοῦ οἰκοσήμου. Ἡ δὲ ἐπὶ τῆς πύλης τῆς Μονῆς ἐντεῖχσις θὰ ἐγένεε πάντως μετὰ τὸ 1620, μεθ' ὃ θὰ ἐγένεε καὶ ἡ ἀνακαινίσις, ἥτοι καθ' ἣν ἐποχὴν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀνηγέρθησαν ἢ ἀνεκαινίσθησαν καὶ ἄλλαι ἐν Κρήτῃ Μοναί, ἀπ' οὗ ἤρθησαν ἢ ἐχαλαρώθησαν τὰ ὑπὸ τῆς Ἑνεσίας παρεμβλλόμενα ἐμπόδια.

—οο—

Εἶναι χρήσιμον νὰ παρεντεθῇ ἐνταῦθα μία πολλοῦ λόγον ἀξία πληροφορία διὰ τῆς ὁποίας μανθάνομεν ὅποια ἀκριβῶς ἦσαν, πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀπέβλεπον τὰ κατὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν Μοναστηρίων μέτρα τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας καὶ πῶς τὰ μέτρα ταῦτα ἤρθησαν ἢ ἐχαλαρώθησαν βραδύτερον. Ἡ πληροφορία προέρχεται ἀπὸ πραγματείας τοῦ Φραγκίσκου Ζαμβάλλη, Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ρώμῃ, δημοσιευθείσης εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις περιοδικὸν «*Ἀθήναιον*» τοῦ 1873 (Τόμ. Β'. Τεύχ. Γ'. σελ. 194—212).

Ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ βιογραφίαν τινὰ τοῦ διασήμου Μοναχοῦ *Παύλου Σάρπη*, Νομικοῦ συμβούλου τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ Ἐκκλησιαστικῶν ἢ θρησκευτικῶν ζητημάτων ἐξάγεται ὅτι αἱ κατὰ τῶν Μοναστηρίων ἀπαγορεύσεις δὲν ἐθεσπίσθησαν κατ' ἀπαίτησιν τῆς Δυτικῆς καὶ εἰς βάρος τῆς Ἀνατολικῆς ἢ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας Κρήτης. Οὔτε, βραδύτερον, ἤρθησαν εἰς πείσμα τῆς πρώτης καὶ εἰς ὄφελος τῆς δευτέρας, ὡς συνήθως λέγεται ἢ εἰνάζεται. Ἄλλ' ὑπηρευθῆσαν ὑπὸ ἀντικληρικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας καὶ ἦσαν κυναὶ διὰ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ διὰ τὰ Λατινικὰ Μοναστήρια ἀπαγορεύσεις. Π. εσττικώτεραι μάλιστα καὶ ἐπιζη-

μιώτεροι θαάπέβαινον εις την Δυτικὴν Ἐκκλησίαν καὶ κατ' αὐτῆς κυ-
ρίως φαίνεται ὅτι ἐστρέφοντο κατὰ τὸ πλεῖστον, διότι αὕτη καὶ κα-
τεῖχε τὰ περισσώτερα, τὰ πλουσιώτερα καὶ ἀσύδστα Μοναστήρια καὶ
θὰ ἠπειλεῖτο τῷ ὄντι σοβαρὰ διατάραξις τῆς φορολογικῆς ἰσορρο-
πίας εἰς βάρος τῶν λαϊκῶν τῆξεων, ἂν ἐπὶ πλέον ἠϋξάνον κατ' ἀριθ-
μὸν καὶ κατὰ κτήσεις τὰ Μοναστήριά της, καὶ θὰ ἐβλάπτοντο τὰ συμ-
φέροντα τῆς πολιτείας.

Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἀπαγορεύσεις αὐταί, αἱ συνιστάμεναι εἰς δύο
νόμους, ὧν ὁ μὲν ἀπηγόρευε τὴν οἰκοδόμησιν ναῶν, μοναστηρίων καὶ
νοσοκομείων ἄνευ ἀδείας, ὁ δὲ τὴν πρόσκτησιν νέων κτημάτων εἰς
τὸν κλῆρον, ἀπετέλεσαν τὸν κυριώτερον τῶν λόγων δι' οὓς ἡ Παπικὴ
Αὐλὴ περιῆλθεν εἰς ἔριδας, εἰς διακοπὴν σχέσεων εἰς ἐπιστρατεύσεις
ἀκόμη καὶ εἰς πολεμικὰς παρασκευὰς κατὰ τῆς Ἑνετίας (1606).

Ἐκ τῆς στάσεως ταύτης τεταπεινωμένη ἀπέναντι τῆς μικρᾶς Δη-
μοκρατίας ὡς καὶ ἀπέναντι τῶν λοιπῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, ἐξῆλ-
θεν ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐλὴ καὶ οἱ ἀπαγορευτικοὶ νόμοι, ἔμειναν ἐν πλήρει
ισχύϊ καὶ ἀμετάβλητοι, ὡς συνάγεται καὶ ἐκ τῆς ὑποθέσεως Χρυσο-
πηγῆς, ἣ ὁποία παρετάθη ἐπὶ 18 ὄλα ἔτη (1608—1611—1620) ἕως
ὅτου νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους τὸ Διάταγμα τῆς περὶ
κτηματικῶν παραχωρήσεων ἀδείας τοῦ Δουκός.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἠγέρθησαν ἡ ἀνακαινί-
σθησαν πολλὰ σχετικῶς Μοναὶ Ἑλληνικαί, δυνάμεθα νὰ συμπεράνω-
μεν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀταιτουμένη ἀδεια ἐχορηγεῖτο τώρα προθυ-
μότερον καὶ ταχύτερον καὶ ὅτι ἡ τοιαύτη τῆς προτέρας ἀσθηρότητος
ἐξασθένεισι, ἂν ἐξστείνεται καὶ εἰς Λατινικὰ Μοναστήρια, θὰ προῆλ-
θεν ἐκ τῆς μετὰ τὴν περίοδον τῆς διαμύχης ἀποκαταστάσεως σχέσεων
ἀγαθῶν Παπικῆς Ρώμης καὶ Ἑνετίας.

—ο—

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ οἰκοσήμου καὶ περιαινόντες
αὐτὴν προσθέτομεν ὅτι ἀκριβεστέρως διὰ τὸ οἰκόσημον τοῦτο χρονολο-
γίας θὰ ἠδύνατό τις νὰ εὕρη εἰς τὰ ἐν Βενετίᾳ Κρητικὰ Ἄρχεῖα καὶ
ὀριστικώτερον εἰς τὸ τμήμα XVIII «Carte araldiche». Διότι ἀναμ-
φιβόλως θὰ ἐγνωστοποίησεν ὁ Χατοφύλαξ τὸν τύπον τοῦ οἰκοσήμου
του καὶ θὰ ἐξήτησε τὴν ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς Ἀρχῆς ἔγκρισιν ἢ ἀνα-
γνώρισιν αὐτοῦ. Θὰ ἐδήλωσε δὲ καὶ τὴν ἐπίσημον κατοικίαν του τὴν
φέρουσαν τὸ οἰκόσημον. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον τὰ ἔγγραφα αὐτὰ
καὶ αἱ σχετικαὶ τῶν Ἑνετικῶν Ἀρχῶν πράξεις νὰ εὕρισκονται εἰς
τὰ εἰρημένα ἀρχεῖα τῆς Ἑνετίας.

Ν. Π. ΠΑΠΑΔΑΚΙΣ

ΚΡΗΤΙΚΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

II

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΘΟΔΩΡΟΜΑΝΩΛΗ

Ὁ Ἀριστείδης Κριάρης ἔθετο ἐν τῇ συλλογῇ αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἄλλων ποιημάτων καὶ τὸ ποίημα τοῦ Θοδωρομανώλη. Τὸ εὗρισκω εἰς τὴν σελίδα 48 τῆς ἐκδόσεως 1909 καὶ εἰς τὴν σελίδα 50 τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1921. Ὁ τίτλος εἶναι «Θοδωρομανώλης» καὶ ἐντὸς παρενθέσεως ἔχει τὸ ἔτος τοῦ συμβάντος 1818, λέγων ἀκόμη ὅτι ὁ Ἐμμανουὴλ Θεοδωράκης ἢ Θοδωρομανώλης ἢ Μαραγκάκης κατήγετο ἐκ τῆς συνοικίας «Μαραγκιανὰ» τοῦ χωρίου «Ἀπανηχώρι» Σελύνου ἐξ οὗ καὶ κατὰγεται ἢ ἐν τῷ χωρίῳ «Μάζη» Σελύνου οἰκοῦσα σήμερον πατριωτικότητι οἰκογένεια τῶν Θεοδωράκηδων. Ἦτο ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ γενναῖος, οὗτος δὲ ἐφόνευσεν τὸν περιβόητον γιαννίτισρον Ἐμὶν Βέργερην οὔτινος τὸν ἀδελφὸν ἐφόνευσεν ὁ Γιώργιακας». Κατόπιν παραθέτει τὸ τραγοῦδι ὅπερ ἀρχίζει μὲ τὸ :

Ζιμπούλλι ζιμπούλλακι μου, κατάμπλαβο ζιμπούλλι
ἀφρουγκαστεῖτε (ἀφρουγκ.) νὰ σᾶς πῶ λυπητερὸ τραγοῦδι.

Εἰς ἡμᾶς ὅμως εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἀδελφὸς τοῦ συλλέκτου καὶ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 Παναγιώτης Κ. Κριάρης γράφει ἐν τῇ προμνημονευθῆσει ἱστορίᾳ του, ὅ, ου καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἐμὶν ἀναφέρει καὶ τοῦ Μεχμέτ (ἐν σελίδι 41) ὅτι τὸ ἐπεισόδιον ἐγένετο κατὰ Μάρτιον τοῦ 1817, ἀφιερῶνει δὲ μίαν σελίδα εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ πάλματος. Ἡ πηγὴ βεβαίως ἐξ ἧς ἠντλησεν ὁ Παν. Κριάρης ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ παρόντος θ ἢ ο γνωστὴ εἰς αὐτὸν καθορίζοντα τὴν χρονολογίαν, κατέχοντα ἀπαιτήσεις ἱστορικοῦ τὸ δὲ λάθος ἂν καὶ μικρὸν δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ, ἀφ' οὗ δὲν δικαιολογεῖται ἄλλως τς ἐφ' ὅσον ὁ Ἀριστείδης Κριάρης ἐξέδωκε τὴν ἱστο-

ρίαν τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐπιμεληθεῖς αὐτῆς καὶ ἐπρόκειτο τὰ τὴν ἐπα-
νεκδώση ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1916 συγγραφείσης αὐτοβιο-
γραφίας του (Ἄρ, Κριεῖρι αὐτογραφία σελ. 72.) Ἡ ἀντίφασις τῆς
ἱστορίας καὶ τῆς συλλογῆς δὲν παρετηρήθη οὐδόλως εἰς διάστημα 12
ἔτων καὶ τὸ ποίημα ἐτυπώθη τὸ αὐτὸ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ 1921—Ἄλ-
λο ἔχων νὰ παρατηρήσω εἰσέροχοι συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἀνάλησιν τοῦ
ποιήματος. Οἱ δύο του πρῶτοι στίχοι οὕς προανέφερα δὲν εἶναι βεβαί-
ως ἐφεύρες τοῦ ποιητοῦ του. Ἄπαντοῦν καὶ εἰς ἄλλα δημόδη ἄσμα-
τα παρηλλαγμένοι τὸ δίστιχον ὅμως νομίζω ὅτι εἶναι ὡς τὸ ἤκουσα.

Κάθε πρῶτὸ μὲ τὸ ταχὺ π' ἀνοίγει τὸ ζιμτούλλι
ἀφρουκαστήτε νὰ σὰς πῶ λυπητερὸ τραγοῦδι

Ἔχει δὲ καὶ παραλλαγὰς ἅς ὁ συλλέκτης ὄφειλε νὰ προσθήσῃ. Ὁ
ποιητὴς ἄφ' οὗ μᾶς εἰσαγάγη διὰ τῶν ὡς ἄνω στίχων καὶ τῶν ἀμέσως
κατωτέρω :

Τραγοῦδι νὰ τὸ μάθειε τραγοῦδι νὰ τὸ λέτε
κι' ὅσοι κι' ἂν εἴστε Χριστιανοὶ νὰ κάθεστε νὰ κλαῖτε.

μᾶς ἐξιστορεῖ τὸν φόνον τοῦ Βέργερι ἀπὸ τὸν Μανώλην διαλαλῶν τὰ
κακὰ τὰ ὁποῖα ἔκσινεν οὗτος εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, τὴς ἀτιμίας καὶ
τοὺς φόνους «τοῖς πρῶτες» του γενικῶς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἰτία τῆς
ἐκδικήσεως τοῦ Θεοδωράκι ἦτο ὁ χορὸς τοῦ Βέργερι εἰς τὸν ὁποῖον
προσεκαλοῦντο αἱ Χριστιαναὶ καὶ ἐχώρευον εἰς ἔδαφος ὃ λου εἶχον σπα-
ρεῖ ῥόβι καὶ ψαρὲς καὶ διεσκέδαζον οἱ ἀγάδες ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν
δυστυχῶν χωρικῶν. Ἐπισόδιον εἰς χορὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Κονδυλάκις
εἰς τὸν Πατούχαν του μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων (σελ. 242—244
ἐκδόσεως Ἐλευθερουδάκη.) Εἰς ἓνα τοιοῦτον χορὸν παρόμοιος τοῦ
ὁποίου προσεκάλεσε τὸν φόνον τοῦ Μεχμέτ Βέργερι ἀπὸ τὸν Γεώργια-
καν ἐκλήθη λυρατζῆς ὁ Θεοδωρομανώλης, διαταχθεὶς ἀπὸ τὸν ἀγᾶν νὰ
σέρνη καὶ τὴν χήραν θεῖαν του μετὰ τῶν θυγατερῶν της.

Ἔλα Μανώλη στὸ χορὸ (ὀμπανὲ) καὶ πάρε καὶ τὴ λύρα
πάρε καὶ τῆς ξοδέρφες σου καὶ σέρνε καὶ τὴ χήρα.

Ὁ δὲ δυστυχὴς ραγιαῖς μεταβὰς εἰς τὰ «Μαραγκιανὰ» προέτρεψε
τὴν θεῖαν του νὰ συμπαραλάβῃ τὰ παιδιὰ της καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ
Φαράγγι νὰ κρουβῆ διὰ τὸν φόβον τῶν Γιαννιτσάρων. Συμπαρα λα-
βὸν δὲ παλεμοφόδια καὶ τὸ ὄπλον του ἀπέρχεται εἰς τὸ μέρος τοῦ
χοροῦ, ὅ του εἰσηλθεν ἄφ' οὗ τὰ ἐκρουψεν ἔξω :

κι' εἶδε καὶ κίνα / πράματα π' ἀνθρώπου δὲν ἄρεσαν
Εἶχανε ῥόβι καὶ ψαρὲς στοιμμένα εἰς τὰ τάβλες
κι' ἀπάνω κ' ἰ χορεύανε καὶ κοπελλιὲ καὶ γράδες.

Ὁ ἅγιος τὸν ἐπέπληξε διότι δὲν εἶχε φέρει τὸ συγγενολόγι του εἰς τὸν χορὸν καὶ τὸν ἠπέλιψε. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ κραστοῦν τοῦ ἔδοσαν κρασί καὶ μαρτυροῦν διὰ τὴν ζαλισθῆ καὶ μὴ αἰσθάνεται τὴν προσγενομένην εἰς τοὺς Χριστιανοὺς προσβολὴν καὶ λογομαχῶν δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ τὸν φονεύσουν. Ἀλλὰ τὸ ποτόν, ἡ χολή τοῦ νεομάρτυρος αὐτοῦ δὲν ἐπέδρασε, οὔτε ἤρκεσε νὰ μεταβάλλῃ τὴν δίψαν τῆς ἐκδικήσεως, Ἐνῶ ὁ ἅγιος ἐξήρχετο μεθύσμενος καὶ τραγουδῶν, ὁ Θεοδορομανώλης τὸν ἐφόνευσε κρυβεῖς ἐπὶ μιᾶς συκῆς, κατόπιν δὲ ἐπήδησε διὰ νὰ φύγῃ· χάμω ὅμως εἶχε πέσει τὸ φέσι του ἀπὸ τὸ ὀποῖον ἀγεγνωρίσθη ὡς ὁ φονεὺς τοῦ Γιαννιτσάρου ἀργότερον. Φεύγει πηγαίνει ὡς τὴν Μαδάραν καὶ πρὶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ὀμαλὸν ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν του, διαρρηγνύει τὴν κλειδαριάν καὶ εἰσερχόμενος ἀγγέλει τὴν θλιβεράν εἶδησιν εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν γλυκοφιλεῖ, καθὼς καὶ τὰ παιδιὰ του. Ἐκεῖνη τὸν κατενοδώνει :

Ἄμε Μανώλη ἴστο καλὸ κ' ἀνίσως καὶ σὲ πιάσει
μὴν καταδώσης Χριστιανὸ κ' ἄς τσοι νὰ σὲ κρεμάσου.

Ὁ στίχος ἔχει ἔννοιαν βαθυτέραν. Ἡ προᾶξις ἔγινε μὲν ἀπὸ τὸν Θεοδορομανώλην ἀλλὰ θὰ εἶχε μελετηθῆ ἀπὸ τοὺς ὑψηλόφρονες ραγιάδες τοῦ χωριοῦ, καὶ τούτους δὲν ἔπρεπε νὰ καταδώσῃ ὁ Μανώλης. Ἴσως πρόκειται καὶ περὶ τῆς φιλικῆς εταιρείας, ἣτις ἐκεῖνα τὰ ἔτη ζῆ. Ἀλλ' ἔπρεπε ὁ Μανώλης ν' ἀποθάνῃ μόνος ὁμολογῶν τὸν φόνον τοῦ Βέργερι. Ἐρχεται εἰς τὸν Ὀμαλὸν καὶ ἐκεῖ παραδίδεται, τὸν φέρουν εἰς τὸ Ἀπανηχώρι καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν, εἰς τὰ Χανιά. Ὁ Πασσᾶς τὸν προτρέπει νὰ μὴν ὁμολογήσῃ διὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Αὐτὸς δὲν στέργει. Γνωρίζει ὅτι ἀφ' ὅτου ἐφονεύθη ὁ Μεχμέτ Βέργερι οἱ Γιαννιτσαροὶ ἐφόνευον ἕνα Λακκιώτην κατ' ἔτος ὀνομαζόμενον Ἰωάννην ὑποθέτοντες ὅτι Γιάννης Λακκιώτης ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ Μεχμέτ. Ἐγνωρίζε τὰς βασάνους, τὰ «μπασιτίσματα», τὰς ἀντεκδικήσεις, αἵτινες θὰ ἐπηκολούθουν ἂν ἠρνεῖτο τὴν ὀλοφάνερον ἔνοχὴν του καὶ δὲν συγκατένευε. Κατὰ τοὺς νόμους, ὡς ἀναγράφει τὸ κιτάπι, ὁ Μανώλης ἔπρεπε ἢ νὰ γίνῃ κιμπάπι, ψητὸς δηλαδή, ἢ νὰ κρεμασθῆ. Ὁ δῆμιος τὸν ἀπεκεφάλισε. Κατόπιν.

Σὰν τὸν ἐκατάλυσαν οἱ σκύλοι τὸν ἀρπάξαν
καὶ σὶν λονι τριμὰ ἄγριγια τὸν ἐσακκοτινάξαν
τρεῖς μερες τὸν ἐσέρνανε εἰς τῶν Χανιῶν τοῖς στρατές
εἰς τὴν ὄρι νιοῦς μετρηγοῦ κ' ἐκλαίγαν οἱ διαβάτες.

Στὴν πόρτα κ' εἰς τὸν πλάτανο τὸν εἶχαν πετάξει.

Ἦτο δ' ὁ πλάτανος ἔξω τῆς πόρτας, τῆς πόλης δηλαδή τοῦ φρου-

οίου και εκεί πολλὰ ἐξετελοῦντο ποινάι, Ὁ νεκρός του δὲν παρεδί-
δετο εἰς ταφήν ἕως ὅτου ὁ Δεσπότης, ὁ ἰρλίβις, κατὰ τὸν ποιητὴν
ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἔδωκε τὴν ἄδειαν τοῦ ἐναγφιασμοῦ και ὁ δυ-
στυχὴς Θεωδρομανώλης ἐνεταφιάσθη συνοδείῃ ἱερέως εἰς Ἅγιον
Λοκκὴν.

Τὸ ποίημα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐκ πρώτης ὄψεως παρὰ ὡς
δηϊῶδες ἄσμα και μερικοὶ δὲν θὰ δύνανται οὔτε τὸν χρόνον τῆς συγ-
γραφῆς του νὰ προσδιορίσουν. (1) Ἐν τούτοις εἶναι κοινῶς γνωστὸν ὅτι
τὸ ποίημα προῆλθεν ἐκ Μάζης, τὸ δὲ χωρίον Μάζα προῆλθεν ἀπὸ
τῆς οἰκογενείας τῶν Θεωδωράκιδων, οἵτινες κατέφυγον ἐκεῖ μετὰ τὰ λυ-
πηρὰ γεγονότα ἐξ Ἀπανηχωρίου και ἐσχλημάτισαν χωρίον νέον και
συγγενικόν, τὴν σημερινὴν Μάζαν. Ἀρχηγὸς τῆς μεταναστεύσεως
αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ σύζυγος τοῦ Θεωδρομανώλη ἀναθρέψασα ἐκεῖ τὰ τέ-
κνα της και ἀποθανοῦσα ἐκεῖ. Ὁ δὲ ἐγγονός της Ἰωάννης Ἄντ. Θεο-
δωράκις θεὸς μου ὡς ἔχων σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ πατρὸς μου
πολλὰ και μᾶς διηγήθη εἰς μικροτέραν ἡλικίαν τὸν θάνατον τοῦ Θεω-
δρομανώλη και τὰ ὅλα συμβάντα και δακρύων ἐνεθυμήθη τὴν λαλά του,
ἥτις «ἁγίασε» ὅπως νομίζουν οἱ ἀπόγονοι, και ὅταν τὸ μνήμα της
ἠνοιχθῆ ἐμοσκοβόλησεν ὁ τόπος. Ὁ ἱερεὺς ἐμάζευσεν ἀπὸ τὸ σῶμα

(1) Γνωστὸς ποιητὴς δημοτικῶν ἄσμάτων μᾶλλον ἢ στιχοουργὸς εἶναι
και ὁ Ἀναγνώστης Νιουνῆς τοῦ ὁποίου ζῶντος ἐδημοσιεύθησαν ποιή-
ματά του ἐν Ἀθήναις. Τὰ δ' ἔργα του ἐγγράφη προὐ τῆς ἀπελευθερώ-
σεως, ἀφ' οὗ ὁ ποιητὴς ὡς γεννηθεὶς τὸ 1823 και ἀποθανὼν γέρον δὲν
ἐπέζησε νὰ τι εἶη. Ἀναφέρονται δ' οἱ στίχοι του εἰς τοὺς πολέμους
1811, 1858, 1866, 1877 και εἶναι φλύαροι, περιγραφικὸί, και πλήρη οἱ
νομίων. Τὰ ποιήματα ταῦτα μετὰ τῶν ἰδικῶν του ἐξέδωκεν ὁ υἱὸς του
κ. Κων. Δουνάκης τὸ 1910 ὑπὸ τὸν τίτλον «οἱ Ἀγῶνες τῆς Κρήτης».
θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἀναγνώσω ἐν ἐπιμύθιον ὅπερ μᾶς ἐνθυμίζει τὸ
τοῦ Ἐρωτοκροῦτου :

Βιτσέντζος εἶν' ὁ ποιητὴς και τὴ γενιὰ Κοκκινόρο;....Εἶναι ὁ
ἐπιλογος τοῦ ποιήματος «ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1866»

Ὁ ποιητὴς τοῦ ἄσματος Κρήσις, Ἀποκορωνιώτης
και ὁ προπάππος τούτου καθεαυτὸς Λακκιώτης
Στὸ Πρόβαμα γεννήθηκε, Νιουνάκης ἡ γενιὰ του
κι' ἂν ἔσφαλε σὲ τίποτα φταί' ἡ ἀμάθειά του.
Κ' ἐμένα ὁ πατέρας μου ἦτον ἀνδρωμένως
κι' ἀπὸ τὸ Μουσταφά Πασιᾶ ἐστάθη κορμασμένος
και νὰ μὲ συχωρήσετε ἐμὲ και τοῦ κυροῦ μου
κι' ἂν ἔσφαλα σὲ τίποτα δὲν τ' ὀφταῖς ὁ νοῦς μου.

της ἁγίου μύρον με τὴν λαβίδα τοῦ ποτηρίου τῆς μεταλήψεως.

Τι νὰ εἶπω ὁμῶς διὰ τὸ σφάλμα τοῦ Κριάρη ὅστις παρέλειψε τὴν ποιητὴν τοῦ ἄσματος; Οὗτος εἶναι παγκοινῶς γνωστὸν ὅτι εἶναι ὁ Μιχαὴλ Θεοδοριάδης ἑγγόνος τοῦ Θεοδορομανώλη γνωστὸς σήμερον εἰς τὴν Μᾶζαν ὡς ὁ «Μιχάλακας». Οὗτος κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἀδελφοῦ του ἀροτριῶν ἐνεπνεύσθη εἰς τὴν νεότητά του τὸ ἄσμα τοῦτο καὶ ἐξέθηκε ἐν αὐτῷ τὰ παθήματα τῶν Χριστιανῶν καὶ τὰ τοῦ πάππου του τοῦ Θεοδορομανώλη. Τὸ δὲ ποίημα δημοσιοποιηθὲν ἐξηπλώθη συν τῷ χρόνῳ ὥστε περισσότερον ν' ἀκούσται σήμερον εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ μας ἢ τὸ Σελινόν. Ἐνθυμοῦμαι δὲ εἶναι τὸ φέρον τοῦ 1915 ὁπότε δεκαετικῆς παρευρέθη ἐν τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς τοῦ Σταυρούλη Θεοδοριάκι ἑγγόνου τοῦ Θεοδορομανώλη μετὰ τοῦ νῦν ἱσοῦς τοῦ Ροδοβανίου Κονταδά, τὸ ἄσμα ἐψηλὴ εἰς τὴν τράβλην ἂν καὶ εἶναι λυτηρὸν, διότι εἶναι πρὸς τιμὴν τῆς οικογενείας, κατὰ τὸ δέλπνον τοῦ Σαββάτου.

Βεβαίως ὁ Κριάρης εὐθύνεται διὰ τὴν τοιαύτην παράλειψιν ἥτις ἐὶν ὑπόχρησις καὶ εἰς ἄλλα ποιήματα συμπεριληφθέντα εἰς τὴν συλλογὴν του, ἀλλ' ὁμῶς ἡ εὐθύνη του, εὐθύνη ἐρασιτέχνου ἐλαττοῦται ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος δὲν συνέλεξεν αὐτοπροσώπως ὅλα τὰ ποιήματα, ἀλλὰ διὰ τρίτων προσώπων συνέλεξεν πολλὰ ὡς ἄλλως τε ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ (εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ 1909.) Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο μᾶς καθιστᾷ φανερὸν ὅτι ὁ συλλέγων δὲν πρέπει εἰς τὰς δάφνας τῶν κόπων του νὰ ἐπαναπαύεται οὔτε νὰ δέχεται ὕλην λαογραφικὴν ἀπὸ ἀνθρώπους, οἵτινες μὴ προσερχόμενοι ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ λαοῦ δὲν ἔχουν τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν ὥστε νὰ συναισθάνωνται ὅτι ἡ ἀλλοίωσις καὶ ἡ διόρθωσις εἰς δημόδη ἄσματα ἀπεριφράστως, δὲν ἐπιτρέπεται. Τοιοῦτοτρόπος παρατηροῦμεν τὸ μέγα ἐλάττωμα τῆς συλλογῆς ὅτι παρουσιάζει τὰ ποιήματα με διορθώσεις «καὶ πολλοὺς τῶν ἐν αὐτοῖς (τῆς ποιήμασι) στίχων καὶ ἄνευ ἐννοίας διορθώσα» ὡς λέγει καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1909 (σελ. β') Αἱ διορθώσεις αὗται δὲν διακρίνονται εὐχερῶς. Ἡδύναντο ὁμῶς νὰ λείψουν. Ἡ μάλλον ἔπρεπε διὰ μεγαλειότητας ἐροῦνης νὰ τὰς ἀνεύρη ὁ συλλέκτης εἰς ἄλλο στόμα δημῶδες. Πάντα ταῦτα ὁμῶς καταμαρτυροῦντες, δὲν θέλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐκεῖνος ἐξετέλεσε τὸ καθήκον του καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδικόν μας. Ὅφειλομεν, ἡμεῖς ἡμεῖς νεότης τοῦλάχιστον, ὡς ἐπιδόμενοι ἔστω καὶ ἐρασιτεχνικῶς εἰς τὴν λαογραφίαν καὶ νὰ συλλέγωμεν καὶ νὰ ἐλέγχωμεν καὶ διορθώσωμεν καὶ πρὸ παντὸς σὺν τῷ αἰωνίῳ θαυμασμῷ πρὸς τὸ δημῶδες πνεῦμα νὰ ἐκτιμῶμεν τοὺς θεμελιωτὰς τῆς λαογραφικῆς ἐργασίας ἐν τῷ τόπῳ μας.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΖΑΝΝΟΥΔΑΚΗΣ

Ὅταν κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος Μαριίου ἐπέστρεψα ἐξ Ἀθηνῶν μοῦ παρεσχέθη εὐχάριστος ἐκπληξίς. Μοῦ ἐδώρησαν (1) ποιμάτων τοῦ Στυλιανοῦ Ζαννουδάκι ἢ Μαγιολίτη ἐπιγραφόμενον «Ὁ Γέρον Ἀορίτης» ἐκδοθὲν τὴν εἰκοστὴν Ὀκτωβρίου 1837 ἐν Χανίοις εἰς δέκα ἐξ σελίδας συνήθους σχήματος τιμώμενον ἐν Κρήτῃ τότε δύο γροσίων ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ ἡμίσειος φράγκου. Εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίζω ἐξ ὄψεως τὸν Στυλιανὸν Ζαννουδάκιν, νὰ ἔχω δὲ καὶ προσωπικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ υἱοῦ του Γεωργίου τοῦ πρὸ τετραμήνου ἀποθανόντος ἐν τῇ πόλει μας γνωστοῦ φαρμακοποιῦ. Οὐδέποτε ὁμοίως ἐγνώριζα ὅτι ὁ γέρον ἐκεῖνος ὑπῆρξεν εἰς τὴν νεότητά του ποιητὴς θελήσας νὰ στιχορρήσῃ πολὺ διάφορα καὶ ἀπὸ τοὺς λογίους ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δημώδεις ποιητὰς καὶ νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ κοινὸν τὰ ἔργα του εἰς φυλλάδια. Κατόπιν ἀνέγνωσα δύο ἀκόμη φυλλάδια τοῦ ἐκλιπόντος Ζαννουδάκι. Τὸ ἐν ἐπιγράφεται «τραγούδιον τῆς Κρήτης ὑπὸ Στυλιανοῦ Γ. Ζαννουδάκη ἐν Χανίοις τῇ 3ῃ Ἰανουαρίου 1876» καὶ ἐπιμᾶτο γροσίων τριῶν. τὸ δ'ἕτερον ἐπιγράφεται «τραγούδιον σκορπίου καὶ βατραχίου ὑπὸ Στυλιανοῦ Ζαννουδάκη ἐν Χανίοις τῇ 15ῃ Ἰαυρίου 1876» καὶ δὲν φέρει τὴν τιμὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐπωλεῖτο. (2) Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν γνωρίζομεν πολλὰ διὰ τὸν στιχορρῶν τὸν ὀνομάζω δὲ στιχορρῶν καὶ διότι ἦτο τοιοῦτος καὶ διότι αὐτεκαλεῖτο λέγων «ὄχι πῶς εἶναι ὁ στιχορρῶς ποὺ γράφει Ρεθεμιώτης.» (3) Τὸ

(1) Ὁ κ. Ἀ. Μάλμος. Ἡ ὁμιλία ἐγένετο τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1927.

(2) Μοῦ τὰ ἐδάγεισι ὁ κ. Ἀ. Μάλμος ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην του. Δυστὸς ἔγραψα Ζαννουδάκης. Ἡμεῖς Ζαννουδάκης.

(3) Εἰς σελίδα 14.

τυπογραφεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐτυλώθησαν τὰ ποιήματα εἶναι ἀφανῆς καὶ ὁ ἐκδότης καὶ συγγραφεὺς των θὰ ἦτο ἀφανῆς ἔτι δὲν εἶχομεν πληροφορίας ἐκ τῶν ἀπογόνων του καὶ τῆς γηραιᾶς ἐπιζώσης, ἀδελφῆς του περὶ τῶν χρόνων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀπαραίτητοι ὡς βιογραφικὴν σημεῖωμα νὰ προτάσσονται πάντοτε εἰς κάθε μελέτην μας περὶ ποιητοῦ.

Ὁ Στυλιανὸς Ζαννουδάκις ἐγεννήθη εἰς Σίφνον πὸ 1837 (4) προφανῶς δὲ κατήγετο ἐκ Κρητῶν γονέων οἱ ὁποῖοι θὰ εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Ἐρμούπολιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Σίφνον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἢ καὶ ἀργότερα, ἐπέστρεψε δὲ «δάσκαλος» ἢ μᾶλλον ὡς ἐγὼ ὑποθέτω «δασκαλάκι» εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν εἰς τὴν Κρήτην καὶ μάλιστα τὸν νομὸν Ρεθύμνης ἐκ τοῦ ὁποῖου κατήγετο. Δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι ἡ Σίφνος δὲν ἐξίγει μόνον κανάτια Σιφνέικα ἀλλὰ καὶ ποιητὰς ὡς ὁ Προβελλέμιος καὶ ὁ Γρυπάρης. Ἐπέστρεψε λοιπὸν εἰς Ἀτσιλόπουλλον, τὴν πατρικὴν του κωμόπολιν, ὅπως συμπεραίνω ἀπὸ τοὺς στίχους του:

Τὸ πρῶτον κ' ὠραιότερον ἄλ' ὄλα τὰ χωρία

εἶναι τὸ Ἀτσιτόπουλον εἶναι σὰν Πολιτεία.

Καὶ ἐπειδὴ κατὰ μοῖρα ἀπ' τὸ χωρίο κεῖνο
ἐπαινον μεγαλείτερον φίλοι μου δὲν τοῦ δίνω.

Γιατί 'ναι Ἀτσιπουλιανὸς κ. λ. π. (5)

Οἱ ὁποῖοι εὗρίσκονται εἰς τὸ τραγοῦδιον τῆς Κρήτης εἰς τὸ μέρος ὅπου περιγράφει τὸ Ρέθυμνον. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν τὴν ὁποῖαν ἀπευθύνει εἰς τὸν γέροντα Ἀορίτην. «Ἄρα δὲν ἐνθυμεῖσαι ἐμὲ τὸν Ἀτσιπουλιανόν;» Ἐπιστρέψας λοιπὸν εἰς Ἀτσιλόπουλλον κώμην σπουδαίαν διὰ τὴν ὑπεροχὴν εἰς πληθυσμὸν καὶ παιδείαν ἐνουμφεύθη ἀπὸ τὸ χωρίον Μελιδόνι τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου μόλις εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν. Κατόπιν ἦλθεν εἰς τὰ Χανιά ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη, χρηματίσας ἐπαρχος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἰατρός καὶ φαρμακοῦς. Ἀπέθανε δὲ πλήρης ἡμερῶν τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1925 προηγηθεὶς διαιτίαν μόλις τοῦ υἱοῦ του. Ὁ ἀποθανὼν ἀρῆκεν ἡμερολόγιον τὸ ὁποῖον κατέχει σήμερον ὁ κ. Στυλιανὸς Ζαννουδάκις λοχαγὸς ἑγγονὸς του ἀπουσιάζων ἐκ Χανίων. Διατί κλειεῖται. Μαρωλίτης δὲν γνωρίζω. Τὸ παρανόμιον ὅμως τοῦτο μόνον εἰς τὸ προαναφερθὲν ποίημα «Ὁ Γέρω Ἀορί-

(4) Τοῦτο ἐξάγομεν ἀπὸ χρονολογίαν φωτογραφίας του.—(5) Τραγοῦδιον τῆς Κρήτης σ.16.—(6) Εἰς σ. 2.

της, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε τὸ 1837 ἀναγράφεται εἰς δὲ τὰ ἄλλα δὲν ὑ-
πάρχει. Ἄλλο ὅμως παράνομον εἶχε δοθῆ εἰς τὸν ἔξαιρετικὸν τοῦτον
ἄνθρωπον. Τὸν ὠνόμαζον ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ γεροντότεροι *καϊμακα-*
μία ἦτοι Ἐπαρχίαν καὶ τοῦτο ὄχι διότι εἶχε χρηματίσει ἑπαρχος.
(καϊμανάμης), ἀλλὰ διότι εἰς τὸ τραγοῦδιον τῆς Κρήτης ἀναφέρει πε-
ριγράφων τὰς ἐπαρχίας τὰς ἔδρας των.

Ὁ τόπος εἶναι ὄρεινός χαίρει πολλὴν ὑγείαν

ἴσθην Κάδανον εὐρίσκειται ἡ *Καϊμακαμία* (7)

ἴσθην Κάδανον μαζεύονται καὶ γίνεται παζάρι (8)

ἡ Κίσαμος ἡ θαυμαστὴ εἶναι ἴσθην παραλία

εἶναι μεγάλη καὶ εὐμορφη καὶ ὠραία ἑπαρχία

ἔχει καὶ τὸ καστέλλι τῆς μέσα ἴσθην ἑπαρχία

ἔκει ἔναι τὰ συμβούλια καὶ ἡ *καϊμακαμία*

ἴσθην καστέλλι γράφει μὲ μικρὸν Κ θέλων νὰ δηλώσῃ τὸ φρούριον καὶ
οὐχὶ τὴν κωμόπολιν.

Τὰ μέρη ποῦ ἐμάκρυνον λίγον ἀπ' τὰ Χανία

ἔκαμαν εἰς τ' Ἀλικιανοῦ τὴν *καϊμακαμία*

διότι ἐκεῖνο τὸ χωριὸ εἶν' τὸ καλλίτερό τους·

ὑγείαν χαίρει ὁ λαὸς σ' αὐτὴν τὴν ἑπαρχίαν·

θέρημη ὑπάρχει χαμηλὰ εἰς τὴν *καϊμακαμίαν* (9)

Ἡ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἶναι μιὰ ἑπαρχία

καὶ εἰς τὴν Ἀργυρούπολιν ἡ *καϊμακαμία*.

Μὴ νομισθῆ ὅμως ὅτι ὁ ἄνθρωπος συνηθίζει μόνον τὴν Τουρ-
κικὴν λέξιν.

Τὸ ὄνομά ἔναι ξακουστὸν αὐτὴ ἡ ἑπαρχία

ἔχωριστὴ ἴσθην νῆσον μας φίλοι μου τὰ Σφακία.

Εἶναι εἰς μέρος ὄρεινὸν ἴσθην χώραν τῶν Σφακίων

ποῦ εἶν' παραθαλάσσιον εἶναι τὸ ἑπαρχεῖον (10)

τὸ ἑπαρχεῖον ἔγινε ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν πόλιν

καὶ ἕνα σχολεῖον πανωθιὸ ποῦ τὸ θαυμάζον ὄλοι (11)

τὸ ἑπαρχεῖον εἰς ἴσθην Στείας τὸ λιμάνι

ἔκει καὶ τὸ ἐμπόριον διὰ θαλάσσης κινεῖται (12).

Τὸ τραγοῦδιον τῆς Κρήτης δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ποίη-
μα μὲ ἀξιώσεις. Ὁ στιχογράφος του, ἐγγράμματος σχετικῶς, θέλει παν-

(7) Τραγοῦδιον τῆς Κρήτης σελίς 5. — (8) Αὐτόθι σ. 6. — (9) Αὐτόθι σ. 7.
— (10) Αὐτόθι σελίς 13. — (11) Αὐτόθι σ. 27. — Αὐτόθι σ. 29.

ταχοῦ νὰ παραστήσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀγράμματον καὶ λέγει:

Καὶ μὲ τὸν νοῦν μου τὸν μικρὸν καὶ τὴν ἀμάθειάν μου
μὲ τὸ ἀνορθογραφίαις μου καὶ μὲ τὰ σφάλματά μου
μὲ τὴν κακὴν μου σύνταξιν ὅμως θ' ἀποφασίσω
νὰ πάρω ὄλαις τὸ ἔνδροπαῖς διὰ νὰ στιχορρηγῶ.
Οἱ στίχοι μου ἔναι Κρητικοὶ καὶ ἡ φράσις ἡ ἰδίᾳ
δὲν ξαίρω γράμματα πολλὰ χωρὶς ἀμφιβολία. (13)

Τὸ ὅτι ξέρει γράμματα ἀρνεῖ εἶναι πασιδῆλον. Ἡ φράσις ὅμως δὲν
εἶναι κρητικὴ. Ἡ γλῶσσα τοῦ λογιωτατίζουσα εἶναι ἀκατάστατος δυ-
στιχῶς καὶ ὁμιλία πρὸς τὶς τοιοῦτου εἶδους ποιητικὰς γλώσσας. Τὸ
ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ εἶναι ἄτακτος καὶ ἀσύντακτος τὸ ἔννοεῖ καὶ αὐτὸς
ὅταν λέγῃ:

Οἱ ἀναγνώσται θὰ ἰδοῦν θὶ μὲ κατηγορήσου
τὴν ἄτακτὴν μου σύνταξιν θὶ δοῦν καὶ θ' ἀπορήσου.
Ἄλλὰ θαρῶ ἀγράμματος δὲν εἶν' ἐμποδισμένος
πῶς ἐπαινεῖ τὸν τόπον τοῦ εἶναι συγχωρημένος.
καὶ θέλησα τὸν τόπον μου νὰ τὸν εὐχαριστήσω
Καὶ ἐπειδὴ τὰ ἔμαθα λίγα τὰ γράμματά μου
συγχώρησιν ξανά ζητῶ διὰ τὰ σφάλματά μου. (14)

Καὶ εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ γέρου Ἀορίτου λέγει :

Ἔχω ἀνορθογραφίας καὶ πολλὰς ἀσυνταξίας
γιστὶ εἶμαι παλαιὸς
ὅμως θὰ μοῦ συγχωρήσῃ ὅστις τὰς παρατηρήσῃ,
Ἐπειδὴ μαὶ Κρητικὸς. (15)

Εἰς τὸ τραγοῦδιον τοῦ σκορπίου καὶ τοῦ Βατοράχου δὲν θλίβεται διὰ
τὰς ἀνορθογραφίας του. Παραβάλλει τὸν καιρὸν ὅπου ἄλλοτε εἶναι
σκοτεινός, ὅπως τοῦ Ἰανουαρίου καὶ τοῦ Φεβρουαρίου καὶ ἄλλοτε
γλυκὸς ὡς τὸν Μάιον, τὴν ἀνοιξίν. Καὶ ἐπιλέγει :

Τοιοῦτοτρόπος φίλοι μου καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦτο
ἔχει χιμῶνα καὶ ἄνοιξιν ἔχει πτωχιά καὶ πλοῦτο.

Ἔχω τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Ζιννοθάκις ἠδύνατο νὰ εἶναι ποιητὴς εἰς
ἐποχὴν ἄλλην, ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ ποιητὴς εἰς τὸ κατάλληλον πε-
ριβάλλον. Τόσα ὅμως ἐμφανίζεται ποικιλοτρόπως μὲ ποιήματα τύπου
ἀφηγηματικοῦ, διδακτικοῦ, περιηγητικοῦ. Τὸ τραγοῦδιον τῆς Κρήτης
δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὕμνος τῆς Κρήτης. Διὰ τὴν Κρήτην θὰ

(13) αὐτόθι σ. 4. — (14) αὐτόθι σ. 16. — (15) αὐτόθι σ. 16.

ἔφθανε μία πινδαρική στροφή τοῦ Ζακυνθίου Κάλβου καὶ θί-
ἐπλέκτο ὁ μεγαλοπρεπέστερος τῶν ὕμνων. Ἄλλ' ὁ Ζαννουδάκις ἄν-
θρωπος «ὅς πολλὰ πλάγχθε ἐπεὶ Κρήτην περιηγήσατο», στιχουρ-
γὸς, «ὅς πολλῶν δυνδρῶπων ἄστυα καὶ νόον ἔγνω» διελθὼν τὰς
ἐπαρχίας τῆς Κρήτης, τὰς πρωτειούσας των, τὰ διοικητήριά των, μᾶς
περιγράφει τοὺς τόπους αὐτοὺς ἀρχίζων ἀπὸ τὸ Σέλινον, προχωρῶν
περὶ Κισιάμου, ὁμιλῶν περὶ Ἀλικιανοῦ ὡς ἐκπροσώπου τῆς ἀγροτι-
κῆς Κυδωνίης, φθάνων εἰς τὰ Χανιά διερχόμενος τὰ Σφακία διὰ τὰ
εἰσέλθη εἰς τὴν πάτριον ἐπαρχίαν τῆς Ρεθύμνης καὶ ἐκεῖθεν διερευ-
νήσῃ ὅλην τὴν μέσσην καὶ Ἀνατολικὴν Κρήτην.

Ποτὲ δὲν παραλείπει νὰ μᾶς εἴπῃ πῶς ἔχει ἡ ὑγεία τῶν κατοίκων
τοῦ τόπου τὸν ὁποῖον περιγράφει. Τὸ κάνει ἀπὸ ἐπαγγελματικὴν ἕως
συνήθειαν.

θ' ἀρχίσω ἀπὸ τὸ Σέλινον ὠραία ἐπαρχία (16)

ἀέρα ἔχει καθαρὸν, γλυκὰ νερὰ καὶ κοῦα

ὁ τόπος εἶναι ὀρεινὸς χαίρει πολλὴν ὑγείαν. (17)

Περὶ Ἀποκορώνου :

Εἰς ταῖς Καλύβαις τὸ χωριὸ ὀλίγον ἄσθενουσι

μὲ θέρμην καὶ μὲ πυρετὸν οἱ ἄνθρωποι περνοῦσι (18)

Διὰ τ' Ἀλικιανοῦ λέγει :

θέρμη ὑπάρχει χαμηλὰ εἰς τὴν καίμακαμίαν, (19)

Διὰ τὰ Σφακία (20)

τῆς νήσου τ' ὀρεινότερον μέρος αὐτὴ κατέχει

ἄερα, κλίμα καθαρὸν, ὑγείαν ἄκραν ἔχει. (21)

Ἄναφέρει δὲ ὅτι εἰς τὴν χώραν Σφακίων ὑπάρχει ὑγειονομεῖον.

Διὰ τὸ Ρεθύμνον λέγει ὅτι ἡ ἐπαρχία:

ἔχει χωρὶὰ λαμπρότατα εἰς θέσι ὑγειεστάτη. (22) Περὶ Μεσα-

ρῶς, ἀφ' οὗ ἠναφέρει ὅτι εἶναι ἐρκετὴ ἄν τὴν σπειροῦν νὰ διαθρέψῃ
τὴν Κρήτην ἐπὶ τριετίαν καὶ ὅτι βγάζει καὶ ἄλλων εἰδῶν εἰσοδήματα
μᾶς λέγει:

Ὀλίγη θέρμη ἐνοχλεῖ αὐτὴ τὴν ἐπαρχία

ὄχι ψηλὰ τὰ ὀρεινά, τὰ χαμηλὰ χωρὶα (23)

Διὰ τὸ Μονοπάτσι:

Ἄερα ἔχει καθαρὸν αὐτὴ ἡ ἐπαρχία

οἱ κάτοικοι ὅλοι σχεδὸν χαίρουν ἄκραν ὑγείαν.

[16] αὐτόθι σ. 4.—[17] αὐτόθι σελ. 5.—[18] σ, 11.—[19] αὐτ. σ, 7.—[20]
θαυμαστὴ εἶναι ἡ συντομία του εἰς ὀρισμοὺς καὶ περιγραφάς.—[21] σελ. 15.—
[22] σελίς 16.—[23] σελ. 22.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων μνημονεύει καὶ τὰ νοσοκομεῖα τῆς Κορίθου ὅπως καὶ τὰ σχολεῖα, καὶ ἐκκλησίας καὶ τοὺς τεκέδες. Λέγει:

Κ' ἀκόμα τ' ὠραϊότερον εἶν' τὸ νοσοκομεῖον
κεῖνο ποὺ διευθύνεται ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖον.

Εἶναι τῶν ἀσθενῶν ἐλπίς καὶ τῶν πτωχῶν τὸ θάρρος
ἢ εὐχαρίστησις λαοῦ, τοῦ Δημαρχεῖου βάρους. (24)

Ὡς γνωστὸν ἐκεῖ ὅπου εἶναι σήμερα τὸ Δημαρχεῖον ἦτο ἄλλοτε τὸ Δημοτικὸν νοσοκομεῖον (25). Τὸ πρῶγμα ἦτο ἀνθυγιεινόν, ὅμως ὁ στιχουργὸς εὐχαριστεῖται διότι ὁ Δήμος μὲ ἐξοδὰ του συντηρεῖ νοσοκομεῖον διὰ τοὺς πάσχοντας. Διὰ τὴν νεώκτιστον τότε Νεάπολιν λέγει:

Ἐγιν' ἀπ' ὅλα τὰ καλὰ ἀκόμα ἓνα θεῖον
λαμπρὸν ὠραῖον καὶ εὐμορφον, ἓνα νοσοκομεῖον.

καὶ ἱατρὸν Δημοτικὸν πληρώνει ἡ Δημαρχία
καὶ νοσηλεύονται οἱ πτωχοί, λαμβάνουν θεραπείαν.

Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν προϊόντων δὲν ἐλλείπει ἀπὸ πουθενά. Μανθάνομεν τι παράγει ὁ κάθε τόπος· τὸ Μεραμβέλλον:

Ἐχει καὶ ἐλαιόδενδρον ἀμύγδαλον ἀφράτο (16) τὸ Μονοφάτσι:

Τὸ κύριον εἰσόδημα τὸ λάδι καὶ ὁ καρπὸς τῆς
στάρι κριθάρι καὶ ταγὴ εἶναι εἰς ὄφελός τῆς.

Καρύδια καὶ ἀμύγδαλα, ζῶα πολλὰ καὶ μέλι
τυρὶ ὠραῖον ἐκλεκτὸν εὐρίσκει ὅποιος θέλει. (27)

ἢ Μεσαρᾶ, βγάξει καὶ λάδι ἀρκετὸν ἐλιές καλὰς καὶ μέλι

γὰ τὸ τυρὶ καὶ γὰ ὄζα ὀλίγον μᾶς ἐμέλει (28)

ἢ Πεδιάς: χοχλιοὺς πολλοὺς, ψιλοὺς, χονδροῦς, οἱ κάτοικοι μαζεῖουσιν
κοφίνας ταῖς γερμίζουσιν στὸ Κάστρο τοὺς ἐλέμπουν.

Ἀκόμη προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ πῶς ὁ κάθε τόπος ὀνομάσθη ἐκεῖ ὅπου νομίζει ὅτι θὰ ἐπιτύχη. Καὶ εἰς μὲν τὴν Νεάπολιν μᾶς λέγει ὅτι ἦτο Νεοχώρι καὶ δι' αὐτὸ ὀνομάσθη ἔτσι. Εἰς ἄλλα ὅμως περιπίπτει εἰς λάθη εἰς τὰ ὁποῖα θὰ πίπτουν πάντοτε ὅλοι ἐκεῖνοι ὅσοι προσπαθοῦν νὰ δικαιολογοῦν τὰ ἀδικαιολόγητα μὴ ἀρκούμενοι «μέχρις ἐμβάδος.»

Περιγραφῶν τὸ Μυλοπόταμον ὀρθογραφεῖ τὴν λέξιν μὲ ἡ παρὰ-

(24) σελ. 8. — (25) Εἰς τὴν πλατεῖαν Μαυροβουνίου, Σανδριβανίου, νῦν πλατεῖαν Ἐλ. Βεγζέλου. — [26] σελ. 25. — [27] σελ. 23. — [28] σελ. 22.

γων αὐτὴν ἀπὸ τὸ *μῆλον*, τὸν κιοπὸν τῆς μηλέας καὶ τὸν *ποταμόν*:

Ἡ λέξις Μηλοπόταμον εἶναι συνενωμένη
μὲ μῆλον καὶ μὲ ποταμὸν εἶναι συντεταγμένη.

Μῆλον γλυκὸ τοῦ ποταμοῦ ἔτσι τὴν ὀνομάζουσι (29)

θαυμάζω δὲ καὶ ἀποροῦ ἀπὸ τοῦ ἐνεπνεύσθη τὴν ἔτυμολογίαν ταύτην, ἢ ὅποια ὁμοιάζει ἐκείνας ὅπου ἀναφέρει ὁ Φιλῆντιος ἢ μὲ ὅσας λέγει ὁ Πάλλης (30) ὅπου οἱ παλαιότεροι τὸ μὲν *ντολάπι* λεγόν ὡς γινόμενον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ δούλη τὸ ἀπτεται, τὴν δὲ *μπριτζόλαν* ὡς ἐν πυρὶ ζέειν ὄλην. Οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχη ὁ ποταμὸς μὲ τὸ μῆλον ἢ οἶαν ἢ δικαιοσύνη καὶ ὁ λίθος ὡς λέγουσι καὶ αἱ γυμνασιακαὶ λογικαί. Τὸ Μυλοπόταμον παρήχθη, ὡς εὐνόητον, ἀπὸ τὸ μύλος καὶ ποταμὸς.

Μιὰ μυλοποταμίτισσα τοῦ μυλωνᾶ γυναῖκα (31)

ὡς λέγει καὶ τὸ δημῶδες ἄσμα. Εἶναι δὲ φυσικὸν οἱ ποταμοὶ νὰ γυρίζουσι μύλους. Ὁ κ. Ξανθοῦδιδης μᾶς λέγει (32) ὅτι «Μυλοπόταμος ἔκαλετο ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ ἀκούεται καὶ σήμερον ὁ κυριώτερος ποταμὸς τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐκβάλλον εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος, ὡς παρέχων τὸ ὕδωρ πρὸς κίνησιν ἀρκετῶν ὑδρομύλων.» Τὸ κτισθὲν ὑπὸ τῶν Γενοῦιτῶν φρούριον *Gastel Milopotamo*. Αὐτὰ ἐν παρόδῳ διὰ μίαν ἀφελῆ παρεξήγησιν τοῦ στιχοῦργου μας.

Φανερὰ εἶναι ἡ ὑπερβολικότης, ἃς συγχωρηθῆ ποιητικῶς, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ στιχοῦργὸς περιγράφει διάφορα προϊόντα. Ἀκούσατε μερικὰς παρατηρήσεις του:

Τὸ ἓνα ἔλαιόδενδρον τρία καντάρια βγάινει
λάδι τὸ πλεον καθαρόν ἢ Κάδανο τὸ κάνει.

Εἶν' ἓνα ἔλαιόδενδρον τὸ λέν Σαρανταρίτη
ποῦ λέν πῶς δὲν εὐρίσκεται μὲσ' ἐστὶ νησί' ἴσην Κρήτη.

Σαρανταρίτη τὸ καλοῦν καὶ ἔτσι τὸ ἐτιμῆσαν
λίδι' ἴσαράντα μίστα τα ἔβγαλαν κι' ἐμετροῦσαν
καὶ ἔκτοτε τοῦ ἔμεινεν αὐτ' ἢ ὀνομασία
ἠξεύρω τὸ δένδρι αὐτὸ καλὸ τῆ ἀληθεία.

Ἄν λάδι ἔβγαζε πολὺ πόσον ὅμως δὲν ξεύρω
καὶ οὔτε δὲν ἐξήτησα μαρτύρους νὰ σᾶς εὔρω

Ἐγὼ δὲνδρὶ ὁμοῦ πολλὰ ὡς δεκοκτὼ μιστάτων (33)

[29] σελὶς 17.—[30] Εἰς τὰ γλωσσικά του ὁ εἰς, εἰς τὸν Μπρουσσὸ ὁ ἄλλος.—[31] Κριὰρι ἄσματα I'. σ. 327.—[32] Εἰς τὴν μελέτην του «Ἐπαρξίαι καὶ πόλεις τῆς Κρήτης ἐν Ἀθήναις. 1926 σελ. 50.—[33] σελ. 5.

Ἐπαινῶν τὸ Ἄτσιλόπολλον, τὸ χωρίον του καὶ τὰ περίχωρα
ξεφουρνίζει νέα πάλιν ποιητικῆ ψεύδη:

Ὅκτὼ χωρῖὰ εἶναι αὐτὰ ποῦ βγάνουν βελανίδι
καντάρια χιλιάδες λέν σάν σαράντα ὅτι δίδει.

Ἐκεῖ σ' ἐκεῖνα τὴ χωρὶ εἶν' ἓνα βελανίδι
χίλιας ὀκάδες λέγουσιν εἰσόδημα πῶς δίδει.

Ἐγὼ ὅμως δὲν ἀγαπῶ ψεύματα στὸ χαρτί μου
δὲν τόδα δὲν τὸ ζύγισα δὲν μνόγω τὴν ψυχὴ μου.

Εἰς τὴν Πεδιάδα τὴν ὁποῖαν ἔταινεῖ ὡς παράγουσαν πολλοὺς καὶ δια-
φόρους καρπὺς ἀναφέρει ὅτι:

Ἐκεῖ ναι ἓνας πλάτανος ἴσῃν βρούσι εἰς τὸ κράσι
ὃ ἀναγνώστα, νὰ τὸν δῆς πλύ θέλεις θαυμάσει.

Δέκα ὄργανις σωσταῖς σχοινὶ τὴ ῥίζα θ' ἀγκαλιάση
ἄνθρωπος δὲν ἐπέρασε νὰ δῆ νὰ μὴ θαυμάση (35).

Εἰς τὸ Λασηθι συμβαίνει ἄλλο θαῦμα. Εὐτυχῶς δὲν εἶναι εὐκολὸν με-
ταβαίνοντες ἐκεῖ νὰ τὸ διαψεύσωμεν:

Μία μηλιὰ εὐρίσκειται κι' ὁ κόσμος θ' ἰ θαυμάζη
μῆλον ὀκάδες χίλιας καὶ διακόσιες βγάξει.

Ἔτσι τὸ λέγει ὁ λαὸς κι' ἔτσι τὸ διηγοῦνται
οἱ ἀναγνώστα ποῦ γροικοῦν μὴ μοῦ παραπονοῦνται.

Διότι δὲν τὸ ζύγισα μόν' εἶμαι πεπειμμένος
κι' ἀπὸ πολλοὺς Λασιθιανούς εἶμαι βεβαιωμένος.

Εἶναι ἐκεῖ μιὰ καρδιὰ ἀπὸν τὴν διηγοῦνται
ἐκατὸν εἴκοσι κιλά καρδιὰ πῶς μετροῦνται.

Κι' αὐτὰνα δὲν τὰ μέτρησα ἄλλοι τὰ δηγηθῆκαν
δὲν θά ναι ψεύματα λοιπὸν πρέπει νὰ μετρηθῆσαν.

Ἐγνωῖται ὅτι μεταξὺ τῆς μιᾶς ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἄλλης ὑπάρχει
διαφορὰ. Κι' ὁ κ. Γενεζίλης ἀναφέρει «ὅτι εἰς τὴν Κίνδανον ὑπόρ-
χουν ἐλαιόδενδρα παράγοντα 18 μίστατα (175 ὀκ.) ἐλαίου, δεκοχτοῦ-
ρες.» (37) Τὸ ὅτι ὅμως μηλέα κάμνει 1200 ὀκάδας μῆλα οὔτε εἰς τὸ
ὄνειρόν μας δὲν θ' ἰ τὸ εἰσπεύσωμεν. Ἡ δημοτικὴ ποίησις μᾶς παρου-

(34) σελ. 16.—(35) σελ. 21.—(36) σ. 27—(37) Γεωγραφία τῆς Κρή-
της ἐκδόσις 9η Ἄθηναι 1914 σελίς 24.

σι ἴζει τὴν μῆλιν μικρὰν πίνουσι, καὶ ἔταινεῖ ἀπὸ τῆς μῆλας τὰς μικρὰς.

Τὸ μῆλον οὗτον κορέεται εἰς τὴν *γλυκομηλίτσα* ἢ *μηλίτσα* πού 'σαι ὅσον γκρεμνὸ τὰ μῆλα φορτωμένη ἢ Βάλε τὰ φελλοπέδιλα κι' ἔματα στὸ περιβόλι νὰ ἰδῆς καὶ τοῖς *μικρὰς μηλίς*, νὰ ἰδῆς καὶ τοῖς μεγάλης τὸ πῶς ἀνθοῦνε οἱ *μικρὰς κάλλιο* ἀπ' τοῖς *μεγάλης*. (38)

Θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ παραβάλλω τὸ «Τραγοῦδιον τῆς Κρήτης» μὲ τὰ *itineraria* τῶν Εὐρωπαίων περιηγητῶν. Εἶναι ὁδοιπορικὸν ἔμμετρον δίδον πληροφορίας περὶ τῆς υγιείας τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῶν προΐόντων, τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης, τῶν μεγάρων καὶ τῶν καταστημάτων, τῶν λιμένων τῶν καὶ τῶν πηρομοίων. Διὰ τὸ Ἡράκλειον π. χ. μᾶς πληροφορεῖ ὅτι:

Ἡ χώρα τὸ Ἡράκλειον εἶναι πολὺ μεγάλη πρώτη καὶ εἰς τὴν ἑκτασιν πρώτη καὶ εἰς τὰ κάλλη.

Στὸν προηγούμενον σεισμὸν τὰ σπίτια χαλασθήκαν ὅλα ἐδιορθώθησαν καὶ νέα ἐγενήσαν.

Στὰ χίλια ὀκτακόσια πενήντα ἔξη ἔτος τὰ σπίτια ἐχαλάσθησαν ὅλα ἀνεξαιρέτως.

Τώρα τὰ κτίζουν εὐμορφα καλὰ τὰ διορθώνουν.

Πληροφοροῦμεθα τὰ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1856, διὰ τὸν ὁποῖον προ-ἀνέφερα στίχαι; ἐνδὲς ποιητῆρι. (39) Μᾶς πληροφορεῖ καὶ περὶ τῶν ἐργασιῶν εἰς τὰς ὁδοὺς; κατεγίνοντο καὶ ἀνεδεικνύοντο οἱ Ἡρακλειῶται. Ἐχουν σιδηρουργεῖα, σαρμαροποιεῖα, εἶναι σαράτσιδες, κτεσετζίδες, ταμβάκιδες καὶ γίνονται ἐκεῖ καλοὶ χασιλαμάδες.

Δυστυχῶς δὲν μᾶς ἔξηγεῖ ἂν οἱ χασιλαμάδες; εἶναι ὑφάσματα ἢ καρποὶ κρεσσάας.

Ἀκόμη δυνάμεθα νὰ μάθωμεν ποῦ καὶ ποῦ γίνεται παζάρι. Εἰς τὴν Κάντανον, εἰς τοῖς Βαυκολιές ὅπου

Πλατεῖαν ἔχουν ἔμορφην κι' ὠραία καφενεῖα τὴν ἑβδομάδα μὲν φορὰ Παρασκευὴν ἡμέραν ὁ κόσμος πάγει ἀπ' τὸ πρωὶ καὶ κἀμνει ὡς τὴν ἑσπέραν.

Ὁ κόσμος πρᾶμαζεύεται καὶ γίνεται παζάρι ὁ καθὲς εἰς πηγαίνει ἐκεῖ ὅ,τι θέλει νὰ πάρῃ.

(38) ἔρχαι διαφόρων δημοτικῶν τραγουδιῶν.—(39) εἰς ἄλλο μέρος τῶν «Κρητικῶν Λογογραφικῶν» ποιητῆριδες καὶ ποιητῆρισαι.

Αὐτήν ἢ συνήθεια εἶν' ὡς ἑκατὸν χρόνοι
ἔπου παζάρι γίνεται κ' ἐπικρατεῖ ἀκόμη. (40)

Μανθάνομεν ὅτι τὸ 1876 οἱ Σφακιανοὶ ἔφεραν μίαν μηχανὴν διὰ
νὰ σχίζουν ξύλα καὶ νὰ κάνουν σανίδες. Ὅτι ὁ Βάμος ἢ Νεάτολις
καὶ τὸ Ρέθυμνον ἐκτὸς τοῦ σεισημοπαθοῦς Ἡρακλείου ἀνεκαινίσθησαν
πολύ, ὅτι εἰς τὴν Χαλέπαν τὴν ὁποίαν ὀνομάζει *χωρίον*:

κ' ὅλοι οἱ πλούσιοι τῶν Χανίων ἐκεῖ ἔκατ' ἀκήσαν
ὑπάλληλοι καὶ βέηδες κ' ὅλα τὰ προξενεῖα (41)

Τὴν Σούδα ὀνομάζει Τοῦσλαν κατὰ τὸ Τουρκικόν:

(Εἶναι) ἓνας κύρπος εὐμυρπος καὶ θαυμαστὸ λιμάνι
τοῦ ὅσα πλοῖα κ' ἄν βρεθῶν εὐρύχωρα τὰ βάνει (42)

Τώρα ἐκτίσθησαν πολλὰ σπίτια καὶ μαγαζεῖτα
ὠραῖα ἐργοστάσια κ' ὠραῖα ναυπηγεῖα

Τρεῖς χρόνους ποῦ ἀρχίσανε καὶ γνωριμιά δὲν ἔχει.

Ἡ Σούδα ὠνημάσθη καὶ νέον Ἀζιζιζέ. Μεταχειρίζονται δὲ διὰ
μὲν τὴν κομόπολιν τὸ ὄνομα Τοῦσλα διὰ δὲ τὴν νῆσον τὸ ὄνομα Σού-
δα. (43) Τὸ δημοτικὸν τραγούδι λέγει:

Παρακαλῶς θέ μου νὰ μ' ἀφήσης
τὸ νοῦ καὶ λοῖσμό μου νὰ βρηθῆσης
τοῦ Σούδα; τὸ τραγούδι ν' ἀρχινῆξω
μὲ θλιβερὸ σκοπὸ νὰ τὸ κινήσω.

Σούδα μου, ἴντα γινῆκαν τὰ παιδιὰ σου κ. λ. π. (44)

Ἀκόμη εἰς τὸ τραγούδιον τῆς Κρήτης ἐπαινεῖται ὁ δημοτικὸς
Κήπος Χανίων, τὸ μετόχι τῆς Κουκουναράς, μανθάνομεν δ' ἀκόμη ὅτι
οἱ Ρεθεμιάται:

Ἔχουν καὶ χορήματα πολλὰ εἰς τὴν κοινότητά των

πληρώνουν τοὺς δασκάλους των ἔχουν τὰ μετρητὰ των (45)

ἔχουν πηγὰδις φλεγὰδα, ἓνα νέον τεκέν, ἓνα νέον Διοικητήριον καὶ τὰ
παρόμοια. Ὅτι ἀξιόλογον προσέπιπτεν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ σι-

---

(40) Εἰς τὸ Τραγούδιον τῆς Κρήτης.—(41) αὐτόθι σελὶς 19.—(42) αὐτόθι
σελὶς 9.—(43) Ἰσως τοῦτο συμβαίνει ἐπειδὴ ἡ κομόπολις ἢ ὁποία ἐλέγετο καὶ
πρὶν Saline [ἀλυκαί ὠνομάσθη κατόπιν Τοῦσλα [ἀλυκαί Τουρκιστί] χάρις
εἰς τὰς ἀλυκάς αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο μέχρι πρό τινος εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου.
Ἡ νῆσις δὲν ἤθῆνατο νὰ ὀνομασθῆ Τοῦσλα διότι δὲνεῖχεν οὐδεμίαν σχεσιν μὲ
τὰς ἀλυκάς. Ἐπεὶ τοῦ ζητήματος ἔγραψα ἄλλοτε εἰς τὸ ἄρθρον ἀλυκαί τη;
Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἐργαστολοκιδεῖς τόμος 4'.—(44) Συλλογῆς Κριάρη σ. 18.
—(45) σελ. 15.

χοιργού καταγράφεται ἑμέτρως. Δὲν ἠθέλησεν ὁ Ζαννουδάκις νὰ περιγράψῃ ἕξωτας οὔτε νὰ ὑμνήσῃ ἠρωϊκὰ κατορθώματα. Εἰς τὴν εἰρηνικὴν καὶ ἡσυχὴν ἀτμόσφαιράν του περιγράφει τοὺς νέους νομοὺς καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης μὴ ποιῶν διάκρισιν μεταξὺ τεκέδων καὶ μοναστηρίων, Τούρκων καὶ Ρωμηῶν.

—ο—

Πρὸς στιγμὴν ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεσαίωνα, (46) Ἡ φυλλάδα τοῦ Γαδάρου, ποιήματα λοιομαχίας τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ζώων, ὅπου διαπρέπει ἡ ἄλεπού, ὁ κύρ—μέντιος, ὁ ἐλέφας, καὶ ἄλλο. Αἱ ἱστορίαι τῶν ζώων ἦτοι ὁ φυσιολόγος, ἡ ἱστορία τῶν τετραπόδων ζώων, ὁ βουολόγος, τὰ δύο ποιήματα τῆς κυρᾶ Ἄλεπούς, ὁ παρικόλογος καὶ ὁ Ψαρολόγος, μνημεῖα μεσαιωνικὰ εἰς στίχους δύνανται κίλλιστα νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὸ τραγούδιον τοῦ βατράχου καὶ τοῦ σκορπίου. Εἰς τὸ τραγούδιον αὐτὸ τὸ ὁλοῖον ἔχει δύο μέρη, πρόλογον καὶ ἐπίλογον ὁ Ζαννουδάκις θέλει ν' ἀναπτύξῃ τὴν ἰδέαν ὅτι πρέπει ν' ἀφήνωμεν τὰ κακά μας ἐλαττώματα ἀμοιβαίως.

Εἰς σκορπιὸς θέλων νὰ διαβῆ ποταμόν, ἔξαπατᾷ βάτραχον λέγων εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ γίνουιν *συντέκνοι* διὰ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸ ἀντίπεραν ἐπὶ τῆς ράχεώς του. Ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ βατράχου ὁ σκορπιὸς παραβαίνων ρητὴν συμφωνίαν καρφώνει τὰ κέντρα του ἐντὸς τοῦ ἀπαλοῦ δέρματος τοῦ βατράχου λέγων ὅτι τοῦτο τοῦ εἶναι κακὴ συνήθεια. Ὁ βάτραχος μετὰ ματαίας παρακλήσεις τοῦ λέγει ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸς μίαν κακὴν συνήθειαν νὰ βουτᾷ εἰς τὸ νερο. Λοιπὸν βυθίζεται ὑπὸ τὸ ὕδωρ καὶ πνίγει τὸν ἀγνώμονα καὶ παραβάτην τῶν συμφωνηθέντων σκορπιόν. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος μία κυρία ὑπανδρεύεται ἓνα νέον μετὰ τὴν συμφωνίαν οὗ αὐτὴ ἔχει τὸ ἐλάττωμα νὰ θραύῃ μετὰ τὸ φαγητὸν δωδεκάδα πιάτων ἔξεπίτηδες εὐρὸς διασκέδασίν της. Ὁ νέος ὀκτῶ ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον τῆς λέγει ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸς ἐν ἐλάττωμα νὰ χορεύῃ κλωτσῶν καὶ δρόνων τὸν συγχορευόντα. Μετὰ τὸ σπάσιμον τῶν πιάτων ὁ νέος ἔσσυρε τὴν γυναῖκα του εἰς χορὸν εἰς ὃν τὴν ἐγρονθοκόπει ἀγρίως. Ἐκείνη φοβουμένη τὸ πολὺ ραβδοκόπημα δὲν ἠτόκτόνησεν ὡς θὰ συνέβαιεν εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ἀλλὰ τοῦ ἐπρότεινε συμβιβασμόν. Αὐτὸς τῆς ἀπαντᾷ:

[46] Καμπάνη Ἱστορία Νεοεὶ. Λογοτεχνία; Ἄλεξάνδρεια 1925 σ. 38.

Ὅταν καὶ σεῖς εὐμορφῇ μου παύσετε τὸ σπᾶσιμον
εὐθύς παύω εὐχαρίστως καὶ ἐγὼ τὸ δάρισιμον. (47)

Ἡ συμφωνία κλείει καὶ οἱ δύο ἀφήνουν τὰς κακὰς ἔξεις τῶν καὶ
ζοῦν ἡσύχως πλέον.

Εἰς τὸ ποίημα «*ὁ γέρον Ἀορίτης*» ὁ Ζαννουδάκις διηγεῖται
ὅτι εἰς Ρεθεμιώτης χωρικός ἀγωνιστὴς καὶ νουνεχὴς ἐρχεται εἰς Χα-
νιά ὅπου ἐν τῷ Ἐφετείῳ ἐκδικάζεται ἡ δίκη τοῦ φονέως ἐνὸς ἀνε-
ψιοῦ του. Δὲν εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1878
καὶ ἐπειδὴ νομίζει ὅτι τὸ δικαστήσιον θὰ μεροληπτῆσθαι ἀποφασίζει
νὰ φονεύσῃ ὁ ἴδιος τὸν ὑπόδικον ἀθωούμενον. Ὁ χωρικός ἐκείνος
τύπος θαυμάσιος, δεικνύει ὅλον τὸ ψυχικὸν σθένος ἀλλὰ καὶ τὴν ψυ-
χικὴν κόπωσιν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ὅστις μὲ ἄλλους πόθους ἐκοιμᾶτο,
καὶ ἄλλῶς ἐξύπνησε. Ἡ ποθητὴ ἐλευθερία δι' ἣν εἶχον ἐργασθῆ οἱ
χωρικοὶ ἦτο λέξις κενὴ διότι μόνον οἱ πολιτευόμενοι καὶ οἱ δικηγόροι
καὶ οἱ ἐγγράμματοι ἐκέρδιζον ἐκμεταλλευσόμενοι τὸν ἀγροτικὸν πληθυ-
σμόν τῆς νήσου. Ὁ γέρον Ἀορίτης ἐλέγχει πικρῶς καὶ δριμύτως τοὺς
δικηγόρους οἵτινες τρυ ζητοῦν 30 λίρας Τουρκικὰς διὰ νὰ παραστα-
θοῦν εἰς τὴν δίκην του. Αὐτὸς θυμῶναι καὶ λέγει:

Ἐμένα θὲ νὰ πάρετε ἐσεῖς τριάντα λίραις
ποῦ δὲν ἐκέρδισα ἄλλοτι ὅστην Κρήτη ἀπὸ ψεῖραις;
Ἔτσι τιμᾶτε γέροντας, ἀγῶνας καὶ πατρίδα
ὅταν σᾶς χρειασθούμεν μᾶς βάζετε ἄλυσσιδα. (48)

Ὁ Ζαννουδάκις συμβουλεύει τὸν Ἀορίτην ν' ἀνεχθῆ τὰ ἀποτε-
λέσματα τῆς δίκης οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι. Οὗτος ὁμως λέγει ὅτι ἂν
ὁ φονεὺς ἀθωωθῆ:

θὲ νὰ μουγγρίσω σὰ θεριό, θ' ἀστρόψω θὰ βροντήσω
χιόνι καὶ κουκουσίλιον θ' ἰρίψω νὰ χιονίσω. (49)

Κατηγορεῖ τοὺς πολιτικούς διότι εἶναι μόνον γραμματικῶς πεπαι-
δευμένοι καὶ διότι χρεωστοῦν τὴν ὑπαρξίν των εἰς τοὺς χωρικούς τοὺς
ὁποίους ὁμως δὲν λογαριάζουσι. Ἀλληλοτρώγονται εἰς τὰς ἐφημερίδας
καὶ ζητοῦν *λουφέδες*. Ὁ Ἀορίτης συμβουλεύει νὰ διατηρήσωμεν
τὴν Κρητικὴν συνείθειαν νὰ τρώμεν καὶ νὰ πίνωμεν μετὰ τῶν χωρι-
κῶν. Ὁ νέος Κρηὶς πρέπει ὡς ἀητός νὰ πετιέται εἰς τὸν χορὸν ψάλλ-
λων κρητικὰ ἄσματα καὶ ὄχι νέα τραγούδια :

[47] σελ. 14—[48] σελ. 9.—[49] σελ. 11.

Καὶ ὄχι μπόλκα λά λά λι ὡσὶν τοὺς ἀγαπάδες
μόνον τὴν σοῦσαν καὶ σεφτόν ποῦχει νοστιμάδες
ὄχι τὴν κουατρίλια σας τῶν τακτικῶν ταλίμι
καὶ νὰ θωρεῖτε νὸν χορὸν αὐτὸν μιὰ ἐπιστήμη. (50)

Ποῦ νὰ ἦτο σήμερον ὁ Ἄσορίτης καὶ ἔβλεπε τὸ τσάρλαιστον ; τί
θα ἔλεγε ;

Ὁ ἔλεγχός του δορυμὸς καὶ φοβερός διὰ τοὺς παρασίτους. Τὸν
συμμερίζομαι ὀλοψύχως διότι καὶ σήμερον ἡ ἰδία νοσοτροπία ἐπι-
κρατεῖ.

Ἡμεῖς τοὺς ἐσπουδάσαμε μὲ πόνους καὶ μὲ κόπους
νομίζαμε πῶς κάναμε καθὼς πρέπει ἀνθρώπους
Αὐτοὶ ἀφοῦ ἐσπούδασαν γενήσασιν κηρῆνες
καὶ μᾶς ἐκουβαλήσανε ταῖς ψείραις καὶ ταῖς πείναις.
Ποτὲ κανεὶς δὲν ὀμλεῖ διὰ τὴν γεωργίαν
οὔτε διὰ ἔμπόριον ἢ τὴν κτηνοτροφίαν. (51)

Ἄποχαιρετᾶ τὸν Ζαννουδάκιν καὶ τοῦ ἀρῆσαι παραγγελίαν νὸ μὴ
δίδη προσοχὴν καὶ σημασίαν εἰς τὴν ὑπαλληλίαν:

Οὔτε παιδί μου οὔτε γὼ νὰ μὴ ζητήσω θέσιν.

Εἰς τὸν ἐπίλογον ὁ Ζαννουδάκις χαρίζει τὸ ποίημά του εἰς τὸν
Ἄσορίτην καὶ τοῦ εὐχεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Χανία ἀλλὰ μὲ ὄρεξιν καλὴν.
Μετὰ τόσα ἔτη τὰ λόγια ἐνὸς **ριμαδόρου**, ἐνὸς στιχοῦργοῦ ὡς ὀνομάζει
ἑαυτὸν ὁ Ζαννουδάκις ἀντηγοῦν τόσον καλὰ. Μᾶς δεικνύουν τὰς σκέψεις
τῶν ἀστῶν καὶ τῶν χωρικῶν, τὰς ἀπαγοητεύσεις, τὰς ἀντιλήψεις τῶν
καὶ πρὸ πάντων τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν Χανίων πρὸ πεντη-
κονταετίας. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Ζαννουδάκις εἶναι ἀξιολογώμετος
εἶναι πρόδρομος τῆς πνευματικῆς ἀφυπνίσσεως τῆς Κρήτης. Εἶναι
λησμονημένος βέβαια ὅπως ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πρῶτοι. Κι' ὅλοι αὐτοὶ οἱ
λησμονημένοι ἂν δὲν ἐνδιαφέρουν σήμερον τὴν τέχνην καὶ τὸ αἶσθημα,
ἐνδιαφέρουν τὴν ἐπιστήμην.

Ἄπριλιος 1927

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΙΣ

(50) σελὶς 14 — (51) σελὶς 8.

ΟΙ ΘΕΟΤΟΚΑΙ ΠΕΡΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Πολλοὶ ἔχουν ἀσχοληθῆ μετὸν πρῶτον κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλὰ ἔχουν γραφτεῖ γι' αὐτόν.

Σήμερον εἴσεται πραγματικῶς ἐπὶ δημοσιότητα τὸ ἀκόλουθον φυλλάδιον γραμμένον τὸ 1831 γαλλικῶς ἀπὸ τοῦ βαρῶνος Ἐμμανουὴλ Θεοτόκη προέδρου τῆς Ἰονίου Γερουσίας γιὰ τὴ δευτέραν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ κυβερνήτου. Τὸ 1863 ἐξεδόθη τὸ γαλλικὸν κείμενον καὶ ἡ μετάφρασις του ἐπὶ τὸ Μινώτη Θεοτόκη λοχαγῶ τῆς Ἰσακικῆς φρουρᾶς σὲ μικρὰ τεύχη, σὲ σχῆμα 80, τυπωμένα σὲ τοπογραφικὸ Ἰωνία στὴν Κέσκιρα καὶ ταῖς δλοια μοιράστηκαν σὲ γνωστὰ καὶ φιλικὰ πρόσωπα ὥστε μετὰ τὴν ημεσὴν ἀναδημοσίευσιν ἔρχεται ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω τὸ φυλλάδιον αὐτὸ πραγματικῶς ἐπὶ δημοσιότητα.

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ γαλλικοῦ κειμένου ὅσο καὶ ἡ γλῶσσα τῆς Ἑλληνικῆς μετάφρασις ἔμειναν ὅπως ἔχουν σὲ τὸ πρωτότυπον.

DU COMTE CAPODISTRIAS

ET DE SA MORT

PAR LE BARON EMMANUEL THEOTOKY
ANCIENT PRÉSIDENT DU SENAT IONIEN
CHEVALIER DE PLUSIEURS ORDRES
ETC. ETC. ETC.

Redigé à Corfou en 1831

et publié par son petit-fils Emmanuel en 1863

«Soyez sages comme les serpents
et simples comme les colombes.»

(S. Math. Ch. II. V. 12)

QUESTIONS

Faut-il plaindre la mort du Comte Capodistrias ;
Faut-il en vouloir à la terre, souillée de son sang ;
Faut-il le blâmer de s' être exposé à un danger qui n' étoit
ni douteux, ni éloigné, ni inevitable ;

REPOSE

Pleurons l' homme qui n' a pu mettre entre sa vie et son
dernier soupir l' intervalle d' un instant. Pleurons-le même si

toute sa sagesse n' eût été que la méditation de la mort et toute son intrepidité le courage de l' affronter. Car plus on est élevé sur la terre, plus on a de comptes à rendre, et plus la place est éminemment plus le jugement est sévère.

Plaignons la Grèce de ce qu' elle a perdu un individu illustre que la piété, le zèle, les talens, la naissance, les suffrages de la patrie, l' experience des affaires, les distinctions honorifiques du siècle, et la confiance de ceux qui les accordent mettoient à portée d' être grandement utile à son pays.

Mais n' accusons pas d' ingratitude cette terre célèbre sur ce que quelques âmes féroces, trouvant dans un aveugle désespoir la vengeance facile, crurent glorieux de noyer leur injure dans le sang de l' homme censé leur ennemi, par une action aussi perfide dans son but, qu' odieuse dans son triomphe. Et songeons que la consternation, et le langage des larmes d' un peuple ne sont jamais équivoques, de même que la reconnaissance des bienfaits est toujours sincère, quand elle survit au bienfaiteur.

Blâmons plutôt, et blâmons amèrement les Magistrat dont la Grèce regrette la perte ; Magistrat prodigue d' une vie qui appartenait à son État, cherchant le danger sans le connoître, bravant la mort sans l' envisager, et s' immolant victime pacifique au fer et au feu d' un inexorable ressentiment personnel, sans que nul devoir eût à lui imposer la vaste idée d' un tel sacrifice.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΥΠΟ ΤΟΥ
ΒΑΡΩΝΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΙΟΝΙΟΥ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ
ΙΠΠΟΤΟΥ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΚΤΛ. ΚΤΛ. ΚΤΛ.

*Συνταχθέντα μὲν Γαλλισι ἐν ἔτει 1831 Ἑλληνισι δὲ με-
ταρχθέντα ἐν ἔτει 1863 ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Ἑμμανουήλ.*

*Φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ
ἀνέγκαιοι ὡς αἱ περιστέραι.*

(Ματθ. Κεφ. Ι ον Στ. 61.)

Ζ Η Τ Η Μ Α Τ Α

Θρηνητέα ἐστὶν ἡμῶν ἡ τελευταία τοῦ Κόμητος Καποδιστρίου ;
Ὅφειλομεν δυσμενῶς ἔχειν πρὸς τὴν ἐκ τοῦ αἵματος αὐτοῦ μο-
λυνθεῖσαν γῆν;

Μεμπτέος ἐστὶν αὐτὸς ὡς καταστήσας ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον πρό-
δηλον, ἐπιείμενον, ἀναπύδραστον;

Α Π Ο Κ Ρ Ι Σ Ι Σ

Θρηνήσωμεν τὸν ἄνδρα μὴ δυνηθέντα οὐδ' ἐν ἀκαρεῖ ἐπιβιῶναι.
Θρηνήσωμεν αὐτὸν καὶ εἴπερ πᾶσα ἡ σοφία αὐτοῦ οὐκ ἦν εἰμὴ μελέτη
θανάτου, καὶ τὸ ἀτρέμητον αὐτοῦ, εἰμὴ ἡ ὀλιγωρία αὐτοῦ ἐκείνου·
ὅσα γὰρ ὑψηλότερος τυγχάνει τις ὢν ἐπὶ τῆς γῆς, τοσούτου μᾶλλον
ὀφείλει δοῦναι λόγον, καὶ ὅσον ὑπερέχον ἐστὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, το-
σοῦτον αὐστηροτέρη ἐστὶ καὶ ἡ κρίσις.

Θρηνήσωμεν τὴν Ἑλλάδα ἀποστερηθεῖσαν ἀνδρὸς ἐκλάμπρου,
οὐτινος τὸ εὐσεβές, ὁ ζήλος, ἡ εὐφροσύνη, ἡ καταγωγή, ἡ τιμὴ τῆς ὅλης
πατρίδος, τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα, αἱ ἀξιοματικά διαπρέμεις τοῦ
νῦν αἰῶνος, καὶ ἡ πίστις τῶν ἀπονεμόντων αὐτάς, καθίστασαν αὐτὸν

τὰ μέγιστα τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ Πατρὶδι ὠφέλιμον.

Ἐπὶ μὴδὲ αἰτιασώμεθα ἀχαριστίας τὴν κλεινὴν ἐκείνην γῆν, διότι ψυχαί τινες θηριώδεις ἐν τῇ τυφλωτοῦσῃ αὐτῶν ἀπογνώσει, εὐροῦσαι πρόχειρον τὴν ἐκδίκησιν, κατόρθωμα δόξης υπέλαβον τὸ ἐμβάψαι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὕβριν ἐν τῷ αἵματι ἀνδρῶς ἐχθροῦ δῆθεν αὐτῶν, διὰ πράξεως τοσοῦτον ἐπιβούλου καὶ τὸν σκοπόν, ὅσον καὶ ἀποτροπαίου ἐν τῷ θριάμβῳ αὐτῆς.

Ἐὰν δὲ ἀνολογισώμεθα ὅτι ἡ ὑπερλύπησις καὶ οἱ κλαυμοὶ ἐνὸς λαοῦ οὐδέποτε εἰσὶν ὑποπτα, καθὼς διατελεῖ ἀείποτε εὐλικρινῆς καὶ ἡ πρὸς τὸν εὐεργέτην εὐγνωμοσύνη, ἐπιζῶσα αὐτῷ.

Μεμνῶμεθα δὲ μᾶλλον, καὶ οὐχὶ δίχα πικρίας, τὸν ἄρχοντα, οὐτινος τὴν στέρησιν θρηνωδεῖ ἡ Ἑλλάς, ὡς ἀφαιδήσιντα βίου ἀνήκοντος τῇ Ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐπιζητήσαντα ὃν ἠγγύει κίνδυνον, προκαλεσάμενόν τε τὸν θάνατον ἀνευ ἀντιβλέψεως πρὸς αὐτὸν τοῦτον, καὶ προσνεχθέντα θυμῷ ἄκακον σιδήρεον τε καὶ πικρὸν ἀδυσωπήτου ἐχθροῦ ἰδίου, μηδενὸς χροῶν αὐτῷ ἐπιβάλλοντος τὴν μέγιστην ταύτην τῶν θυσιῶν.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Τὸ δελτίον μας ἀνταλλάσσεται μέχρι τοῦδε:

Α'. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΑΘΗΝΩΝ «*Ἐλευθερον Βῆμα*», «*Κωνσταντινούπολις*».

ΧΑΝΙΩΝ «*Κῆρυξ*», «*Πιρατειρητής*», «*Ἐφ. Ἀγών*», «*Ἠχώ τῆς Κρήτης*», «*Ἀλήθεια*», «*Μεσημβρινὰ Νέα*».

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ: «*Νέα Ἐφημερίς*».

Β'. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

ΑΘΗΝΩΝ: *Μεγάλη Στρατ. καὶ Ναυτ. Ἐγκυκλοπαίδεια*, *Παρασκήνια*, «*Ραδάμανθυς*», «*Πινακοθήμη*», «*Νέα Ἐποχή*», «*Νέα Τέχνη*» «*Νέα Ἔστια*».

ΧΑΝΙΩΝ: «*Χριστιανικὸν Φῶς*».

ΒΑΜΟΥ: «*Νέα Ζωή*».

ΖΑΚΥΝΘΟΥ: «*Αἱ Μοῦσαι*».

ἸΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ: «*Φῶς καὶ Πίντανος*».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ 1927

Περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας θ' ἀναγγέλωμεν ὅσα θέλομεν κατὰ τὴν κρίσιν μας. Μόνον διὰ τ' ἀνταλασσόμενα μὲ τὸ δελτίον θ' ἰδιωτεύωμεν ἐκτενῶς. Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἄλλα ἐκδίδονται ἀκόμη καὶ ἄλλα ἔπλευσαν εἴτε προσωρινῶς εἴτε διὰ παντός.

Α'. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ

«*Νέα Ἔστια*» δις τοῦ μηνὸς Ἀθῆναι (Ρόμβης 22), «*Κυριακὴ*» ἑβδομαδιαία ἐκδοσις τοῦ «*Ἐλευθέρου Βήματος*» Ἀθηνῶν Σταδίου 31 Ἀθῆναι, «*Ἠλύσια*» ἑβδομ. ἐπιθεώρησις Χρύσης Α' 1—3 (διεκόπη) Ἀθῆναι, «*Νέα Τέχνη*» μηνιαῖον λογοτ. περὶ ἰδικὸν Διευθυντῆς Μάριος Βαϊάνος Ἀθῆναι, *Περιοδικὸν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαίδειας*, ἑβδομαδιαῖον Ἀθῆναι, «*Νεοελληνικὰ Γράμματα*», μηνιαῖον

Ἡράκλειον, «*Ἑλληνικὸν Θέατρον*», Ἀθῆναι, «*Δογοτέχνης*» 15θήμερος ἐπιθεώρησις τῆς φιλολογ. συντροφ.ᾶς, Ἀθῆναι, «*Φιλότεχνος*», μην. ἔκδοσις συλλόγου φιλομουσῶν Βόλου, «*Μοῦσαι*» 15θήμερον φιλολ.-καὶ ἱστορικὸν Ζάκυνθος, «*Ἔρσυνα*» μηνιαῖον Ἀλεξάνδρεια, «*Νέα Ζωή*» δίμηνος ἔκδοσις (B. P. 2126) Ἀλεξάνδρεια «*Ἰόνιος Ἀνθολογία*» Ζάκυνθος «*Ἀλεξανδρινὴ Τέχνη*» μην. (3 Rue Mosque Attarine) Ἀλεξάνδρεια «*Φάρος*» μηνιαῖον (sidi Mima li 30) Ἀλεξάνδρεια, Libra, Montpellier France, «*Φραγκέλιο*» Ἀθῆναι (Νικοδήμου 21), «*Νέοι Ρυθμοὶ*» Δραῦμα, «*Δογοτ. Ἐπιθεωρήσεις*» Ἀθῆναι «*Σημειώματα*» Ἀλεξάνδρεια, «*Ἐρμῆς*» μην. Ἀλεξάνδρεια, «*Ἰάν*» μηνιαῖον Ἀθῆναι, «*Δογροεχνικὴ Βιβλιοθήκη*» Ἡλ. Βουτιερίδη Ἀθῆναι «*Ὀρίων*» ἑβδομαδιαῖον Ἀλεξάνδρεια «*Δραμινιστὸς Θεοσοφικὸς Πυλὸς*» Χανιά, «*Περιοδικὴν ἡμερησίαν*» Ἀθῆναι, «*Παναγύπτεια*» Ἀλεξάνδρεια (P. B. 1146) «*Νεῖλος*» ἑβδομαδιαῖον Κάϊρον (B. P. 2153).

Β'. ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ

Civiltà Cattolica τολύγλωσπος ἔγκυκλ. δις τοῦ μηνὸς ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1850 Roma, «*Θεολογία*» τριμήνον ἐπιστημονικὸν Ἀθῆναι, «*Ἐκκλησία*» ὄργανον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δις τοῦ μηνὸς Ἀθῆναι, «*Ζωή*» ἑβδομαδιαῖον Ἀθῆναι, «*Νέα Ζωή*» Ἀθῆναι, «*Νέα—Ζωή*» Βάμος—Χανίων, «*Ἠχὸς τῆς Ἀληθείας*» μηνιαῖον Πάτραι «*Ἀσπὴρ τῆς Ἀντιολῆς*» μηνιαῖον Ἀμιλίας 50 Ἀθῆναι, «*Ἀγγελιαφόρος*» (καθολικὸν) Σύρος, «*Χριστιανικὸν Φῶς*» Χανιά, «*Τὸ φῶς τοῦ Ἀγίου*» Ἀθῆναι, «*Ὁρθοδοξία*» Ἀθῆναι, «*Δόξαι ζωῆς*» μην. φυλλάδιον Ἀθῆναι, «*Πάντανος*» (τοῦ Πατριαρχείου) Ἀλεξάνδρεια, «*Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*» (τοῦ Πατριαρχείου) Ἀλεξάνδρεια, «*Χριστοκρατία*» 15θήμερος ἑρμενεὺς Ἀθῆναι.

Γ'. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

«*Ἡπειρωτικὰ Χρονικά*» τετράμηνον Ἰωάννινα, «*Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ*» μηνιαῖον Θεσπίακη, «*Κλινικὴ*» (ιατρικὸν) 15θήμερον Ἀγ. Κωνσταντίνου 12 Ἀθῆναι, «*Θέμις*» (νομικὸν) Ἀθῆναι, *Bizantinische Zeitschrift* Γερμανία, «*Δικαιοσύνη*» (νομικὸν) Σταδίου 31 Ἀθῆναι, «*Ἱατρικὴ Πρόσδος*» 15θήμερον Νικηφόρου 14 Ἀθῆναι, «*Πρακτικὸς Ἱατρός*» μηνιαῖον Σκουφᾶ 26 Ἀθῆναι, «*Πανδέκταις*»,

νόμων καὶ διαταγμάτων 15ῆήμερον Ἀθῆναι, «*Ἐφημερίς τῶν νόμων*» Ἀθῆναι.

Δ'. ΑΓΡΟΤΙΚΑ

«*Ἀγροτικὴ Ἀγυή*» Μεσσηνία, «*Ἀγροτικὴ Ζωή*» μηνιαῖον Καλαμιώτου 15 Ἀθῆναι, «*Ἀγροτικὴ Κρήτη*» Ἡράκλειον, «*Ἀγροτικὸς Ταχυδρόμος*» Σταδίου 33 Ἀθῆναι.

Ε'. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΙΣ

«*Νέα Ἐποχὴ*» ἑβδομαδιαία ἐπιθεώρησις πολιτικῆ, οἰκονομολογικῆ, ἐπιστημονικῆ Ἀθῆναι Σταδίου 24, «*Ραδίκμανθυσ*» μηνιαῖον Ἀθῆναι, «*Ἐξέλιξις*» ἔκδοσις μην. παιδικὴ καὶ ἑβδομαδιαία Ἀθῆναι, «*Μπουκέτο*» ἑβδομαδιαῖον Ἀθῆναι (Λέκα 7), «*Οἰκογένεια*» ἑβδομαδιαῖον (Λέκα) 7 Ἀθῆναι, «*Φαντάσις*» ἑβδομαδιαῖον εἰκονογραφημένον Σταδίου 33 Ἀθῆναι, «*Θεατῆς*» ἑβδομ. εἰκονογραφημένον Ἀθῆναι, «*Πινακοθήκη*» μηνιαῖον Χαρ. Τρικούπη 22 Ἀθῆναι, «*Φῶς τῆς Ζωῆς*» μηνιαῖον πνευματικὸν Διότλου 18 Ἀθῆναι, «*Φιλοτέλεια*» (τῶν γραμματοσημοσυλλεκτῶν) Ἀθῆναι, «*Ψυχικαὶ Ἔρευναί*» Ἀθῆναι, «*Πικίλλη σοὰ τῆς νεολαίας*» Ἀθῆναι, «*Μαρξικὴ Βιβλιοθήκη*» Ἀθῆναι, «*Ἀρχεῖον Μαρξισμού*» Ἀθῆναι, «*Ὁ Ἀγών*» ἑβδομαδιαῖον Ruie Alezia 143. Paris (XIVe). «*Ἀθλητικὴ Ἐπιθεώρησις*» Ἀθῆναι, «*Ἔργα*» Τεχνικὸν 15ῆήμερον Λυκούργου 8 Ἀθῆναι, «*Ἕλληνις*» Ἀμαλίας 38 Ἀθῆναι, «*Ἀθηναϊκὸν Σικ*» (συρμού) Ἀθῆναι, «*Μόδα καὶ Τέχνη*» (συρμού) Ἀθῆναι, «*Οἰκογενειακὸς ἄστηρ*» (συρμού) Ἀθῆναι, «*Φινὸς τῶν συντακτῶν*» ἐτησίαι ἔκδοσις Ἀθῆναι, «*Ἀτλαντις*» μηνιαία ἔκδοσις Νέα Ὑόρκη, «*Κήρυξ*» μην. ἔκδοσις Νέα Ὑόρκη, «*Υγεία*» μηνιαῖον εἰκονογρ. περιοδικὸν πρακτ. ὑμεινῆς Ἀθῆναι (Κορνάρου 2), «*Μεγάλῃ Στρατ. καὶ Ναυτικῇ ἐγκυκλοπαίδεια*» εἰς ἑβδομαδιαία φυλλάδια Ἀθῆναι (Πειραιεύς 27), «*Μεγάλῃ Ἑλλήν ἐγκυκλοπαίδεια*» εἰς δεξίτερα ἑβδομαδιαία φυλλάδια Λυκούργου 18 Ἀθῆναι, «*Ἐπιστημονικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*» Ἰκτινίου 5 Ἀθῆναι, «*Ὁ Ἀθλητῆς*» Ἀθῆναι, «*Ὁ Ἀγώνας τῆς γυναικίαις*» μηνιαῖον Ὀθωνος 12 Ἀθῆναι, «*Ἡ Ψυχὴ*» πνευματικὸν μηνιαῖον Ἀθῆναι, «*Νίκη*» ἀθλητ. καὶ φυσιολατρικὸν Ἀθῆναι, «*Ἴσις*» ἑβδ. ἐπιθεώρησις (Place Ismail A) Ἀλεξάνδρεια, «*Ἰνδιγόρας*» τεκτονικὸν Βαλτεστίου 3 Ἀθῆναι, «*Ἀσφαλιστικὴ*» ἐπιθεώρησις Ἀθῆναι, «*Ἀθλητικὸς κόσμος*» ἑβδομ. Πραξιτέλους 227 Ἀθῆναι, «*Ἐβδομάς*» ἑβδομαδ. εἰκονογρ. ἐπιθεώρ. Νοταρᾶ 15 Ἀθῆναι,

Ἐπιθεώρησις Ἐμπορ. Ναυτικοῦ Ἀθῆναι, «Ὀδηγὸς τῆς Προόδου» 15θήμερον Σταδίου 23 Ἀθῆναι, «Δουλοῦδια» ἔβδομ. Ἀθῆναι, «Τηλεγραφικὴ ἐπιθεώρησις» Σῦρος μηνιαῖον, «Ἑλληνικὴ Νεότης» ἔβδομ, Ἀθῆναι, «Κυριακάτικη» ἔκδοσις ἔβδομ. Βραδυνῆς Ἀθῆναι (ἔπανσεν), «Σιέρτσό» (συρμού) Ἀθῆναι, «Χαραυγὴ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ» 15θήμερον πνευματικῶν Ἀθῆναι, «Μουσικὴ ἀνθοδέσμη» Ἀθῆναι.

ΕΜΠΟΡΙΚΑ—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

«Τὸ Οἰκονομικὸν μέλλον» Στοὶ Φέξη 149 Ἀθῆναι, «Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος» ἔβδομαδιαία ἔκδοσις τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» Σταδίου 31 Ἀθῆναι, «Ἀρχεῖον» (Δ. Καλιτσουνάκη) στοὶ Πάππου Ἀθῆναι, «Ἐμπόριον» (Γ. Πλυμάκη) Χανιά, «Ἐμπορικὸς Παρατηρητῆς» Τελωνειακὸν περιοδικὸν ἐν Πειραιεῖ, «Νέα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα» δελτίον οἰκονομικῶν ἐκδόσεων ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς ἀποστελλόμενον δωρεὰν Ἀθῆναι, «Μηνιαία Οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐπιθεώρησις τῆς Ἑλλάδος» Φειδίου 3 Ἀθῆναι, «Οἰκονομολόγος» Ἀχαρνῶν 15 Ἀθῆναι.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

«Διάπλασις τῶν παιδῶν» Εὐριπίδου 38 Ἀθῆναι, «Ἀναγέννηση» μηνιαῖον Εὐριπίδου 6 Ἀθῆναι, «Ἑλληνικὰ Γράμματα» 15θήμερον Χαρίσσης 3 Ἀθῆναι, «Νέα ἀγωγή» μηνιαῖον Ἀθῆναι, «Ἐκπαιδευτικὸν Βῆμα» ἀγίας Ἐλεούσης 17 Ἀθῆναι, «Διδασκαλικὸν Βῆμα» Ἀθῆναι, «Προμηθεὺς» Ρέθυμνον, «Παιδικὴ Χαρά» Εὐριπίδου 6 Ἀθῆναι, «Ἐρμῆς» Ἀθῆναι.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ (1927)

Ἄν ιγγέλωμεν κατὰ βούλησιν. Ἄ τὸ τοῦ ἐπομένου φύλλου θ' ἀναγγέλωμεν μόνον ὅσα μᾶς στέλλονται.

ΣΠ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ ἐφόρου ἀρχαιοτ. Κρήτης: «*Ο ἀρχαῖος Κρητικὸς πολιτισμὸς*» ἐν Ἀθήναις 1927 δραχ. 30.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗ πρόην πρωθυπουργοῦ. Ἄνεκδοτα διπλωματικά ἔγγραφα καὶ ἐκθέσεις. Δύο ἐμπιστευτικά ἀποστολαί, σχετικῶς μὲ τὸ Ἀλβανικὸν ζήτημα (1876). Φυλλάδιον ἐκ τῆς Νέας Ἐποχῆς σελ. 28.

ΜΑΥΡΑΚΗ Κ. Ε. «*Ο Καποδίστριας καὶ ἡ ἐποχὴ του*», ἐκδόσις ὀφελίμων (πρῶσινα 46) Ἀθήναι δρ. 6.

ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ Ν. τακ. καθηγητοῦ τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, *εἰσαγωγή εἰς τὴν παιδαγωγικὴν Β'*. Ἐκδόσις Ἀθῆναι, Δημοτηριακὸς δρ. 80.

ΚΩΝΣΤ. ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ τακτ. καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανετ. Ἀθηνῶν. «*Ο Σπινόζας καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ* (ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς) Ἀθήναι.

Τοῦ ἰδίου *Αἱ βάσεις τῆς κοινωνίας καὶ ὁ μέγας ἐθνικὸς κίνδυνος*.

Τοῦ ἰδίου Κρίσις Σεβαστοπουλείου ἀγῶνος 1927. Ἀθήναι

ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ Κ. «*Ο ἀνεκδότος Σολωμὸς* εἰς δύο ἐκδόσεις Στοιχαστῆ Ἀθήναι.

(Ἐρευνα Ἀλεξανδρείας) Γ. ΨΥΧΑΡΗ: *Κωστῆς Παλαμᾶς* κριτικὴ μελέτη δρ. 15 καὶ Γ. ΡΙΣΠΕΝ *τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Καίσαρος Βοργία*

ΝΙΝΟΛΑΚΙ ΑΓΑΘ. ἐπισκόπου Κυθωνίας καὶ Ἀποκορώνου *Περὶ Χιλιασμοῦ καὶ Χιλιαστῶν*. Παράρτημα Χρι. Φωτὸς Χανίων δρ. 5.

ΜΟΑΤΣΟΥ ΔΩΡΑΣ: *Στίχοι* Ἀθήναι δρ. 30.

ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ ΣΤ. ἐφ. ἀρχαιοτήτων *Χάνδαξ* Ἡράκλειον.

ΚΑΡΑΠΑΤΑΚΗΣ ΚΙΚΗΣ *Γιατὶ νὰ ζοῦμε μυθιστόρημα Χανιά* δρ. 15.

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΝΙΤΣΑΣ *Δώρα* μυθιστόρημα Χανιά δρ. 20.

ΒΟΥΤΥΡΑ Δ. *Μέσα στὴν κόλαση* μυθιστόρημα Ἀθήναι.

ΘΡΥΛΟΥ ΑΛΚΗ *Ἡ δεκάτη τρίτη ὥρα* περὶ τραγούδια καὶ διηγήματα Ἀθήναι.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ *Δεξιὸν Μέγα Ἐγκυκλοπαιδικόν*. Τό-

Στ' Α'. Ἀθήναι (μετ' ὀλίγον καὶ οἱ Β'. καὶ Γ'. τόμος) Ἀθήναι.

Π. Γ. ΜΑΚΡΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ *Μεγάλη Ἑλληνική ἐγκυκλοπαίδεια*. Συνεπληρώθη καὶ ὁ Γ'. τόμος Ἀθήναι.

ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ Γ. ΣΤΥΛ. *Ὁμιλῶς τοῦ τραπεζευτικοῦ ὑπαλλήλου* Ἀθήναι.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Θ. ἀρχιμανθρ. *Ὁμοίω ἢ πραγματικῆ σχέσις τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν πόλεμον* Ἀθήναι.

ΣΤΑΛΙΝ Ι. *Δευτισμός*, ἐκδοσις Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀθήναι.

ΜΑΡΕ Κ. *Τὸ κεφάλαιον* ἐκδοσις Ἀμαθημαϊκοῦ Ἀθήναι.

ΖΑΝ ΖΩΡΕΣ καὶ ΠΩΛ ΑΛΦΑΡΙΕ *Ὁ ἱστορικὸς ἰδεαλισμὸς καὶ ὄλισμός*, ἐκδοσις Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀθήναι.

ΦΕΣΣΟΠΟΥΛΟΥ διευθ. τῶς δημοσίας ἀσφαλείας *Ὁ Κομμουνισμὸς ἐν τῇ πράξει* Ἀθήναι.

ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ Β. Α. *Τὰ αἴτια καὶ οἱ παράγοντες τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως*. Ἐκ τοῦ Ἀγῶνος τῶν Παμοιῶν

ΙΩΑΝ. ΦΙΟΡΑΚΗ (ταχυ.) καὶ ΕΜΜ. ΠΥΓΥΚΑΚΗ (ἀνθ)οχον *Ἡρώων Χωροφυλακῆς* ἐκδοσις Α'. Χανιά.

Μέγα Δεξιὸν Ἱατρικῆς εἰς πεντάδραγμα ἑβδομ. φυλλάδια Ἀθήναι (Βουλῆς 6).

Ν. ΣΗΦΑΚΙ *Ὁ δολοφόνος μου τὸ σχολεῖον*, ἐκδοσις πατριδῆς τῶν γραμμῶν Ἀθήναι (Μαραθῶνος 3).

Ι. Μ. ΔΑΜΒΕΡΓΗ *Οἱ κρηῖτες μου*. Νέα ἐκδοσις (ὠφελίμων πράσινα 48) δρ. 13, 20—Σιδέρης.

ΣΟΛΩΝΟΣ ΒΕΡΑ *Ἡ ὕγιεινὴ τοῦ παιδίου* (ὠφελίμων πράσινα 48) δρ. 12, 40.—Σιδέρης.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ *Γενικὴ ἱστορία τῆς τέχνης*, Ζημάκης, ἐξεδόθη ὁ Α'. καὶ ὁ Β'. τόμος.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ *Ἐκ βαθέων ποιήματα*, ἔκδ. Στοχαστ. Ἀθήναι.

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ *Βραδυνὸι θρύλοι*, ποιήματα ἔκδ. Γ'. Ἐλευθερουδάκη Ἀθήναι.

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΗ *Ἡρώων πολεμιστῶν* Χανιά.

Ι. ΘΕΟΦΑΝΙΔΟΥ (ὑποναύρχου) *Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ* ἐκδ. Στοατ. Ναυτ. Ἐγκυκλ. Ἀθήναι.

ΑΓΓ. ΚΑΣΙΓΟΝΗ *Ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν ζωὴν* δρ. 7 Ἀλεξίνδρεια.

Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ *Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανástασιν* (Δασοφυκτικὴ βιβλιοθήκη, Σιδέρη Ἀθήναι

Δ. ΔΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ *Πῶς ντύνονται καὶ ὑφαίνονται οἱ Αἰτωλοὶ* λαογραφικὴ βιβλιοθήκη Σιδέρη Ἀθήναι.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἐξεδόθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἀνηγγέλθη ἡ ἔκδοσις περιοδικοῦ «Νέα Ἑτοχή» ὑπὸ τοῦ ἐκπ. οἴκου Ἐλευθερουδάκη, ἐπίσης «Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Βιβλιοθήκη» ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ἀφελίμων βιβλίων. Τοῦ τελευταίου ἐκυκλοφόρησαν καὶ δύο βιβλία. Ὁ οἶκος Δημητράκου εἰς Ἀθήνας ἐκδίδει τοὺς ἀρχαίους Ἑληνας συγγραφεῖς, ἐπιμελεία τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλην. φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κ. Ἐμμ. Πεζοπούλου.

Ὁ κατάλογος τῶν περιοδικῶν, φυλαδίων καὶ βιβλίων, τὰ σημεῖωματα, καὶ σημειώσεις, ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιτῆς ὕλης ἐπιτροπῆς. Ὁ κατάλογος τῶν περιοδικῶν κατηρτίσθη ἐπὶ τῇ βίσει τῶν ἀρθρῶν τοῦ εἰσηγητοῦ «Τὸ περιοδικὸν ἐν Ἑλλάδι,» «Κῆρυξ Χανίων Ἰουν. 1927.)

—ο—

Ἡ δημοσιευομένη μελέτη τοῦ πατριότου μας κ. Γ. Ν. Χατζιδάκι πρέπει νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τοπωνυμῶν τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία ἀνεξερεύνητος καὶ ἀπροστάτευτος ἀπέμεινε τώρα καὶ περιμένει τοὺς νέους τῆς ἐπιστήμονας νὰ προσφέρουν ὅ,τι δὲν προσέφεραν οἱ παλαιοί.

—ο—

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Ν. Ι. Παπαδάκι εἰπτεῖ φῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς τῆς Χρυσοπηγῆς καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ σπάνια ἐκεῖνα πνευματικὰ ἔργα τοῦ τόπου μας. Ὁ κ. Gerola τὴν ἐπήνεσε, παρεδέχθη τὴν ἀποψίν τῆς καὶ τὴν ἀπεκάλεσε σοφὴν (dotta). Ὁ κ. Παπαδάκις ἀκούραστος ὄνθωπος ἐνθασόμενος ὑπερανθρώτως διὰ τὸ ἱστορικὸν ἀρχεῖον Κοήτης τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ἀκόμη δὲν ἀνεγνωρίσθη ὡς δημοσίαι ὑπηρεσία, εἶναι ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἀνθρώπους τοῦ αἰῶνός μας, μετριόφρων, ἐργατικὸς καὶ σοφὸς συνάντα. Εἶναι δ' ἐπιβεβλημένη ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Α. Κ., ὅπως ἔγραψε καὶ ἀνεπτύξεν ἡ ἡμερησίος τύπος τῶν Χανίων (Ὁ «Ἐφεδρικός Ἀγών», ὁ «Ταχυδρόμος», ἡ «Ἀλήθεια» καὶ ὁ ἡμέτερος εἰσηγητῆς εἰς δύο ἀρθρα του εἰς τὸν «Κῆρυκα»).

—ο—

Ἡ δημοσιευομένη πραγματεία τοῦ κ. Τωμαδάκι εἶναι τὸ β' καὶ δ' ἐκτῶν πέντε μερῶν «τῶν Κρητικῶν λαογραφικῶν» τὰ ὁποῖα ἀνέγνωσεν

εἰς δύο φιλολογικάς συνεδριάσεις τοῦ Συλλόγου μας (Ἀπρίλιος—Ἰού-
νιος.)

—ο—

Ἡ ἐκλογή τελευταίως ὡς βιβλιοθηκαρίου ἀπὸ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου μας κ. Βαλάκι εἶναι ἀπόδει-
ξις τῆς σπουδαιότητος τὴν ὁποίαν ὁ Σύλλογός μας ἀποδίδει εἰς τὸ
ζήτημα τῆς βιβλιοθήκης.

—ο—

Ὅπως ἐγράψαμεν καὶ εἰς τὴν ἀγγελίαν τὸ δελτίον μας θ' ἔχη τὴν
συνεργασίαν ὅλων τῶν ἐξεχουσῶν μορφῶν τῆς Κρήτης, θὰ παρουσιά-
σῃ δὲ ἐκτὸς τῆς ἐργασίας τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου καὶ πολυτίμους
πληροφορίας διὰ τὴν κίνησιν τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ ἐντύπου· θ' ἀντα-
λλάσσεται μὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας καὶ μὲ ὄσους τῶν συγγραφέων
ἀποστέλλουν τὰ βιβλία τῶν ἢ τὰς ἐκδόσεις των.

Ἡ δημοσιευομένη σήμερον Α' σειρά συνεργατῶν περιλαμβάνει
καὶ ἐπιστήμονας μὴ Κρήτας, ὅπως καὶ ἡ δευτέρα ἢ ὁποῖα θ' ἀκο-
λουθήσῃ. Τοῦτο εἶναι εὐνόητον. Δὲν θὰ κλείσωμεν τὸ δελτίον μας
εἰς κανένα ἐπιστήμονα Κρήτην ἢ ὄχι, ἀρκεῖ νὰ γράφῃ τι σχετικὸν μὲ
τὴν Κρήτην. Εἰς τὴν δευτέραν σειράν τῶν συνεργατῶν θὰ περιλη-
φθοῦν καὶ πολλοὶ ἐπιστήμονες καὶ καλλιτέχναι τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρ-
χιῶν τῆς νήσου, ὅσοι ἔχουν παραληφθῆ ἀπὸ τὴν Α'.

—ο—

Ὡς ἐγράψαμεν καὶ εἰς τὴν ἀγγελίαν μας οἱ συνδρομηταὶ τοῦ δελ-
τίου δύνανται νὰ φοιτοῦν καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην μας.

—ο—

Οἱ λαμβάνοντες τὸ φύλλον καὶ μὴ θέλοντες νὰ τὸ κρατήσουν,
καλὸν θὰ ἦτο νὰ τὸ ἐπιστρέφουν ἀνέπαρον. Ὅσοι θ' εἰς τὸ κρατήσουν
θὰ θεωρηθοῦν συνδρομηταί, ἀλλὰ δὲν θ' ἀποκτήσουν τὰ δικαιώματα
τοῦ συνδρομητοῦ παρὰ μόνον ὅταν πληρώσουν.

—ο—

Εἰς οὐδένα τὸ δελτίον ἀποστέλλεται δωρεάν, ἐκτὸς ἐὰν φέρῃ τυ-
πωμένας εἰς τὴν δ' σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου τὰς λέξεις «ἐπ' ἀνταλλαγῆ».

Επομένως οί παραλήπται τῶν ἄνευ τῶν λέξεων τούτων τυχῶν ὑπο-
χρεοῦνται ἢ εἰς τὴν πληρωμὴν τῆς συνδρομῆς ἢ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν.

—ο—

Τὸ δελτίον μας ἐκδίδεται ἐκ τῶν πτωχῶν πόρων τοῦ Συλλόγου.
Ἡ Μοναστηριακὴ Ἐπιτροπεία καὶ ὁ Δῆμος Χανίων εἰς οὓς ἀπετά-
θημεν ἠρνήθησαν ὄχι νὰ δώσουν ἀλλὰ καὶ ν' ἀπαντήσουν. Καὶ ἐνῶ
χοιιάζεται ἐν περιοδικῶν τῆς περιοτῆς τῆς «Χριστιαν. Κρήτης»
(1912—1915) μὲ εὐρύτερον κύκλον δημοσιεύσεων, ἀρχοῦμεθα εἰς ἐν
δελτίον τὸ ὁποῖον ἀναμένει τὴν βοήθειαν τῶν Κρητῶν διδασκάλων,
ἐπιστημόνων καὶ διανοουμένων κυρίως,

—ο—

Ἡ βιβλιοθήκη μας διαθέτει ὀλίγας σειρὰς τοῦ περιοδικοῦ «**Ἀθ-
ρηρινός**» τὸ ὁποῖον ἐξέδιδεν ἄλλοτεδὸ Σύλλογος (1924—1925—1926).
Ἡ σειρὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 φύλλα καὶ διατίθεται ἀντὶ πεντηκοντα-
δρόχμου.

—ο—

Τὸ τμήμα συλλογῶν τῆς Διευθύνσεως τῆς βιβλιοθήκης μας
καταρτίζον συλλογὴν γραμματοσήμων ἀνταλλάσσει γραμματόσημα ξέ-
να καὶ ἡμέτερα.

—ο—

Ἐνεκα ἐλλείψεως τυπογραφικῶν μέσων δὲν ἐδημοσιεύσαμεν μα-
κρὸν κατάλογον ξένης βιβλιογραφίας. Ἀπὸ δὲ τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιο-
γραφίαν ἀνηγγείλαμεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκεῖνα ὅπου ἀπέκτησεν ἡ βιβλιο-
θήκη μας ἐφέτος.

—ο—

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ δελτίου δὲν εἶναι ἐκεῖνη τὴν ὁποῖαν ἐπεθυμή-
σαμεν. Τὸ ἀτελεῖ ἐπαρχιακὰ μέσα καὶ οἱ μικροὶ μας πόροι δὲν ἐπέ-
τρεψαν τὴν βελτίωσιν τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως. Παρακαλοῦμεν β-
μως τοὺς συνδρομητὰς μας ν' ἀποβλέψουν εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ
οὐχ. εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν.

ΑΠΟ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΜΑΣ

Ὁ Σύλλογος καθὼς λέγει καὶ τὸ α' ἄρθρον τοῦ καταστατικοῦ του ἀποσκοπεῖ μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν βιβλιοθήκης ἐν Χανίοις. Ὁ σκοπὸς του δύναται νὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὴν συνένωσιν τῶν εἰς νομικὰ καὶ φυσικὰ πρόσωπα ἀνηκουσῶν βιβλιοθηκῶν. Τὸ καταστατικὸν προλέγει ἴδιον οἶκμα διὰ τὴν στέγασιν τοῦ Συλλόγου, προβλέπει διὰ τὴν ἐπι τῆς ὕλης ἐπιτροπὴν, διοριζομένην ὑπὸ τοῦ Διοικητ. Συμβουλίου, ἡ ὁποία μετὰ τοῦ βιβλιοθηκαρίου ἀποτελεῖ τὴν ἐκλέγουσαν τὰ βιβλία ἐπιτροπὴν. Τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῆς ἐπιτροπῆς ἠῤῥησε καὶ καθώρισεν ὁ ἑσώτερος κανονισμὸς τοῦ Συλλόγου, ὃ ὁποῖος ὥρισεν ὅτι θὰ ἐκδίδεται καὶ τὸ περιοδικὸν δελτίον ἀντὶ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀδελφινός» τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐξέδιδεν ὁ Σύλλογος. Τὰ μέλη τῆς ἐπι τῆς ὕλης ἐπιτροπῆς δὲν παύονται ὑπὸ τοῦ Δ. Σ. παρὰ μόνον ἐν παρήβησαν τὰ θεσπισθέντα, εἴτε ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ σωματείων εἴτε ὑπὸ τοῦ Συλλόγου.

Ἡ Συνελευσιακὴ ἐπιτροπὴ ἐψήφισε τὸν παρελθόντα Ἰούλιον εισηγομένης τῆς ἐπι τῆς ὕλης ἐπιτροπῆς τὸν «ὄργανισμὸν τῆς βιβλιοθήκης» τοῦ ὁποίου παραθέτομεν μερικὰ ἄρθρα:

ΑΡΘΡΟΝ 3ον

Ἡ βιβλιοθήκη ἐκδίδει περιοδικὸν δελτίον δὲς, τρεῖς ἢ τετράκις τοῦ ἔτους εἰς σχῆμα ἐπετηρίδος μετὰ ὕλην ἀνάλογον τῆς εἰς διευθύνσεις καὶ τμήματα διοικήσεώς της. Τὴν ὕλην τὴν ἐκρίνει ἡ ἐπι τῆς ὕλης καὶ τῆς βιβλιοθήκης ἐπιτροπὴ, ὑπόκειται δὲ εἰς τὰς αὐτὰς ταμειακὰς καὶ διαχειριστικὰς διατάξεις μετὰ τὸν «Ἀδελφινόν».

ΑΡΘΡΟΝ 4ον

Ἡ βιβλιοθήκη διοικεῖται εἰς διευθύνσεις καὶ τμήματα . . . . .

ΑΡΘΡΟΝ 5ον

Τὰς διευθύνσεις διοικοῦν διευθυνταί, τὰ τμήματα δὲ ἐπιμεληταί. Πάντας τούτους ἐκλέγει ἡ Συνελευσιακὴ ἐπιτροπὴ, ἣτις ψηφίζει ἢ μεταβάλλει τὸν ὄργανισμὸν τῆς βιβλιοθήκης.

ΑΡΘΡΟΝ 7ον

Ἐκάστη διευθύνσις συστάσει τὰ βιβλία τῆς καταλογογραφησέως της, ὑποδεικνύει τὰ ἀγορασθησόμενα βιβλία καὶ προάγει τὰ κατ' αὐτήν. Αἱ ὑποδείξεις τῶν ἐπιμελητῶν καὶ διευθυντῶν διαβιβάζονται εἰς τὴν ἐπι τῆς ὕλης ἐπιτροπὴν ἢ τὸ Δ. Συμβούλιον. . . . .

ΑΡΘΡΟΝ 9ον

Δωρηταί τῆς βιβλιοθήκης εἶναι οἱ δωρήσαντες ἐν συνόλῳ εἰς αὐτὴν εἶδος ἢ χρῆμα ἀπὸ ἑκατὸν διὰ τὰ μέλη, διακοσίων διὰ τὰ μὴ μέλη, μέχρι χιλίων δρα. Εὐεργέται ἀπὸ χιλίων καὶ μιᾶς μέχρι πεντακισχιλίων. καὶ ἰσὶ ἀνω τοῦ ποσοῦ τούτου μεγάλοι εὐεργέται. Τὰ ὀνόματά των ἐγράφονται εἰς ἐμφανὲς μέρος τοῦ ἀναγνώστηριου τοῦ Συλλόγου.

. . . . .

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

Ἐκδίδεται δις τοῖς ἢ τετράκις τοῦ ἔτους
Συνδρομαὶ προπληρωτέαι

Δρ. 50, λιγέτ. 25, φρ. 25, δολ. 1, λίρα 05,0

Διαχειρίσις (ὁ ἐκάστοτε ταμίης τοῦ Σ. Ἀλλόγου)

Γραμματεὺς συντάξας Μ. Σακελαεῖον.

Γραφεῖα—Ἀναγνώστῃρια Σ. Μάντζια Χανιά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Αη ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ (θεολογικῶν Ἐπιστ.)

Διευθυντὴς Εὐτύχιος Φουντουλάκις.

Τμῆμα Θεολογ. Ἐπιμελητὴς Δ. Παπάδουκας

Τμῆμα Ἠθικῶν ἐπ. ἐπιμελήτρια Ἄρ. Παπαδογιάννη

Τμῆμα Ὁρησκειολογίας ἐπιμελητὴς Εὐτ. Φουντουλάκις.

Βα ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ (Φιλοσοφίας)

Διευθυντὴς Μ. Ράπτης

Τμῆμα ἀρχαίας φιλοσοφίας ἐπιμελήτρια Ἄννα Γκαρμάττη.

Τμῆμα νεωτέρας φιλοσοφίας ἐπιμελητὴς Σ. Μυλοποταμίτης

Τμῆμα Κοινωνιολογίας ἐπιμελητὴς Μ. Ν. Ράπτης.

Τμῆμα Παιδαγωγικῶν ἐπιμελητὴς Ι. Τσάτσος.

Γη ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ (Φιλολογίας)

Διευθυντὴς Ν. Β. Τωμαδάκις

Τμῆμα κλασικῆς φιλολογίας ἐπιμελήτρια Ἄννα Γκαρμάττη

» ἱστορικῶν ἐπιμελητὴς Ν. Β. Τωμαδάκις

» Νεοελλην. καὶ μεσαιων. φιλολ. ἐπιμελ. Ε. Φουντουλάκις

Τμῆμα Ρωσικῆς καὶ ἀνατολ. φιλολ. ἐπιμελ. Μ. Ν. Ράπτης

Τμῆμα Εὐρωπαϊκῆς φιλολ. ἐπιμελήτρια Φ. Μιτσοτάκη

Τμῆμα ἱστορίας τῆς φιλολ. Μ. Μιτσοτάκη.

Δη ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ (χειρογράφων, ἐντύπων καὶ Συλλογῶν)

Διευθυντὴς Ἄλ. Κουτσοδακίς

Τμῆμα χειρογράφων ἐπιμελητὴς Μ. Σακελαεῖον

» ἐντύπων ἐπιμελητὴς Ν. Νικολίου.

» Συλλογῶν ἐπιμελητὴς Ἥλ. Κοντόπουλος.

Εη ΔΙΕΠΘΥΝΣΙΣ (Ἐγκυκλοπαιδείας)

Διευθυντὴς Ἄντ. Μάντακας

Τμῆμα Νομικῶν ἐπ. ἐπιμελητὴς Κ. Ν. Βαλάκης

» Ἱατρικῶν ἐπιστ. ἐπιμελ. Φιρίκα Σουρῆ,

» Θετικῶν ἐπιστημ. ἐπιμελ. Σ. Μυλοποταμίτης

» Ἐμπορικῶν ἐπ. ἐπιμ. Ἐμμ. Στιβανάκις.

» Στρατιωτικῶν ἐπ. ἐπιμ. Δ. Παπάδουκας.

Βιβλιοφύλαξ Ν. Νικολάου.

Κοσμητὼρ Βιβλιοθήκης Θεμ. Κ. Μιτσοτάκης.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

- Σελίς 1 ἀντὶ Νοέμβριος γράφει Ὀβριος Ν)βριος, Δ)βριος.
 Σελίς 3 σειρά 19 ἀντὶ Κρήτας γράφει Κρητας.
 » 6 » 20 » Μαρίνα » Μαρίνα
 » 7 » 26 » ἡ Ἡπειρω » ἐν Ἡπειρω
 » 16 » εἰς τὸ τέλος τῆς β' στήλης νὰ προστεθῆ «—ξεως
 τῶν ἀδελφῶν Μινόρε 1538.»
 » 17 εἰς σειράν 5 τῆς α' στήλης ἀντὶ 15888 γράφει 1588
 » 17 εἰς τὰς σημειώσεις σειρά γ' » Καναβὸν » Κανναβὸν
 » 13 εἰς τὸν τίτλον ἀντὶ ΚΡΗΤΗ γράφει ΚΡΗΤΗ.
 Σελίς 22 σειρά 14 ἀντὶ Κεκαμένους γράφει κεκαμμένους
 » 23 » 2 σημειώσεως ἀντὶ Ginpuinta Ginguinta
 » 24 » 38 ἀντὶ στύλη γράφει στήλη
 » 25 » 26 » ἐπιτυχῶν » ἐπιτυχῶν
 » 26 » 30 » ἐμβλημάτων γράφει ἐμβλημάτων
 » 27 » 3 τῆς 5ης σημειώσεως ἀντὶ ni γράφει in
 » 27 » 4 » » ἀντὶ deela » della
 » 30 » 18 ἀντὶ ὄλα ἔτη γράφει 12 ὄλα ἔτη
 » 32 » 33 » αὐτογραφία » αὐτοβιογραφία
 » 35 » 35 » ἐπιδόμενον » ἐπιδιδόμενον
 » 34 » 2 » παρεδίδετο » παρεδίδετο
 » 35 » 9 » σήμερου » σήμερον
 » 42 εἰς τὴν 30ὴν σημείωσιν ἀντὶ γλωσσικὰ γράφει γλωσ-
 σολογικὰ
 Σελίς 53 σειρά 6 νὰ προστεθῆ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρομὸς.»

Τὰ μικρότερα ὀρθογραφικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λάθη τὰ ὁποῖα δὲν
 ἀλλοιώνουν τὴν ἔννοιαν, ἀφήνομεν νὰ διορθώσων οἱ ἀναγνώσται.

Ἡ ἐκτύπωσις τοῦ περιοδικοῦ δελτίου ἐτελείωσε τὴν 20ὴν Δεκεμ-
 βρίου 1927 εἰς τὸ Τυπογραφεῖον Ἑμμ. Σ. Πεντράκη Χανιά—Κρήτης.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΤ. ΠΕΤΡΑΚΗ